

“ที่นี่ไม่ได้แจกกัญชา แจกน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น”: ความเลื่อนไหลและกระบวนการทางสังคมของ
กัญชา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“There's No Ganja Provided Here, Only Cold-Pressed Coconut Oil” : The Fluidity and
Sociality of Ganja

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Sociology and Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ “ที่นี้ไม่ได้แจกกัญชา แจกน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น”: ความ
เลื่อนไหลและกระบวนการทางสังคมของกัญชา
โดย น.ส.ศุภรดา เฟื่องฟู
สาขาวิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตังทรัพย์วัฒนา)
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.นิตี ภาวีครพันธ์)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี)
..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ศุภรดา เฟื่องฟู : “ที่นี่ไม่ได้แจกกัญชา แจกน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น” : ความเคลื่อนไหว
และกระบวนการทางสังคมของกัญชา. (“There's No Ganja Provided Here, Only
Cold-Pressed Coconut Oil” : The Fluidity and Sociality of Ganja) อ.ที่ปรึกษา
หลัก : รศ. ดร.จักรกริช สังขมณี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาวัฒนธรรมชาติและกระบวนการทางสังคมของกัญชา ผ่านการ
สำรวจกิจกรรมจัดหา แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง ในช่วง
ระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 - พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 โดยดำเนินการอย่างเป็น
ปฏิบัติการต่อกฎหมายป้องปรามยาเสพติดของไทย ผู้วิจัยอาศัยแนววิเคราะห์เชิงวัตถุ-สัญญาและ
กรอบคิดเรื่องวัฒนธรรมชาติในการสำรวจปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยเสนอว่ากัญชาเป็นวัตถุที่มี
ความเคลื่อนไหวและหลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวัตถุศักดิ์สิทธิ์ สินค้า ยารักษาโรค และสื่อกลางใน
การแลกเปลี่ยนบุญ

นอกจากนี้ผู้วิจัยเสนอว่า ปรากฏการณ์ผิดกฎหมายดังกล่าวดำรงอยู่ได้จากกระบวนการ
ประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะจำเพาะสองรูปแบบขึ้น ภายใต้พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาสอง
ลักษณะ กล่าวคือ การประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาดในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ และการ
ประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวมในพิธีกรรมศาสนา กระบวนการทางสังคมของกัญชา
ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความพัวพันและคร่อมข้ามของกรอบคิดทวิลักษณ์และปริมนทลที่
แน่นิ่ง ตายตัวต่าง ๆ ทั้งรัฐ/ราษฎร วิทยาศาสตร์/ศาสนา สาธารณะ/ส่วนตัว และได้นำไปสู่การยับยั้ง
ขยายเข้าใจต่อเรื่องการสั่งจ่ายยา โดยพิจารณาอิทธิพลของตัวแสดงที่ไม่ใช่มนุษย์ในบริบทด้วย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา   ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2564   ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6080630124 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEYWORD: cannabis, illicit activity, material-semiotic analysis, natureculture,
prescribing, ritual, sacredness, sanctification

Suparada Fuangfu : “There's No Ganja Provided Here, Only Cold-Pressed
Coconut Oil” : The Fluidity and Sociality of Ganja. Advisor: Assoc. Prof.
JAKKRIT SANGKHAMANE, Ph.D.

This thesis explores natureculture and sociality of cannabis through
cannabis procurement, processing, and distribution activities at a temple in a
central province of Thailand, from November 2019 - November 2020, which
operates in opposition to Thailand's anti-narcotics laws. Using the material-semiotic
analysis and natureculture concept, it argues that cannabis has fluid and diverse
natureculture: it can flow through the forms of sacred objects, goods, medicines
and a medium for exchanging merit.

In addition, the researcher suggests that such an illicit phenomenon exists
through the process of sanctification with two distinct types of distribution
ceremonies: exclusive sanctification in medical ritual and inclusive sanctification in
religious ceremonies. This sociality of cannabis also reflects the blurred line of
various fixed dualistic frameworks: government/people, science/religion,
public/private and sacred/profane. The sociality of cannabis also widens the
understanding of the concept of medical prescription by including the influence of
non-human actors to be considered in the practice.

Field of Study: Sociology and
Anthropology

Student's Signature .....

Academic Year: 2021

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จลุล่วงของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลพวงและกระบวนการจากการปฏิบัติสังสรรค์ระหว่างความเอื้อเฟื้อของตัวแสดงจำนวนมหาศาลที่เข้ามาหล่อเลี้ยงและหล่อหลอมให้ผู้วิจัยมีริ้วแรงทั้งในทางร่างกาย จิตใจ ความคิด และความเชื่อ ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจจะตระหนักถึงได้ทั้งหมด

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยขอขอบคุณตัวแสดงสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว ทั้งพ่อแม่ที่ส่งเสียให้ร่ำเรียนและเพิ่มพูนทักษะการวิจัยครั้งนี้ แม้ว่าจะไม่เห็นดอกผลอย่างรวดเร็วทันตาอย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังอุตสาหะเสียสละทุนทรัพย์ส่วนตัวให้ ขอขอบคุณเพื่อนสนิทมิตรสหาย กฤตธี ดัณขสิทธิ์ ที่ร่วมตะลอนทำงานไปด้วยกันในช่วงต้นของการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งยังแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลและแบ่งปันหนังสือการทำวิจัยที่สำคัญแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณซาวาร์ เกษมสุข แพริชและโลโล ที่คอยให้กำลังใจ เชื้อมนั้น และแก้ไขขัดเกลาภาษาอังกฤษในงานชิ้นนี้ ขอขอบคุณวรรณิดา อาทิตยพงศ์ ที่คอยดูแล รับฟังและอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยสามารถทำงานได้อย่างราบรื่นเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งยังเป็นผู้พิสูจน์อักษรทุกหน้ากระดาษในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณพี๊ก พี่ออย พี่ตอง เลิฟ ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือด้านโลจิสติกส์มาโดยตลอด ขอขอบคุณเจ้าอาวาสวัดบางยี่ม และทีมงานอารมณดีทุกท่านที่ต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนาม ขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลที่แบ่งปันเรื่องราวอันมีค่าเป็นพลังในการทำงานครั้งนี้ ขอขอบคุณกัญชา ตัวแสดงที่ช่วยให้ผู้วิจัยผ่อนคลาย เบิกบาน และจุดประกายให้เกิดการศึกษาทั้งหมดขึ้น และท้ายที่สุด บุคคลที่สำคัญที่สุดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.จักรกริช สังขมณี ผู้เคี้ยวเชิญ เป็นทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อน คอยชี้แนะและแบ่งปันวิถิตคิด วิธีการทำงานให้ผู้วิจัยได้ฝึกฝนตนเองเสมอมาซึ่งเป็นประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้วิจัยอย่างยิ่ง

ศุภรดา เฟื่องฟู

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	5
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.4.1 การเก็บข้อมูล.....	5
1.5 กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา: ธรรมชาติของวัตถุและกระบวนการทางสังคมของวัตถุ	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	12
2.1 งานศึกษาเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทย.....	12
2.2 งานศึกษาเรื่องพืชที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทในทางมานุษยวิทยา.....	19
บทที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสินค้า: กัญชากับการถูกแปรรูปและการให้ความหมาย	25
3.1 กัญชาอัตแท่ง: การเข้าถึงกัญชาของประชาชนภายใต้การบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดเชิงป้องกัน.....	26
3.2 น้ำมันกัญชา: จากกัญชาอัตแท่งสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดมูลค่าไม่ได้.....	31
3.3 “ผลิตภัณฑ์อารมณดี”: การทำให้กัญชาเป็นสินค้าและวัตถุสามัญ.....	43
บทที่ 4 ความศักดิ์สิทธิ์ที่หลากหลาย: การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์และพิธีกรรมศาสนา.....	52

4.1 ความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด: การแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมเชิงการแพทย์	53
4.2 การสมัครสมาชิกและการลงทะเบียน: การแปลงผู้คนที่เป็พื้นฐานข้อมูลและการหีบยืมวิธีการจัดการจากรัฐ	57
4.3 การเข้ารับคำปรึกษาในการใช้น้ำมันกัญชา: การทำให้การแจกจ่ายกัญชาเป็นความเชี่ยวชาญทางเทคนิค	61
4.3 การรับยาและการสะเดาะเคราะห์: การยึดโยงการรับกัญชาไว้ยังพื้นที่และตัวแสดงของวัด ...	70
4.4 ความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวม: การแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมความเชื่อและศาสนา	73
4.5 พิธีทำบุญแจกกัญชา: การตีความกิจของการทำบุญใหม่	74
4.6 พิธีสร้างเรือนครุ ปูยั้งหาญทะเล: การตั้งบุคคลภายนอก เจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมผิดกฎหมาย	80
4.7 บุญต่อบุญ: การสร้างเครือข่ายความศักดิ์สิทธิ์เพื่อสร้างพันธมิตรสนับสนุนวัด	87
4.8 บทสรุป	91
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอ	93
บรรณานุกรม	100
ประวัติผู้เขียน	104

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ภาพกัญชาอัดแท่งที่ลักลอบนำเข้ามาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	27
ภาพที่ 2 ภาพป้ายติดประกาศของวัดและผู้คนที่มารับน้ำมันกัญชาที่วัด	32
ภาพที่ 3 ภาพแคปซูลน้ำมันกัญชา ภาพจากผู้รับกัญชาที่วัดบางยี่มคนหนึ่ง	39
ภาพที่ 4 ภาพอาสาสมัครเด็กติดสติ๊กเกอร์ฉลากผลิตภัณฑ์อารมณดีของวัด	47
ภาพที่ 5 ภาพสบู่สินค้าแปรรูปจากกัญชาของวัด ถ่ายโดยผู้วิจัย	48
ภาพที่ 6 ภาพตู้จำหน่ายสินค้าที่แปรรูปจากกัญชาของวัดบางยี่ม	49
ภาพที่ 7 ภาพป้าย “นโยบาย 4 ข” และโต๊ะประจำการของอาสาสมัครที่ส่งจ่ายน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย	56
ภาพที่ 8 ภาพบัตรสมาชิกของผู้รับน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย	57
ภาพที่ 9 ภาพป้ายจุดลงทะเบียนและสมัครสมาชิกของวัดบางยี่มและเอกสารประกอบการลงทะเบียนถ่ายโดยผู้วิจัย	58
ภาพที่ 10 ภาพ ขั้นตอนการสมัครสมาชิกเป็นผู้ป่วยวัดบางยี่ม และที่จัดเก็บข้อมูลผู้ป่วย ถ่ายโดยผู้วิจัย	60
ภาพที่ 11 ภาพ “พีภา” อาสาสมัครพูดคุยซักถามอาการเจ็บป่วยของผู้รับน้ำมันกัญชาที่วัดบางยี่มถ่ายโดยผู้วิจัย	62
ภาพที่ 12 ภาพ ใบขาวหรือ ข้อปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพต่างๆ ระหว่างรับประทานน้ำมันกัญชา ที่วัดบางยี่มจัดทำให้กับผู้บริโภครายละ 1 ชุด ถ่ายโดยผู้วิจัย	68
ภาพที่ 13 ภาพ พิธีสะเดาะเคราะห์หลังจากรับน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย	72
ภาพที่ 14 ภาพบัตรคิวในการรับน้ำมันกัญชาของผู้วิจัย ถ่ายโดยผู้วิจัย	79
ภาพที่ 15 ภาพ ผู้คนนั่งรอรับน้ำมันกัญชาใต้ถุนหอสวดมนต์ของวัด ถ่ายโดยผู้วิจัย	79
ภาพที่ 16 ภาพผู้คนที่เข้าต่อแถวเข้ารับน้ำมันกัญชาในกุฏิเจ้าอาวาสในพิธีทำบุญประจำเดือน	83
ภาพที่ 17 ภาพผู้คนที่มาทอดกฐินในงานทำบุญแจกกัญชาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย	84

ภาพที่ 18 ภาพผู้คนที่ต่อแถวรับอาหารโรงทาน ในงานทำบุญแจกกัญชาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของ วัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย..... 84

ภาพที่ 19 ภาพบรรยากาศงานทำบุญแจกกัญชาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย.. 85

ภาพที่ 20 ภาพพิธีบวงสรวงวางศิลาฤกษ์ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่จัดขึ้น ณ วัดบางยี่ม ในวันทำบุญแจกน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย..... 85

ภาพที่ 21 ภาพพิธีบวงสรวงวางศิลาฤกษ์เรือนครูปูย้ง หาญทะเลที่จัดขึ้น ณ วัดบางยี่มในวันทำบุญแจกน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย..... 86

ภาพที่ 22 ภาพทหารเรือที่มาร่วมในงานทำบุญแจกกัญชาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม บริเวณปะรำพิธี ถ่ายโดยผู้วิจัย 86

ภาพที่ 23 ภาพศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือ เรือนครูปูย้ง หาญทะเล ที่สร้างใหม่ ถ่ายโดยผู้วิจัย..... 87

ภาพที่ 24 ภาพวัดบางยี่มนำรถตู้สีฟ้าประจำกองทุนลูกหม้ออากาศไปรับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่รักษาตัวจากโรงพยาบาลกลับบ้าน ภาพจากเฟซบุ๊กส่วนตัวเจ้าอาวาส 89

ภาพที่ 25 ภาพเจ้าอาวาสบริจาคอาหาร น้ำดื่มและเงินช่วยเหลือให้กับผู้ประสบไฟไหม้บ้าน ในนามกองทุนลูกหม้ออากาศ ภาพจากเฟซบุ๊กเจ้าอาวาส 90

ภาพที่ 26 ภาพการระดมทุนกองทุนลูกหม้ออากาศจากสมาชิกและผู้รับน้ำมันกัญชาวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย..... 90

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

สายของวันอาทิตย์ที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2563 แดดเข้าเริ่มเปลี่ยนเป็นไอร้อน ถนนคอนกรีตสองเลนรอบ “วัดบางยี่ม”¹ แน่นขนัดไปด้วยรถ “เต็มแล้วๆ ไม่ต้องเข้ามา” อาสาสมัครโบกไม้โบกมือพัลวันเพื่อกันขบวนรถที่เบียดเสียดเข้ามาในวัด แต่ผู้วิจัยชอกแซกมอเตอร์ไซค์เข้าไปในวัดจนได้รถทัวร์สองชั้นคันใหญ่เด่นหราพาคนต่างถิ่นจำนวนมากมาที่นี่ คนเรือนพันชวักไขว้ไปทั่ว บ้างนั่งตามใต้ศาลาและกุฏิเจ้าอาวาส บ้างถ่ายรูปกับซุ้มกฐินเสียบธนบัตรสีม่วง สีแดงระยิบระยับรับแดด บ้างต่อแถวรับอาหารโรงทานนับสิบเจ้าเรียงราย ผู้วิจัยเข้าออกเดินท่าอาหารไปทั่วจนอิมพลาจสอดสายตามองเห็นทหารเรือ 3-4 นายเดินอยู่รอบ ๆ เต้นท์ และผู้ตะโกนคุ้ยกันเพื่อแข่งกับลำโพงที่บรรเลงเพลงเสียงดังจนฟังไม่ได้ศัพท์เกี่ยวกับ “กรมหลวงชุมพรฯ” มัคทายกก็ไม่ลดละ แทรกเสียงประกาศไม่ขาดสาย บรรยายกาตงานบุญที่มีชีวิตชีวาเช่นนี้ ใครเล่าจะรู้ว่า ที่นี่จะเป็นแหล่งไหลเวียนแลกเปลี่ยน “กัญชา” ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 5 ที่ทำทนายกฎหมายยาเสพติดของรัฐอย่างเอิกเกริก

ย้อนกลับไปเมื่อเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2562 ผู้วิจัยมาเยือนวัดแห่งนี้ด้วยความตั้งใจว่าจะได้เห็นร่องรอยของสถานที่แจกกัญชาของอาจารย์เดชา ศิริภัทร ผู้คิดค้นและผลิตตำรับยาที่สกัดจากกัญชา หรือ “น้ำมันกัญชา” ที่ครั้งหนึ่งเคยตกเป็นข่าวดังว่าถูกเจ้าหน้าที่รัฐบุกเข้าจับกุมผู้ผลิต และยึดอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งขยายผลไปถึงการสั่งให้วัดที่รับน้ำมันกัญชาจากอาจารย์เดชาหยุดจ่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกลายเป็นชนวนไปสู่การต่อสู้เรียกร้องของประชาชนจำนวนมากที่กดดันให้รัฐแก้ไขกฎหมายยาเสพติด เพื่ออนุญาตให้ประชาชนสามารถผลิตและใช้กัญชาเป็นยารักษาโรคได้อย่างถูกกฎหมาย การเรียกร้องดำเนินไปเป็นเวลาหลายเดือนและมีกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเขียนจดหมายเปิดผนึกจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร การออกมาสนับสนุนของศิลปินนักร้อง การเดินขบวนประท้วงของกลุ่มผู้ป่วย และการกระทำอารยะขัดขืนด้วยการแจกน้ำมันกัญชาของกลุ่มอาจารย์เดชาทำทนายกฎหมายป้องปรามการแจกจ่ายกัญชาในฐานะยาเสพติดประเภทที่ 5

อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดและแรงกดดันทั้งหมดนี้จบลงด้วยการประนีประนอมของรัฐที่ตั้งตนเป็นผู้จัดหาและผลิตน้ำมันกัญชาสูตรอาจารย์เดชา โดยเชิญให้อาจารย์เดชาเข้าร่วมเป็นที่

¹ ชื่อสมมุติวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง

ปรีกษาการผลิต และแจกโดยบุคคลากรทางการแพทย์ที่ได้รับอนุญาตผ่านคลินิกกัญชา และโรงพยาบาลรัฐหลายแห่งทั่วประเทศในเดือนมกราคม พ.ศ. 2562 เรื่องราวทั้งหมดดูเหมือนว่ารัฐและประชาชนสามารถตกลงผลประโยชน์ได้อย่างลงตัว ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงกัญชาในฐานะยารักษาโรคได้จากหน่วยงานของรัฐ โดยไม่ต้องผลิตเอง ในขณะที่รัฐก็รักษากฎหมายป้องปรามที่บัญญัติให้กัญชาเป็นยาเสพติดต่อไปได้

8 เดือนต่อมา มอเตอร์ไซค์รับจ้างได้พาผู้วิจัยมายังวัดบางยี่มและทุกอย่างก็ประจักษ์แก่สายตาว่า วัดแห่งนี้ยังคงมีการแจกกัญชาอยู่ สมมุติฐานของผู้วิจัยกลับตาลปัตรไปทั้งหมด ผู้ป่วยและผู้สูงอายุกว่า 30 คนนั่งประนมมือในพิธีแจกน้ำมันกัญชาหน้ากุฏิเจ้าอาวาสอย่างเปิดเผย ในขณะเดียวกันในพื้นที่ดังกล่าวกลับมีการติดประกาศป้ายที่อ่านได้ว่า “งดแจกกัญชา” และป้าย “ที่นี่ไม่แจกน้ำมันกัญชา แจกน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น”

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นความอิหลักอิเหลื่อในกิจกรรมลักลอบผลิต แจกจ่าย และบริโภคกัญชาในวัดบางยี่ม ทั้งยังนำมาซึ่งความประหลาดใจและคำถามมากมายแก่ผู้วิจัยต่อกิจกรรมผิดกฎหมายที่ดำรงอยู่ได้อย่างสามัญธรรมดาภายใต้การบังคับใช้กฎหมายป้องปรามยาเสพติด ผู้วิจัยจึงตัดสินใจย้ายมาพักอาศัยใกล้วัดบางยี่ม เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 - พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการดำรงอยู่ของกิจกรรมจัดหา แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมายดังกล่าว โดยจะสำรวจทั้งลักษณะความสัมพันธ์ เจื่อนใจ และตัวแสดงที่เกี่ยวข้องตลอดจนวิธีการหลอเลี้ยวและดำรงอยู่ได้ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมาย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะสำรวจการดำรงอยู่ของกัญชาภายใต้บริบทดังกล่าว โดยไม่จัดวางนิยามต่อกัญชาไว้ล่วงหน้าดังเช่นงานศึกษาเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทยส่วนใหญ่ ที่มีจะมีมุมมองต่อกัญชาบนกรอบทวิลักษณ์ตายตัวระหว่าง ยารักษาโรค/ยาเสพติด สิ่งถูกกฎหมาย/สิ่งผิดกฎหมาย การใช้เพื่อสันตินาการ/การใช้เพื่อการแพทย์ (Peter Maguire, 2014; จุมพล พงษ์สุวรรณ, 2530; พีรพจน์ ปิ่นทองดี, 2561; วีรยา ภาอุปชิต และ นุศราพร เกษสมบุรณ์, 2560; อรพินท์ นรินาทกุล, 2563; อัครพนธ์ เอี้ยวรัตนวดี, 2562) โดยผู้วิจัยเห็นว่า การกำหนดนิยามต่อกัญชาไว้ล่วงหน้าแล้วสำรวจปรากฏการณ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาของงานศึกษาดังกล่าว ไม่สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์จัดหา ผลิตและแจกจ่ายกัญชาที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่มได้

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้หยิบยืมมุมมองของกลุ่มการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Studies; STS) ในการสำรวจธรรมชาติของกัญชาและกิจกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ

กฎหมาย กล่าวคือ ผู้วิจัยสำรวจกัญชาบนสมมุติฐานที่ว่า กัญชาเป็นวัตถุที่ไม่มีคุณสมบัติภายในที่ตายตัว แต่สามารถเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงตัวได้สัมพันธ์กับบริบท เงื่อนไขความสัมพันธ์และสถานการณ์ต่างๆ อย่างจำเพาะ (จักรกริช สังขมณี, 2564) ในขณะที่กิจกรรมจัดหา ผลิตและแจกจ่าย กัญชาที่เกิดขึ้นคือกระบวนการทางสังคม (sociality) ของกัญชาในรูปแบบหนึ่งที่น่าทึ่งขึ้นจากการถก ทอกันระหว่างกัญชาและตัวแสดงตลอดจนปฏิบัติการณ์ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ที่ สามารถแปรผันได้เสมอภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่จำเพาะ (Hardon & Sanabria, 2017) วิทยานิพนธ์จะถูกจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ เนื้อหาบทนี้ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา จุดประสงค์การ วิจัย วิธีวิทยา คำถามวิจัยและกรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ภายในบทจัดแบ่งงานศึกษาที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ งานศึกษาเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทย และ งานศึกษาเรื่องพืชที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ในทางมานุษยวิทยา

บทที่ 3 สินค้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์: กัญชากับการถูกแปรรูปและการให้ความหมาย ในบทนี้ เป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยผู้วิจัยจะคลี่คลายให้เห็นกระบวนการจัดหาและแปรรูปกัญชาที่ เกิดขึ้นในวัดบางยี่ม ผู้วิจัยเสนอว่ากระบวนการแปรรูปกัญชาได้ประกอบสร้างกัญชาในรูปลักษณะและความหมายใหม่ จากกัญชาอัดแท่งที่จัดหามาจากแหล่งผลิตในประเทศเพื่อนบ้าน ไปสู่การเป็นวัตถุ 2 ลักษณะได้แก่ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ (sacred entity) และ สินค้า (commodity) โดยวัตถุทั้งสองรูปแบบเป็น เงื่อนไขสำคัญที่ช่วยหล่อเลี้ยงและค้ำจุนกิจกรรมจัดหาและผลิตกัญชาดังกล่าวไว้อย่างเฉพาะตัว

บทที่ 4 ความศักดิ์สิทธิ์ที่หลากหลาย: การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์และ พิธีกรรมศาสนา ต่อเนื่องจากบทที่แล้ว ผู้วิจัยได้หยิบยกเฉพาะกัญชาในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ในการ สืบหากระบวนการแจกจ่ายที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่ม ผู้วิจัยพบว่าในแต่ละเดือนมีการแจกจ่ายกัญชา ให้แก่ผู้คนไม่ต่ำกว่า 2,000 คน ทั้งที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษที่ห้ามมิให้ ประชาชนแจกจ่ายกัญชาโดยเด็ดขาด โดยกำหนดโทษอาญาไว้ทั้งจำคุกและปรับ ผู้วิจัยเสนอว่า การ แจกจ่ายกัญชาดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากการสร้างความชอบธรรมด้วยการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ที่ มีลักษณะจำเพาะ 2 รูปแบบ กล่าวคือ ความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด (exclusive) และความศักดิ์สิทธิ์ แบบรวบรวม (inclusive) โดยปรากฏตัวขึ้นผ่านพิธีกรรม 2 รูปแบบ กล่าวคือ พิธีกรรมเชิงการแพทย์ และพิธีกรรมเชิงความเชื่อและศาสนา ตามลำดับ

พิธีกรรมเชิงการแพทย์นั้นประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์อย่างผูกขาด โดยมีการหยิบยืมวิธีการจัดการผู้คนอย่างเฉพาะตัวจากรัฐ การประกอบสร้างปฏิบัติการเชิงเทคนิคในการส่งจ่ายกัญชาและการอาศัยรูปเคารพในการสร้างพิธีกรรมเพื่อผูกโยงการเข้ารับกัญชาไว้ยังพื้นที่ของวัด ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการแจกจ่ายกัญชาที่มีโครงสร้างชัดเจน แข็งทื่อ และจำกัดการเข้าถึงกัญชาอย่างเคร่งครัด ในขณะที่พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงศาสนาประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการมุ่งรวบรวมผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเปิดกว้างและยืดหยุ่น ด้วยการทำให้เป็นศาสนพิธี พิธีมงคล รวมทั้งเป็นเครื่องช่วยความเชื่อ และอาศัยศีลธรรมและปฏิบัติการของศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท เรื่องการทำบุญ (merit-making) ในการถักทอความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวมขึ้น

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอ ในบทนี้เป็นการสรุปภาพรวมของข้อค้นพบจากการศึกษาทั้งหมดที่จะกลับไปตอบคำถามวิจัยในตอนต้น ผ่านข้อเสนอ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก กัญชามีวัฒนธรรมชาติที่หลากหลายและคร่อมข้ามกรอบทวิลักษณ์ที่ตายตัว ประการที่สอง กระบวนการทางสังคมของกัญชาเผยแสดงให้เห็นเลื่อนทะลายนของปริณิษยและกรอบคิดทวิลักษณ์ต่าง ๆ และประการที่สาม การส่งจ่ายยามีลักษณะเป็นกระบวนการวัฒนธรรมชาติ

1.2 คำถามวิจัย

1. วัฒนธรรมชาติของกัญชามีลักษณะอย่างไร ภายใต้บริบทและความสัมพันธ์ของการลักลอบผลิตและแจกจ่ายที่เกิดขึ้นในวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง
2. กระบวนการจัดหา แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีลักษณะอย่างไร กระบวนการดังกล่าวดำรงอยู่ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมายป้องปรามยาเสพติดได้อย่างไร
3. วัฒนธรรมชาติของกัญชาสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของกระบวนการผลิตและแจกจ่ายกัญชาที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์ผลิต แปรรูป แจกจ่ายกัญชาที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมาย ทั้งในมิติของเงื่อนไขความสัมพันธ์ ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมที่เกิดขึ้น และวิธีการหล่อเลี้ยงกิจกรรมให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องกว่า 1 ปีเศษ

2. เพื่อสำรวจลักษณะการดำรงอยู่ ไหลเวียนและเคลื่อนย้ายของกัญชา เกิดขึ้นในปรากฏการณ์ลึกลับผลิต แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาดังกล่าว โดยไม่จัดวางไว้บนสมมุติฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้าว่ากัญชาเป็นยาเสพติด และ/หรือ ยารักษาโรค

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ทั้งจากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมทั้งในพื้นที่ออนไลน์ และภาคสนาม โดยใช้ระยะเวลาทั้งหมดประมาณ 1 ปี โดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่โครงการวิจัย 088.1/64

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามดังกล่าวโดยย้ายมาพักอาศัยอยู่ในชุมชนใกล้วัดบางยี่มและแวะเวียนไปวัดทั้งในฐานะคนรับยา คนช่วยงานวัด และคนเก็บแบบสอบถามให้กับงานวิจัยอื่น ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 เป็นระยะเวลา 4 เดือน ก่อนที่จะเกิดวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 และมีการปิดเมืองเป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2563 ในระหว่างนั้นผู้วิจัยได้ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทย และการจัดตั้งกลุ่มผลิตและแปรรูปกัญชาที่เกิดขึ้น ก่อนกลับไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ วัดบางยี่มอีกครั้งในเดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 เป็นระยะเวลา 6 เดือน ในการเก็บข้อมูลนั้นสามารถแบ่งรายละเอียดได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการเก็บข้อมูลออนไลน์

วิธีแรก การรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ข่าวพระราชบัญญัติยาเสพติดเกี่ยวกับกัญชาแต่ละฉบับ คลิปวิดีโอ เว็บไซต์ของหน่วยงานรัฐ และเว็บไซต์

ต่างประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กฎหมายกัญชาในประเทศไทย อิทธิพลของสงครามเย็นที่มีต่อการบัญญัติกฎหมายควบคุมกัญชาของประเทศไทย ฉบับปี พ.ศ. 2522 บริบทและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กัญชา และประชาชน รวมทั้งวิธีการควบคุมจัดการกัญชาของรัฐในปัจจุบัน ข้อมูลเหล่านี้รวบรวมเพื่อทำความเข้าใจบริบทและพลวัตทางกฎหมายควบคุมกัญชาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อเชื่อมโยงเข้ากับการสร้างแรงเสียดทานและปฏิสัมพันธ์ที่เจ้าหน้าที่รัฐมีต่อการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับกัญชาของวัดบางยี่ม

วิธีที่สอง การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ผู้ผลิตน้ำมันกัญชาและผู้ป่วยที่มารับกัญชาที่วัด ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยแบ่งผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม และกลุ่มผู้บริโภคน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม สำหรับการเก็บข้อมูลผู้ผลิตน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบางยี่ม และ จิตอาสาที่ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำการบริโภคกัญชาแก่ผู้ป่วย โดยทั้งสองถือเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงข้อมูลการผลิตน้ำมันกัญชา นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์จิตอาสาคนอื่น ๆ อย่างไม่เป็นทางการ ในรูปของการพูดคุยระหว่างช่วยงานที่วัด และระหว่างที่อยู่ในพิธีกรรมแจกยาของวัด โดยคำถามสัมภาษณ์ผู้ผลิตน้ำมันกัญชานั้น เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มาที่ไปของการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าว วิธีการดำเนินการที่หล่อเลี้ยงให้กลุ่มดำเนินไปได้โดยไม่แสวงหาผลกำไร การต่อรองปิดบังอำพรางกิจกรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐ วิธีการเข้าถึงกัญชาในการผลิต ความคิดเห็นต่อการใช้กัญชารักษาโรค เป็นต้น

ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่สองคือ ผู้บริโภคน้ำมันกัญชา ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมการแจกกัญชาที่วัดในฐานะผู้ที่ไปรับกัญชา โดยระหว่างการรอรับยา ได้มีการพูดคุย ชักถาม ผู้มารับยาเหล่านี้ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการประมาณ 20 คน คำถามสัมภาษณ์ผู้มารับน้ำมันกัญชามุ่งสำรวจเงื่อนไข ที่มาที่ไปของผู้ที่มารับยา ลักษณะการใช้ยา ผลที่ได้จากการใช้กัญชารักษาโรค ความคาดหวังต่อการเข้าถึงกัญชา และทัศนคติที่มีต่อวัด เป็นหลัก

วิธีการเก็บข้อมูลแบบที่สามคือ การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในวัดบางยี่ม กล่าวคือ ผู้วิจัยเข้าไปช่วยงานที่วัดในฐานะจิตอาสาในวันที่มีการแจกน้ำมันกัญชาในแต่ละสัปดาห์ โดยไปช่วยตักน้ำสมุนไพรแช่เท้าร่วมกับจิตอาสาคนอื่น ๆ รวมทั้งในขั้นตอนการผลิตและการแปรรูปกัญชาของวัดร่วมกับพระสงฆ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเข้าไปรับน้ำมันกัญชาในงานบุญที่

วัดจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้งเป็นระยะเวลา 4 ครั้งในฐานะผู้ป่วย โดยได้เข้าร่วมพิธีกรรมการแจกที่วัดจัดขึ้น วิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยสัมผัสถึงมุมมองของทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคกัญชา

วิธีเก็บข้อมูลรูปแบบสุดท้าย ได้แก่ การเก็บข้อมูลออนไลน์ กล่าวคือ วัดบางยี่มได้ตั้งห้องสนทนาออนไลน์ในแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) เพื่อแลกเปลี่ยน สอบถาม และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้กัญชาของวัด โดยได้ติดประกาศคิวอาร์โค้ด (QR code) ไว้ ณ ที่แจกยาให้ผู้ป่วยสามารถสแกนเพื่อเข้าร่วมในห้องสนทนาออนไลน์ได้ เมื่อผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในฐานะผู้ป่วย และร่วมบริโภคน้ำมันกัญชา จึงได้เข้าร่วมกลุ่มออนไลน์ดังกล่าวด้วย โดยได้ขออนุญาตเจ้าอาวาสวัดบางยี่มแล้ว ภายในกลุ่มไลน์จะมีการสนทนาโต้ตอบอย่างต่อเนื่องระหว่างพระสงฆ์ จิตอาสา และผู้บริโภค เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้กัญชาของผู้บริโภค ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการแลกเปลี่ยนสนทนากับผู้ใช้กัญชาคนอื่น ๆ และ สังเกตการณ์บทสนทนาที่เกิดขึ้นโดยไม่มีส่วนร่วม

1.5 กรอบคิดที่ใช้ในการศึกษา: ธรรมชาติของวัตถุและกระบวนการทางสังคมของวัตถุ

ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจและอาศัยแนวทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Studies, STS) ในการศึกษาธรรมชาติของกัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชาในปรากฏการณ์จัดหา แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาในวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง

แนวทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นกลุ่มแนวคิดที่ส่งอิทธิพลและขยายขยายพรมแดนการศึกษา “วัฒนธรรม” แก่มานุษยวิทยาในหลายมิติ จากคำถามพื้นฐานของการศึกษาที่ว่า “วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างไร” และ “สังคมมีอิทธิพลต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างไร” ได้นำไปสู่การทบทวนและวิพากษ์การศึกษาวัฒนธรรมในทางมานุษยวิทยา ทั้งการตั้งคำถามต่อวัตถุที่ศึกษา การทบทวนและวิพากษ์การกำหนดนิยามความรู้เกี่ยวกับโลกที่เราดำรงอยู่ ตลอดจนการเสนอแนะวิธีวิทยาในการศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ที่นักมานุษยวิทยาสนใจ โดยมีมติเหล่านี้ได้สนับสนุนกันและปรากฏเป็นแนวคิดที่หลากหลายที่ทบทวีในแนวทางการศึกษาดังกล่าว (จักรกริช สังขมณี, 2564)

แนวทางการวิเคราะห์เชิงวัตถุ-สัญญะ (material-semiotic) เป็นหนึ่งในแนวคิดของการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แนวทางดังกล่าวเสนอการศึกษาวัตถุในมุมมองที่ว่า วัตถุต่างๆ ไม่มีคุณสมบัติจำเพาะและตายตัวในตัวเอง แต่เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ ที่

เข้ามาสร้างและปรับเปลี่ยนสิ่งนั้น รวมทั้งการที่สิ่งนั้นได้ส่งผลต่อสิ่งอื่นในขณะเดียวกัน สารัตถะของวัตถุหนึ่งๆ จึงเป็นผลมาจากการสร้างสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้และมีพลวัตภายใต้สถานการณ์หรือบริบทหนึ่งๆ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่ปรากฏขึ้นมีทั้งในลักษณะเชิงวัตถุและเชิงการให้ความหมาย (จักรกริช สังขมณี, 2564)

แนวทางการวิเคราะห์เชิงวัตถุ-สัญญาได้ทำลายกรอบคิดทวิลักษณ์ชั่วคราวข้าม การแบ่งแยกอย่างเคร่งครัดตายตัว รวมทั้งการค้นหาสารัตถะของวัตถุหนึ่งๆ ที่เที่ยงแท้อย่างเอาเป็นเอาตายลง โดยหันกลับมาสำรวจสิ่งรอบตัวในมุมมองใหม่ในลักษณะที่มีพลวัต เปลี่ยนแปลงได้ เป็นกระบวนการและยึดโยงเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ เสมอ (จักรกริช สังขมณี, 2564) มุมมองการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลไปยังการศึกษาเรื่องยาและเภสัชภัณฑ์ต่างๆ ในทางมานุษยวิทยาอีกด้วย กล่าวคือ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 - 1990 การศึกษาเรื่องยาในทางมานุษยวิทยานั้นล้วนตกอยู่ในกับดักความคิดที่แบ่งแยกระหว่างคุณสมบัติทางเคมีของยา และการให้ความหมายเชิงสังคมและวัฒนธรรมต่อยา (sociocultural interpretation) การตั้งต้นการศึกษาด้วยกรอบคิดที่แบ่งแยกดังกล่าวส่งผลให้นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจกับศึกษาส่วนขยายของฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของยา (extra-pharmacological efficacy of drugs) โดยมองข้ามและละเลยมิติการศึกษาเชิงวัตถุของยาอย่างเป็นของตาย ทั้งนี้นักมานุษยวิทยาในยุคแรกมักศึกษาในมิติของพิธีกรรม สัญลักษณ์ และการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสบการณ์การใช้ยาเป็นหลัก (Hardon & Sanabria, 2017)

อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาบางกลุ่มได้ผนวกเอามุมมองของการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในการศึกษา ยา บนสมมุติฐานที่ไม่แบ่งแยกการศึกษาในเชิงวัตถุและเชิงการให้ความหมายอีกต่อไปโดยมองว่า ยาไม่ได้เป็นวัตถุที่แท้จริงสำเร็จรูป ตายตัว แต่การดำรงอยู่ของมันเป็นผลมาจากกระบวนการและความสัมพันธ์ที่ยึดโยงตัวแสดงที่หลากหลายทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ วัตถุและอวัตถุ ในการที่เผยแสดงคุณสมบัติต่างๆ ของยา ทั้งนี้คุณสมบัติของยามีพลวัตในตัวเอง สามารถแปรผันได้ โดยเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างไม่หยุดนิ่งเมื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่น (Hardon & Sanabria, 2017)

มุมมองการศึกษาดังกล่าวเห็นได้จากในหนังสือเรื่อง *Pharmaceutical Matters : The Invention of Informed Materials* (2016) ของวอลส์เกอร์ แอนดรู (2559) (Andrew Barry) ที่ศึกษากระบวนการพัฒนาและวิจัยยาในบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง โดยเสนอว่าการคิดค้นยานั้นไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะของการ “ค้นพบ” (discovered) ยาในห้องทดลองวิทยาศาสตร์หรือจากปฏิกิริยา

ทางเคมีในทางกายภาพ แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นในความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเชิงข้อมูลและเทคโนโลยีมากมาย ทั้งโมเลกุลที่มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นยา เทคโนโลยีการสร้างแบบจำลองโมเลกุลในจอภาพ ฐานข้อมูลสิทธิบัตร การทดสอบเชิงคลินิก ห้องสมุด เป็นต้น โดยไม่ได้มีขอบเขตชัดเจนแยกขาดกับสิ่งอื่น แต่เป็นการอาศัยตัวแสดงอื่นๆ เพื่อเผยแสดงตัวเองด้วยในลักษณะของเหตุการณ์หนึ่ง (an event) ซึ่งแบร์รี่เรียกกลุ่มโมเลกุลของยาว่าเป็นโมเลกุลที่ถูกประกาศ (informed materials) นอกจากนี้แบร์รียังเสนอว่า กลุ่มโมเลกุลที่ถูกประกาศดังกล่าว เมื่อมีความทนทาน (endurance) จำเพาะหนึ่งๆ ที่ทำให้เกิดคุณสมบัติการออกฤทธิ์เพื่อการรักษาและปลอดภัยกับร่างกายของมนุษย์ ตลอดจนสามารถรักษาคุณสมบัติของตัวมันเองได้แม้สิ่งแวดล้อมและบริบทจะเปลี่ยนแปลงไป จะถูกพิจารณาให้เป็นยา (medicine) (วอล์คเกอร์ แอนดรู, 2559)

นอกจากนี้ยังมีบทความเรื่อง *Fluid Drugs: Revisiting the Anthropology of Pharmaceuticals* (2017) โดยแอนิตา แฮดรอน (Anita Hadron) และเอมีเลีย ซานาเบรีย (Emilia Sanabria) ที่อาศัยมุมมองการศึกษาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ในการศึกษายา โดยเสนอว่า แม้วายาจะดูเป็นผลผลิตของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรูปแบบหนึ่งสำเร็จรูปตายตัว แต่ทว่ามันถูกประกอบสร้างขึ้นจากพลวัตของความสัมพันธ์และตัวแสดงมากมายในสังคม โดยไม่อาจแบ่งแยกคุณสมบัติเชิงเคมีออกจากกระบวนการทางสังคมของมันได้ งานดังกล่าวเสนอว่า ฤทธิ์ของยาในทางเภสัชวิทยานั้นไม่ได้แน่นอนตายตัว แต่มีความเลื่อนไหล โดยการออกฤทธิ์ของมันเผยแสดงและแปรผันไปตามข่ายใยความสัมพันธ์ (nexus) ที่ก่อขึ้นร่วมกับตัวแสดงในบริบทต่างๆ พวกเขาได้คลี่คลายให้เห็นพลวัตของฤทธิ์ยา ผ่านการสำรวจตั้งแต่ข่ายใยของการผลิตสร้างในห้องทดลอง ข่ายใยของรัฐ-ตลาด (state-market nexuses) ปฏิสัมพันธ์ของการสั่งจ่ายยาในพื้นที่การบำบัดรักษา และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างยาและร่างกายผู้บริโภค (Haddon & Sanabria, 2017)

กรณีศึกษาที่เฉพาะเจาะจงที่อาศัยมุมมองดังกล่าวเห็นได้จากงานศึกษาเรื่อง *Depression and Consumption: Psychopharmaceuticals, Branding, and New Identity Practices* (2005) ของเนธัน กรีนสลิต (Nathan Greenslit) ที่ชี้ให้เห็นว่าคุณสมบัติของยาสามารถแปรผันไปได้ในขั้นตอนการสั่งจ่ายด้วยกล่าวคือ กรีนสลิตได้ศึกษาการทำการตลาดของบริษัทยา Eli Lilly และพบว่าเพื่อที่จะได้ถือครองสิทธิบัตรยา Fluoxetine hydrochloride ได้นานขึ้น บริษัทดังกล่าวได้ทำการแก้ไขรูปลักษณ์ หีบห่อ ชื่อทางการค้า รวมทั้งข้อบ่งชี้ยาขึ้นใหม่ (reinscription) จากที่อยู่ภายใต้ชื่อการค้า Prozac ที่มีข้อบ่งชี้ว่าใช้รักษาอาการซึมเศร้า ไปสู่ยาในชื่อ Sarafem ที่ระบุสรรพคุณว่าใช้รักษาอาการผิดปกติต่าง ๆ ก่อนประจำเดือน (premenstrual syndrome) ปรัชญาการณดังกล่าวได้

ส่งผลให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการทำให้อาการก่อนเป็นประจำเดือนกลายเป็นโรคในกลุ่มอาการซึมเศร้าที่ต้องใช้ยาตั้งกล่าวรักษา (Greenslit, 2005)

งานศึกษาเหล่านี้ได้ตอกย้ำความสำคัญของการอาศัยแนวทางการวิเคราะห์เชิงวัตถุ-สัญญะ (material-semiotic) ที่หลายกรอบคิดทวิลักษณ์ต่อเรื่องยาที่มักแบ่งแยกการศึกษาเชิงวัตถุและเชิงสัญญะลง ซึ่งนำไปสู่การศึกษาหาหรือวัตถุออกฤทธิ์ต่างๆ โดยไม่แบ่งแยกสารัตถะของมันออกจากกระบวนการทางสังคม ด้วยมุมมองการศึกษาที่ว่า “ไม่มีวัตถุใดที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ดำรงอยู่ก่อนกระบวนการทางสังคมและการตีความของมัน” (there is no pure object that precedes its socialization and interpretation.) กระทั่งยาที่แม้จะเป็นเคมีวัตถุ ก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกับกระบวนการทางสังคม โดยคุณสมบัติของมันไม่ได้เป็นสิ่งถูกค้นพบ แต่ถูกสร้างและสร้างใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ (Hardon & Sanabria, 2017)

ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากมุมมองและแนวทางการศึกษาดังกล่าว โดยได้ประยุกต์ใช้ในการสำรวจกัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชา ผ่านปรากฏการณ์ลักลอบจัดหา ผลิตและแจกจ่ายที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่ม ผู้วิจัยจัดวางมุมมองในการศึกษากัญชาว่า กัญชาเป็นวัตถุที่มีความเคลื่อนไหว มีคุณสมบัติที่แปรผันได้และแตกต่างไปตามการยึดโยงระหว่างรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่การแปรรูปพืชกัญชาไปสู่ผลิตภัณฑ์ต่างๆ และการแจกจ่ายกัญชาในสถานการณ์ที่หลากหลายในวัดบางยี่ม ผู้วิจัยมุ่งหมายจะสร้างความเข้าใจต่อกัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชา ให้พ้นไปจากการกำหนดนิยามไว้ล่วงหน้าในกรอบคิดทวิลักษณ์อันคับแคบที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและกฎหมาย ตลอดจนกำกับควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และกัญชาในสังคมในปัจจุบัน ระหว่างยารักษาโรค/ยาเสพติด สิ่งถูกกฎหมาย/สิ่งผิดกฎหมาย การใช้เพื่อสันติภาพ/การใช้เพื่อการแพทย์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, 18 กุมภาพันธ์)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังประยุกต์ใช้กรอบคิดเรื่อง วัฒนธรรมชาติ (natureculture) อีกด้วยเพื่อศึกษากัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชา โดยไม่กำหนดว่าเป็นกระบวนการทางธรรมชาติหรือทางวัฒนธรรมไว้ล่วงหน้า

กรอบคิดเรื่อง วัฒนธรรมชาตินั้น ถูกเสนอขึ้นโดยดอนน่า ฮาราเวย์ (Donna Haraway) ที่ต้องการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ในการศึกษาให้แตกต่างออกไปจากนักคิดสังคมนิยมและนักคิดวัตถุนิยมตามขนบ (conventional realist, materialist) รวมทั้งนักคิดประกอบ/หรือสร้าง (de/constructionist) ที่ผลิตซ้ำมุมมองการศึกษาแบบชีววิทยากำหนดนิยาม (biological determinism) และวัฒนธรรมสารัตถะนิยม (cultural essentialism) ในการศึกษาและทำความเข้าใจ

เข้าใจโลกและสังคม ซึ่งได้นำมาสู่มุมมองที่เกิดปัญหาจำนวนมาก อาทิ การมองว่ามนุษย์เป็นสัตว์ ยกเว้น (human exceptionalism) ที่มีวัฒนธรรมเท่านั้น แนวคิดเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง (Anthropocentrism) และมุมมองการศึกษาที่ลดทอนศาสตร์ชีววิทยาให้เป็นเสมือนหน้ากระดาษขาวที่รองรับการจารึกทางสังคม (social inscription) (Nina Lykke, 2010)

ในหนังสือเรื่อง *The Companion Species Manifesto: Dog, People, and Significant Otherness*, (2003) ฮาราเวย์เสนอว่า โลกเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จากการร่วมประกอบสร้าง (co-create) ตัวมันเองอย่างต่อเนื่องผ่าน การสัมพันธ์กัน (intertwinement) ของวัตถุ (matter) วาทกรรม (discourse) และ สัญญะ (semiotic) โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีการเปลี่ยนแปลงและมีพลวัต ฉะนั้นเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบนิเวศจะเห็นได้ว่ามันก่อตัวขึ้นจากมิติทางสังคมและ มิติทางชีวกายภาพ (biophysical) โดยไม่สามารถพิจารณาแยกขาดกันได้ (Haraway, 2003)

มุมมองต่อโลกของฮาราเวย์ดังกล่าวได้นำมาสู่ข้อเสนอที่ว่า ธรรมชาติที่เราเข้าใจว่าแน่นอน และบริสุทธิ์ (pristine) นั้นเป็นสิ่งที่ยึดโยงกับบริบท (context-dependent) ไม่ต่างจากวัฒนธรรมแต่อย่างใด กล่าวคือ ธรรมชาติไม่อาจปรากฏตัวได้ (articulate) โดยไม่มีการตอบรับ ฟังฟังและพัวพัน กับวัฒนธรรมและสิ่งอื่นๆ เพราะธรรมชาติเป็นสิ่งที่ถูกทอเข้ากับวัฒนธรรม อิทธิพลและโครงสร้างทางสังคมที่เต็มไปด้วยอำนาจและมีความเฉพาะในเชิงท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ (Nina Lykke, 2010)

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กรอบคิดวัฒนธรรมชาติดังกล่าว เพื่อสำรวจกัญชาได้อย่างรอบด้านและ ตระหนักถึงความพัวพัน (entanglement) ระหว่างตัวแสดงในมิติต่างๆ ที่ถูกทอและก่อตัวขึ้นเป็น กัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชา โดยไม่แบ่งแยกออกเป็นปริมาตรเชิงวัฒนธรรมหรือ ธรรมชาติ หากแต่เป็น วัฒนธรรมชาติหนึ่งๆ ผู้วิจัยจะได้สำรวจความสัมพันธ์อันซับซ้อนของกัญชาใน ฐานะที่เป็นปฏิสังสรรค์ในมิติต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งในมิติของลักษณะทางชีวกายภาพของกัญชา การให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ และการประกอบสร้างพิธีกรรมการแจกจ่าย ทั้งนี้งานดังกล่าวมุ่ง สำรวจบริบทเฉพาะที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่ม ในช่วงเวลาที่รัฐยังคงกำหนดให้กัญชาเป็นยาเสพติดให้โทษ ที่ประชาชนทั่วไปไม่สามารถครอบครอง เพาะปลูกและแจกจ่ายได้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

จากการสำรวจงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชาหรือสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ผู้วิจัยได้จัดแบ่งงานศึกษาดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรก งานศึกษาเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทย ส่วนกลุ่มที่สอง งานที่ศึกษาในทางสังคมศาสตร์ต่อเรื่องพืชที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ในบทนี้ผู้วิจัยจะทบทวนวรรณกรรมให้เห็นประเด็นการศึกษาที่เกิดขึ้นและช่องว่างทางการศึกษา เพื่อจัดวางแนวทางวิจัยแก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

2.1 งานศึกษาเรื่องกัญชาในบริบทสังคมไทย

การศึกษากัญชาในบริบทสังคมไทยนั้นมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาเชิงวิพากษ์แนวทางการควบคุมกัญชาของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งใน พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษปี พ.ศ. 2522 และ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ปี พ.ศ. 2562 งานเหล่านี้ส่วนใหญ่มุ่งเสนอแนะแนวทางการจัดการควบคุม กัญชา ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ต่อกลุ่มคนในสังคม โดยหยิบยกมุมมองและคำอธิบายที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในการแพทย์ นิติศาสตร์ นโยบาย และสังคมศาสตร์ เป็นต้น

กัญชาเป็นพืชที่ปลูกของจำมิให้มีการใช้ประโยชน์มานานกว่า 40 ปี หากนับตั้งแต่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ที่บัญญัติให้กัญชาเป็น “ยาเสพติดให้โทษ” รัฐป้อมปรามมิให้ประชาชนสามารถใช้กัญชาทั้งในการครอบครอง เสพ จำหน่าย นำเข้าและส่งออก (มานพ คณะโต และ พูนรัตน์ ลียติกุล, 2563) ในงานศึกษาเรื่อง *การใช้กัญชาทางการแพทย์* ของวีรยา ภาอุปชิต และนุศราพร เกษสมบุญ (2560) ชี้ให้เห็นว่าการควบคุมดังกล่าวส่งผลให้องค์ความรู้เรื่องกัญชาในทางการแพทย์ของไทยขาดการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ งานดังกล่าวได้สำรวจองค์ความรู้เรื่องสรรพคุณทางยาของกัญชา ทั้งจากการแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โดยสืบค้นจากหลักฐานทั้งในตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ ตำราพระโอสถพระนารายณ์ รวมทั้งการใช้กัญชาเป็นยารักษาโรคในฐานข้อมูลวิจัย pubmed และ Cochrane Library ตั้งแต่เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2535 - 2559

งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากัญชามีสรรพคุณทางการแพทย์หลายชนิดและสามารถใช้ได้อย่างปลอดภัย กล่าวคือ ในตำราแพทย์ของไทยพบการใช้กัญชาเป็นยากว่า 14 ตำรับ โดยมีทั้งแบบใช้เดี่ยวและผสมกับสมุนไพรชนิดอื่น มีข้อบ่งชี้หลักคือ แก้ปวด เจริญอาหาร และช่วยให้นอนหลับ ใน

ขณะเดียวกันยังสำรวจพบว่า ปัจจุบันมียาหลายชนิดที่พัฒนามาจากกัญชา ทั้งในลักษณะของการสกัดจากพืชและสังเคราะห์ทางเคมีให้มีโครงสร้างแบบสารในกัญชา โดยได้รับการขึ้นทะเบียนและจำหน่ายในท้องตลาดในหลายประเทศ อีกทั้งยังมีการนำกัญชาไปใช้รักษามะเร็งในระดับห้องปฏิบัติการและศึกษาในสัตว์ทดลอง โดยพบว่ากัญชามีกลไกในการยับยั้งการเติบโตของเซลล์มะเร็งแบบกลิโอมา (gliomas) โดยกัญชาสามารถฆ่าเซลล์มะเร็งแบบเจาะจง ทำให้เซลล์มะเร็งตายโดยไม่ทำลายเซลล์ปกติ (selectivity of cannabinoids in antitumor activity) (วีรยา ถาอุปชิต และ นุศราพร เกษสมบุญรณ์, 2560)

วีรยาและนุศราพรชี้ให้เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ที่บัญญัติโทษแก่ผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก ครอบครอง และเสพ ทั้งโทษจำคุกและปรับ กีดขวางการพัฒนา ทำให้นักวิจัยไม่สามารถเข้าถึงพืชกัญชาเพื่อการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาสายพันธุ์กัญชาที่เหมาะสมแก่การผลิตเป็นยารักษาโรคได้ งานชิ้นนี้เสนอให้รัฐแก้ไขกฎหมายและออกแบบนโยบายที่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากกัญชาทั้งในมิติของการแพทย์ ความมั่นคงด้านยา และวัฒนธรรมชุมชน โดยตั้งคำถามทิ้งท้ายว่าผู้ป่วยควรจะมีสิทธิ์ในการเข้าถึงยาจากกัญชาในรูปแบบใดได้บ้าง ระหว่างสมุนไพรกัญชา ยาสำเร็จรูป หรือตำรับยาที่ขึ้นทะเบียน

เช่นเดียวกับ บทความวิจัยเรื่อง *กัญชา: กฎหมายยาเสพติดอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากัญชาทางการแพทย์* ของพีรพจน์ ปิ่นทองดี (2561) ที่เห็นพ้องกับงานวิจัยข้างต้น พีรพจน์ระบุว่า คนไทยใช้กัญชาเป็นในชีวิตประจำวันมายาวนานกว่า 300 ปีแล้ว ปรากฏพบหลักฐานได้จาก ตำราแพทย์แผนไทยโบราณในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่บันทึกการใช้กัญชาเป็นส่วนประกอบในการปรุงยาอย่างชัดเจน ประกอบกับปัจจุบันต่างมีงานวิจัยแพทย์แผนไทยและแผนวิทยาศาสตร์ที่สนับสนุนว่ากัญชามีสรรพคุณทางยา พีรพจน์เสนอว่า กฎหมายยาเสพติดในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ขัดขวางโอกาสการศึกษา ค้นคว้าต่อยอด และพัฒนากัญชาเพื่อจุดสิทธิบัตร

นอกจากนี้พีรพจน์ยังมุ่งสำรวจ ความบกพร่องของกฎหมาย และนโยบายควบคุมจัดการกัญชาของไทยที่ทำให้การป้องกัน ปราบปรามปัญหาเสพติดไม่ได้ผล โดยชี้ให้เห็นว่าตัวบทกฎหมายกัญชามีลักษณะกระจัดกระจาย ทั้งบัญญัติอยู่ในประกาศของกระทรวงสาธารณสุขและพระราชบัญญัติยาเสพติด อีกทั้งกฎหมายเหล่านี้ไม่มีการเรียงลำดับ ขาดความเชื่อมโยง ทำให้ประชาชนเกิดความยุ่งยากต่อการค้นหาตัวบทกฎหมาย เกิดความสับสนในการบังคับใช้กฎหมาย เช่นการจัดประเภทยาเสพติดของกัญชาอยู่ในมาตรา 7 ในขณะที่นิยามของกัญชาในอยู่ในประกาศของ

กระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 135 ส่วนการบัญญัติโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนปรากฏในพระราชบัญญัติยาเสพติด ฉบับที่ 22 มาตรา 75 76 76/1 และ 92 เป็นต้น

ลักษณะการจัดกระจายของตัวบทกฎหมายกัญชาเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งหน่วยงาน หลายหน่วยงาน แต่ละหน่วยงานต่างก็มีนโยบายเป็นของตัวเอง ขาดความเชื่อมโยงระหว่างกัน ทำให้นโยบายและแผนงานการป้องกันปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่มีเอกภาพ ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการการป้องกัน และปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด

พิจารณาเห็นว่าควรจัดตั้งหน่วยงานระดับชาติที่มีอำนาจและหน้าที่ในการเสนอแนวนโยบาย และแผนงานระดับชาติ เพื่อกำหนดเป้าหมายที่มีทิศทางเดียวกัน มีความสอดคล้องและร่วมมือกัน ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน และลดอุปสรรคในการพัฒนากัญชาในทาง การแพทย์ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาการแพทย์ทำได้โดยสะดวก และบริหารจัดการปัญหายาเสพติดได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม แม้จะระบุว่ากัญชามีสรรพคุณทางการแพทย์ แต่งานศึกษาดังกล่าวยังคงมี มุมมองต่อกัญชาในฐานะ “ยาเสพติดให้โทษ” ที่รัฐต้องควบคุมการใช้ของประชาชน พิจารณาเห็นว่า การใช้กัญชาเพื่อสันติภาพการเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยให้เหตุผลว่าประเทศไทยมีสถิติเสพยา เสพติดไม่ผิดกฎหมายในระดับสูงอยู่แล้ว เช่น บุหรี่ แอลกอฮอล์ จึงไม่ควรเพิ่มชนิดยาเสพติดที่ไม่ผิด กฎหมายอีก ทั้งยังเห็นว่าการใช้กัญชาเพื่อสันติภาพมีความเกี่ยวข้องโยงกับการก่ออาชญากรรม โดย เห็นว่ารัฐควรลดทอนความผิดอาญาแก่ผู้ผลิต นำเข้าส่งออก และเน้นมาตรการบำบัดรักษาผู้ที่เสพติด กัญชาเป็นหลัก

ในทางตรงกันข้าม วิทยานิพนธ์เรื่อง *การกำหนดความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ศึกษานโยบาย ทางอาญากรณีการเสพและการครอบครองกัญชา* ของอรพินท์ นิรนาทกุล (2563) กลับชี้ให้เห็นว่า กัญชาไม่ได้เป็นสารอันตรายร้ายแรงอย่างที่เข้าใจ โดยอ้างอิงจากงานวิจัยวิทยาศาสตร์หลายชิ้นที่ แสดงให้เห็นว่า กัญชอันตรายน้อยกว่าสุราและบุหรี่อย่างชัดเจนและปราศจากหลักฐานที่พิสูจน์ว่า การเสพกัญชาจะนำไปสู่การก่ออาชญากรรมเว้นเสียแต่อุบัติเหตุจากรถเท่านั้น ในแง่นี้หลายประเทศ จึงได้ยกเลิกความผิดอาญาให้แก่การเสพและครอบครองการใช้กัญชาส่วนตัวลง เช่น ออสเตรเลีย โปรตุเกส และ สหรัฐอเมริกา

งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ของไทยเป็นกฎหมายที่ ไม่ชอบธรรม ขัดแย้งกับหลักทฤษฎีในการบัญญัติกฎหมายอาญาและสร้างผลเสียหลายประการเมื่อ บังคับใช้ กล่าวคือ การบัญญัติให้กัญชาเป็นสิ่งผิดกฎหมาย โดยกำหนดโทษอาญาแก่ผู้เสพและผู้

ครอบครองสัญชาติแย้งกับหลักการกำหนดความผิดอาญาในหลายทฤษฎี เช่น หลักการเรื่องความเป็นอันตรายของจอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) หลักเกณฑ์เรื่องอิสระแดนชน (autonomy) และ หลักเกณฑ์แบบปฏิฐาน อีกทั้งยังสร้างผลเสียตามมหาหลายประการ เช่น การจงจำผู้เสพรายย่อยโดยไม่จำเป็น การถูกตีตราว่าเป็นอาชญากร การเกิดตลาดมืด การเพิ่มภาระงานและสูญเสียงบประมาณในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ กฎหมายอาญาดังกล่าวยังไม่สามารถป้องกันและปราบปรามการเสพกัญชาได้อย่างแท้จริง โดยหยิบยกตัวเลขจำนวนคดีในปี พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 ที่เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 23 รวมทั้งเสนอว่า การลงโทษผู้เสพกัญชาด้วยการจงจำเป็นการผลิตซ้ำปัญหาค้ายาเสพติด กล่าวคือ ผู้ที่ต้องโทษมักจะรับ “เชื้อร้ายทางความคิด” จากเรือนจำและออกมาเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยต่อไป นอกจากนี้ อรพินท์ ยังวิพากษ์วิจารณ์ระบบบำบัดฟื้นฟูที่รัฐนำมาใช้ทดแทนระบบลงโทษในผู้เสพบางรายว่า วิธีการดังกล่าวไม่ได้เหมาะสมกับทุกคน ผู้เสพรายย่อยบางคนยังคงเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเลี่ยงไม่ได้

อรพินท์เสนอว่าประเทศไทยควรยกเลิกความผิดอาญาแก่การเสพและการครอบครองกัญชาเพื่อใช้ส่วนตัวลง และมุ่งรณรงค์ให้ความรู้การศึกษาเรื่องกัญชาอย่างปลอดภัยซึ่งจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับหลักกฎหมายอาญา

ท่ามกลางข้อเสนอนี้ ออริจินัลหลายต่ออนิยามและแนวทางการกัญชาในทางกฎหมายและนโยบาย ที่จัดวางมุมมองต่อกัญชาอย่างหลากหลายทั้งในฐานะ “ยารักษาโรค” และ “ยาเสพติด” วิทยานิพนธ์เรื่อง *การเมืองเรื่องกัญชา การศึกษาในมิติของการใช้อำนาจและอิทธิพลในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองท้องถิ่น* ของ (จุมพล พงษ์สุวรรณ, 2530) ชี้ให้เห็นว่า กัญชาเป็นสินค้าระหว่างประเทศที่แลกเปลี่ยนไหลเวียนเงินตราและอำนาจทางการเมืองให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น โดยศึกษาผ่านการใช้อำนาจและอิทธิพลของเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองและนักธุรกิจในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือสองแห่ง ที่มีการลักลอบขนส่งกัญชาจากไทยสู่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2529 (จุมพล พงษ์สุวรรณ, 2530)

งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า กัญชาไม่ได้เป็นเพียงยารักษาโรค หรือ ยาเสพติดเท่านั้น แต่ยังเป็นสินค้ามูลค่าสูงในเศรษฐกิจผิดกฎหมาย ที่ถูกลำเลียงขนส่งสินค้าจากไทยไปสู่สหรัฐอเมริกา ผ่านขบวนการลักลอบค้ากัญชาใต้ดินที่เป็นขบวนการขนาดใหญ่ ซับซ้อน มีการทำงานหลายขั้นตอน ตั้งแต่การติดต่อกันระหว่างนายทุนต่างชาติและนายทุนไทย เพื่อแจ้งปริมาณและคุณภาพของกัญชาที่ต้องการ การจ้างวานพ่อค้าคนกลางของนายทุนเพื่อติดต่อกับนักค้ากัญชาอาชีพ การจัดหา กัญชาของ

นักค้ากัญชาอาชีพกับคนในท้องถิ่น การลักลอบเพาะปลูกกัญชาให้ปลอดพ้นจากสายตาเจ้าหน้าที่รัฐของเกษตรกร รวมทั้งการขนย้ายระหว่างประเทศที่ต้องคิดค้นการบรรจุหีบห่อและลักลอบขนย้ายทางอากาศที่สนามบินดอนเมืองและทางทะเล เป็นต้น

จุมพลชี้ให้เห็นว่าขบวนการลักลอบค้ากัญชาใน 2 จังหวัดนี้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงได้ จากการช่วยเหลือและมีส่วนรวมของเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองท้องถิ่น ทั้งในฐานะผู้ค้าโดยตรงและผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ในกรณีของเจ้าหน้าที่รัฐ รูปแบบการใช้สิทธิพลมักพบในตำรวจตั้งแต่วุฒิบัณฑิตสัญญาบัตรและชั้นประทวนที่เข้าไปพัวพันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หลายรูปแบบ เช่น การลักลอบนำกัญชาที่เป็นของกลางจากการยึดไปจำหน่ายต่อ การอำนวยความสะดวกเส้นทางแก่นักค้ากัญชา การทำสำนวนคดีอ่อนเพื่อให้ผู้ต้องหาหลุดจากคดีกัญชา การส่งอนุญาตประกันตัวผู้ต้องหา การสับเปลี่ยนของกลางด้วยกัญชาคุณภาพต่ำ ตลอดจนการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เฉพาะกิจของตนก็ดักไม่ให้เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการปราบปราม ตัดพินไร่กัญชาที่อยู่ในเขตพื้นที่ของตน เป็นต้น

ในขณะที่นักการเมืองท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และสมาชิกเทศบาล (ส.ท.) ต่างมีส่วนร่วมในขบวนการลักลอบค้ากัญชาเช่นกัน จุมพลพบว่า นักการเมืองเหล่านี้ใช้อำนาจ อิทธิพลทางการเมือง และความสัมพันธ์ส่วนตัวในการปกป้องคุ้มครอง คนในอาณัติของตน ทั้งวิ่งเต้นประกันตัวหรือให้คดีหลุด ดิดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อลำเลียงกัญชาออกนอกพื้นที่และคุ้มครอง อุปกรณ์การผลิตกัญชา รวมทั้งรับเงินสนับสนุนการเลือกตั้งจากนายทุนค้ากัญชา เป็นต้น

จุมพลเสนอว่า กฎหมายควบคุมยาเสพติดเชิงป้องปรามของรัฐไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของกัญชาได้ เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะผู้รักษากฎหมายเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ใช้อำนาจและอิทธิพลของตนแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกับขบวนการค้ากัญชา ฉะนั้นแล้ว พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ปี พ.ศ. 2522 ที่ควบคุมกัญชาด้วยโทษอาญาที่เข้มงวด มิได้นำมาสู่การปลอดพ้นจากการลักลอบใช้กัญชาของประชาชน หากแต่กลายเป็นช่องว่างให้กระบวนการลักลอบการค้ากัญชาใต้ดินเติบโตและดำเนินต่อไป ตลอดจนกลายเป็นเครื่องมือให้เจ้าหน้าที่รัฐแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ

ปัจจุบัน รัฐได้ยกเลิกกฎหมายควบคุมกัญชาในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ปี พ.ศ. 2522 ลง และ บังคับใช้ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2562 ที่อนุญาตให้ประชาชนใช้กัญชาเพื่อการรักษาโรคได้ โดยต้องเข้าถึงจากหน่วยงานของรัฐที่มีบุคลากรทางการแพทย์สั่งจ่าย

เท่านั้น การปลูกเองหรือการครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐ ยังคงเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายในฐานะครอบครองและเสพยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 5

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกลับนำมาซึ่งการกระทำผิดกฎหมายมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก รายงานการศึกษาเรื่อง *ผลกระทบจากกฎหมายกัญชาทางการแพทย์ในประเทศไทย* ของมานพ คณะโต และ พุณรัตน์ ลียติกุล (2563) ที่ศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวในพื้นที่ 10 จังหวัดทั่วประเทศ

งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ภายหลังจากประกาศใช้กฎหมายกัญชาทางการแพทย์ในปี พ.ศ. 2562 ได้เกิดการใช้กัญชาอย่างผิดกฎหมายมากขึ้นโดยประมาณการว่า ภายหลังจากที่รัฐได้บังคับใช้กฎหมายกัญชาเพื่อการแพทย์ในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนผู้ลักลอบใช้กัญชาอย่างผิดกฎหมายกว่า 6 แสนคน โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2559 3.59 เท่า ซึ่งถือเป็นจำนวนกว่าร้อยละ 90 ผู้ใช้เหล่านี้มีทั้งผู้ที่ใช้เป็นยารักษาโรค เพื่อสันทนาการและบางส่วนปลูกเพื่อจำหน่าย ประชาชนที่กระทำผิดเหล่านี้ส่วนใหญ่รับรู้จากสื่อว่ารัฐอนุญาตให้ปลูก แปรรูปและบริโภคเป็นยาสมุนไพรในครัวเรือนได้ ในขณะที่บางส่วนลักลอบปลูกในบ้านและป่า รวมทั้งซื้อกัญชาและ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกัญชา จากอินเทอร์เน็ต เครือข่ายต่าง ๆ และคนในชุมชน โดยได้รับข้อมูลจากสื่อว่า กัญชาสามารถรักษาโรคได้หลายชนิด ผู้ใช้กว่าร้อยละ 90 ตัดสินใจยุติการรักษาจากแพทย์ ผู้ใช้ร้อยละ 6 เคยได้รับพิษจากกัญชา โดยมีความรุนแรงแตกต่างกันไปและส่วนน้อยเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล

นอกจากนี้ รายงานดังกล่าวยังเสนอว่า การแพร่ระบาดของการใช้กัญชาอย่างผิดกฎหมายในวงกว้างนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐยังสับสนกับการบังคับใช้อำนาจ โดยไม่เคยได้รับการอบรมหรือรับข้อสั่งการถึงแนวปฏิบัติ จึงปฏิบัติตามดุลยพินิจ มาณพและพุณรัตน์เสนอว่ารัฐควรเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเรื่องกัญชาที่ถูกต้องแก่ประชาชนเพื่อป้องกันการได้รับพิษจากกัญชาและอบรมแนวทางที่ชัดเจนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านกลไกการควบคุมกัญชาของรัฐ จากยาเสพติด ไปสู่ยารักษาโรคที่ดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างเบ็ดเสร็จ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง *วาทกรรม “กัญชา” ในสังคมไทย: กัญชายาเสพติด หรือ กัญชาทางการแพทย์* ของอัครพนธ์ เอี้ยวรัตนวดี (2562) ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นอาชญากรรมของกัญชามีลักษณะสิ้นไหลและประกอบสร้างขึ้นจากบริบทของสังคม ผ่านการประกอบสร้าง การรื้อถอนภาพตัวแทนและความเป็นอาชญากรรมของกัญชาในสังคมไทย โดยศึกษาจากเอกสารด้วยการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) และตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงประจักษ์

วิทยานิพนธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การประกอบสร้างวาทกรรม “กัญชาเป็นยาเสพติด” เกิดขึ้นภายใต้การปฏิสังสรรค์ระหว่างเหตุและปัจจัยหลายประการ ทั้งการผลิตสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การออกกฎหมายและบทลงโทษ ภายใต้การขึ้นของมาตรฐานสังคมโลกที่ส่งผลต่อการรับรู้ความหมายของกัญชาในสังคมไทย และการบัญญัติกฎหมายที่กำหนดความเป็นอาชญากรรมให้แก่ “กัญชา” การรื้อถอนวาทกรรม “กัญชาเป็นยาเสพติด” ถูกแทนที่ด้วยวาทกรรม “กัญชาทางการแพทย์” อันเป็นผลมาจากความล้มเหลวของนโยบายยาเสพติดรูปแบบเดิมขององค์การสหประชาชาติและการตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นหลักการซึ่งได้รับอิทธิพลจากองค์ระดบนานาชาติที่ได้ชี้ทิศทางใหม่แก่สังคมโลก นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ดังกล่าว ยังเป็นผลมาจากการขับเคลื่อนแรงจูงใจจากภาคประชาสังคมและการสนับสนุนจากนักการเมืองและวงการวิชาการ

โดยสรุป จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องกัญชาในสังคมไทยพบว่า กัญชามีค่านิยมและความเข้าใจที่หลากหลายในบริบทสังคมไทย ทั้งในฐานะยารักษาโรคในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และการแพทย์แผนโบราณ ยาเสพติดให้โทษตามนิยามที่กำหนดในกฎหมาย รวมทั้งสินค้าในเศรษฐกิจใต้ดินที่แลกเปลี่ยนซื้อขายระหว่างเครือข่ายอาชญากร รวมทั้งช่วยผลิตสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ

ลักษณะที่หลากหลายและเลื่อนไหลของกัญชาดังกล่าวสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการควบคุมจัดการกัญชาของรัฐที่สะท้อนให้เห็นว่าเต็มไปด้วยความอิหลัทธิเหลือและไม่สามารถควบคุมได้อย่างต่อเนื่อง เบ็ดเสร็จเด็ดขาด อีกทั้งมีปัญหาในทางหลักการ โดยจะเห็นตัวอย่างได้จากทั้งกฎหมายยาเสพติดให้โทษปี พ.ศ. 2522 ที่ส่งผลต่อสังคม ทั้งตีตราจองจำผู้เสพรายย่อยโดยไม่จำเป็นและเป็นเหตุให้กระทำผิดซ้ำเมื่อพ้นโทษ อีกทั้งกฎหมายดังกล่าวยังเป็นช่องทางของเจ้าหน้าที่รัฐในการใช้อำนาจโดยมิชอบโดยแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกับขบวนการค้ากัญชาระหว่างประเทศในตลาดมืด

ในขณะที่ พระราชบัญญัติยาเสพติดฉบับปี พ.ศ. 2562 ที่รัฐแก้ไขให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากกัญชาในฐานะยารักษาโรคได้ภายใต้การสั่งจ่ายและควบคุมจากบุคลากรทางการแพทย์ กฎหมายดังกล่าวไม่อาจยับยั้งการลักลอบใช้กัญชาของประชาชนได้ แต่กลับเพิ่มจำนวนผู้ลักลอบปลูกและอุปโภคบริโภคกัญชาอย่างผิดกฎหมาย โดยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่า 3 เท่าโดยเปรียบเทียบสถิติจากปีก่อนและหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ในปี พ.ศ. 2562

กฎหมายทั้งสองฉบับที่ไม่สามารถยับยั้งการการค้าของกัญชาที่แพร่ระบาดไปทั่วสังคมนี้ สะท้อนให้เห็นว่า กัญชาเป็นพืชที่มีศักยภาพ สามารถผลิตสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างหลากหลาย แตกต่างไปตามบริบทและสถานการณ์ทางสังคม รวมทั้งไม่ได้มีความหมายหรือความเข้าใจตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นเพียง “ยารักษาโรค” และ/หรือ “ยาเสพติดให้โทษ” เท่านั้น

นอกจากนี้ กัญชาไม่ได้มีสถานะที่แน่นอนตายตัว แต่เลื่อนไหลและเหลื่อมทับกันตลอดเวลา ระหว่างการเป็น “ยาเสพติด” “ยารักษาโรค” และ “สินค้าผิดกฎหมาย” รวมทั้งมียังสามารถเกิดสถานะอื่น ๆ ที่แตกต่างออกไปได้ ตามการปฏิสังสรรค์และบริบทที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่างานวิจัยข้างต้นละเอียดละม่อมดังกล่าวไป ซึ่งเป็นมุมมองที่สำคัญที่จะนำมาใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ผลิตแจกจ่าย และบริโภคกัญชาของประชาชนอย่างผิดกฎหมาย ณ วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง กัญชาที่ดำรงอยู่ ณ วัดดังกล่าวเป็นตัวแสดงที่ยากจะระบุได้อย่างตายตัวว่าเป็นเพียงยาเสพติด ยารักษาโรค และสินค้าผิดกฎหมาย เท่านั้น

2.2 งานศึกษาเรื่องพืชที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทในทางมานุษยวิทยา

นอกเหนือจากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกัญชาแล้ว ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้หยิบยกงานศึกษาเกี่ยวกับพืชที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทอื่น ๆ ร่วมด้วย เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าพืชออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทมีหลากหลายสถานะ แต่ละสถานะสามารถเลื่อนไหลและเหลื่อมทับกันได้ตลอดเวลา แตกต่างไปตามการยึดโยงกับตัวแสดงและบริบทที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดขยายใยความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างจำเพาะ ไม่ว่าจะเป็นความอิทธิพลอิทธิของรัฐบาลในการควบคุม จัดการ ในเชิงนโยบาย หรือ การฉวยใช้พืชเหล่านี้มาเป็นเครื่องมือผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมือง

ในบทความเรื่อง *The Double Life of Coca* ของกิเดโอน ลาสโก (Gideon Lasco) ชี้ให้เห็นว่า ประเทศในแถบอเมริกาใต้ “โคคา” เป็นพืชที่มีชีวิตทางสังคมสองรูปแบบที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ระหว่างพืชที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม กับพืชที่เป็นวัตถุดิบหลักในการสกัดยาเสพติดร้ายแรงอย่าง “โคเคน” ในด้านหนึ่ง ผู้คนในประเทศแถบเทือกเขาแอนดีส (Andes) ทวีปอเมริกาใต้ ใช้พืชโคคาในเชิงประเพณีและวัฒนธรรมมานานหลายพันปี โดยพบหลักฐานการใช้โคคาทั้งในนมมีเด็กที่ถูกให้เคี้ยวใบโคคาในพิธีบูชาวิญญาณ “คะพาโคฉะ (capacocha)” หรือการบริโภคโคคาเป็นพืชชูกำลังซึ่งคล้ายกับการเคี้ยวหมาก (betel chewing) ในวัฒนธรรมเอเชีย รวมถึงการแปรรูปใบโคคาเป็นวัตถุ

ผสมในอาหารและเครื่องดื่มในชีวิตประจำวัน ซึ่งพบว่าโคเคนมีประโยชน์ต่อสรีรวิทยาของคนที่อาศัยอยู่ในแถบพื้นที่สูง โดยไม่ได้เป็นพืชเสพติดที่มีอันตรายต่อผู้ใช้ (Lasco, 2020)

ในขณะที่ชีวิตอีกด้านหนึ่ง พืชโคคา คือ วัตถุดิบหลักที่นำมาสกัดเพื่อใช้ในกระบวนการผลิต “โคเคน” ยาเสพติดร้ายแรงและแพร่ระบาดมากที่สุดในโลก สารประกอบดังกล่าวในพืชโคคาถูกกำหนดให้เป็นยาเสพติดให้โทษร้ายแรงประเภทที่ 1 ที่ต้องควบคุมและจำกัดการใช้อย่างเข้มงวดโดยระบุในอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษจากองค์การสหประชาชาติปี ค.ศ. 1961 (The 1961 Single Convention on Narcotic Drugs) นโยบายระดับโลกดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชีวิตคนในแถบประเทศแอนดีสอย่างรุนแรง การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนำไปสู่การกวาดล้างและเผาทำลายพื้นที่เพาะปลูกพืชโคคา จนทำให้เกิดที่ดินเสื่อมสภาพและปนเปื้อนสารเคมีจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเกิดการจับกุมเช่นฆ่าประชาชนที่บริโภคและเพาะปลูกพืชโคคาโดยกองกำลังทหารของรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอเมริกัน

ปัจจุบัน รัฐบาลของประเทศแถบเทือกเขาแอนดีสต่างปฏิเสธรและต่อต้านกฎหมายดังกล่าวโดยชี้ให้เห็นความแตกต่างโดยสิ้นเชิงระหว่าง ใบโคคาที่ใช้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นกับผงขาวโคเคนที่เป็นยาเสพติดร้ายแรง โดยมุ่งแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายและนโยบายควบคุมพืชโคคา ทั้งการลดโทษทางอาญา (decriminalization) การสร้างนโยบายที่ลดอันตรายจากการใช้ใบโคคา (harm reduction) ผ่านโครงการทางสังคมต่าง ๆ อาทิ การส่งเสริมการแปรรูปพืชโคคาเป็นสินค้าชุมชน การอนุญาตให้ชุมชนปลูกพืชโคคาในจำนวนจำกัดโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล ผ่านการมอบกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินเพาะปลูกอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม บทความชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้รัฐบาลในประเทศแถบเทือกเขาแอนดีส จะพยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการควบคุมด้วยบทลงโทษ (punitive law) ไปสู่การอนุญาตให้ปลูกเพื่อการใช้เชิงวัฒนธรรมได้ แต่ด้วยลักษณะสองด้านของพืชโคคาที่เลือนไหล เหลื่อมทับระหว่างการเป็นพืชที่ถูกใช้เชิงประเพณี และ ยาเสพติดร้ายแรงได้ผลิตสร้างสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (dilemma) ที่ยากจะหาข้อสรุปในการกำกับ ควบคุมที่ลงรอยได้ โดยจะเห็นได้จากตัวอย่างหลายประเทศในแถบเทือกเขาแอนดีส เช่น ประเทศเปรู ที่อนุญาตให้ประชาชนปลูกโคคาเพื่อใช้ในทางการแพทย์และประเพณีได้ แต่ร้อยละ 89.7 ของผลผลิตเหล่านั้น กลับถูกจำหน่ายให้กับขบวนการลักลอบค้ายาเสพติดระหว่างประเทศ กลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลเปรูยังแก้ไม่ตกว่าจะสนับสนุนการบริโภคโคคาอย่างไรปลอดภัยแก่ประชาชนอย่างไร ในขณะที่ต้องลดปัญหาการค้าโคเคนข้ามชาติ

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างนโยบายส่งเสริมให้ปลูกพืชทางเลือกเพื่อทดแทนการปลูกโคคา (alternative development) ขององค์การสหประชาชาติ และหน่วยงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development, USAID) ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เนื่องจากประชาชนที่ปลูกโคคามีสถานะยากจน ไม่สามารถลงทุนปลูกพืชที่อาศัยเงินทุนสูง ใช้เวลานานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่ขายได้ราคาต่ำ แตกต่างจากต้นโคคาที่ปลูกง่าย ได้ราคาดี กระทั่งเกษตรกรที่ปลูกกาแฟก็หันมาปลูกโคคาแทน

นอกจากนี้ บทความดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่า แม้จะเกิดรูปแบบการจัดการพืชโคคาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและเป็นไปในแนวทางที่ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้ว แต่รูปแบบการจัดการดังกล่าวไม่สามารถนำไปใช้ได้ในประเทศอื่นได้ กล่าวคือรัฐบาลโบลิเวียจัดตั้งโครงการ “Coca yes, cocaine no.” ขึ้น โดยอนุญาตให้ประชาชนปลูกโคคาภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและได้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินร่วมกัน อีกทั้งมีโครงการให้ความรู้เรื่องการใช้โคคาในทางการแพทย์ การแปรรูปโคคาเป็นผลิตภัณฑ์อย่างแปรงทำอาหาร และยาสีฟัน เพื่อสร้างช่องทางรายได้ที่หลากหลายแก่เกษตรกร โครงการเหล่านี้ช่วยลดจำนวนการผลิตโคคาแก่ขบวนการค้ายาเสพติดลงได้อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามรูปแบบการจัดการดังกล่าวเกิดขึ้นได้ด้วยความเข้มแข็งของสหภาพเกษตรกรในโบลิเวีย ที่ยากจะนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศอื่นที่มีเงื่อนไขต่างกัน

จะเห็นได้ว่า โคคาเป็นพืชที่มีลักษณะทับซ้อนและเลือนไหล ระหว่างการเป็นพืชที่ใช้ในวัฒนธรรมและยาเสพติด โดยไม่สามารถกำหนดนิยามอย่างชัดเจนและแน่นอนได้ พืชโคคาผลิตสร้างความสัมพันธ์ที่จำเพาะ ร่วมกับคนในแต่ละสถานการณ์และบริบทที่แตกต่างกันไป ลักษณะเช่นนี้ของโคคาเองที่ผลิตสร้างข่ายใยอันอึดอืลือต่อการควบคุมทางกฎหมายและนโยบายของรัฐขึ้นที่ยากจะจัดวางความสัมพันธ์ ระหว่างอนุญาตให้ประชาชนสามารถจัดการโคคาได้โดยตรงภายใต้การกำกับของรัฐหรือปิดกั้นการเข้าถึงพืชโคคาอย่างผ่านนโยบายเชิงป้องปรามอย่างเข้มงวด

พืชออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทไม่เพียงแต่สร้างความอึดอืลือแก่รัฐในการกำกับควบคุมการใช้ของผู้คนที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบทเท่านั้น พืชเหล่านี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการผนวกรวมผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (homogenization) อีกด้วย

ในงานศึกษาเรื่อง *Symbolic dimensions of the anti-opium campaign in Laos* พอล โคเฮน (Paul T. Cohen) ชี้ให้เห็นว่า โครงการรณรงค์กวาดล้างและปราบปรามฝิ่นในประเทศลาวอย่างรุนแรงและฉับพลัน ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 เป็นรูปแบบหนึ่งของการขจัดวัฒนธรรมของชาติ

พันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่ราบสูง เพื่อผนวกรวมเข้ามาเป็นวัฒนธรรม “ลาว” หนึ่งเดียวกัน ภายใต้กระบวนการสร้างชาติลาว (Laoization) (Cohen, 2013)

โคเฮิน ได้ศึกษาโครงการต่อต้านฝิ่นจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ผลิตโดยรัฐบาลลาวและองค์การสหประชาชาติ พบว่าสื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้ล้วนสร้างวาทกรรมว่าฝิ่นเป็นสาเหตุของความยากจน (opium-causes-poverty discourse) โดยสร้างภาพให้ฝิ่นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายป่าเถื่อนและล้าหลัง ฤทธิ์ของฝิ่นทำให้ผู้ใช้เป็นคนเกียจคร้าน นำเวทนาและหมดสมรรถภาพในการทำงาน ซึ่งส่งผลให้ปัจเจกและครอบครัวตกอยู่ในฐานะยากจน

นอกจากนี้ ยังมีการผูกโยงวาทกรรมว่า ฝิ่นเป็นสาเหตุความยากจนเข้ากับเกษตรกรรมแบบไร่เลื่อนลอย (shifting cultivation) ซึ่งเป็นรูปแบบการเกษตรของชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่เพาะปลูกพืชเกษตรทั้ง ข้าว ฝ้าย ข้าวสาลี ผัก รวมทั้ง ฝิ่น ที่รัฐบาลลาวพยายามกำจัดและโน้มน้าวให้เปลี่ยนไปปลูกข้าวแบบทดน้ำแทน (wet-rice cultivation) รัฐบาลลาวได้กล่าวหาว่า เกษตรกรรมแบบไร่เลื่อนลอยเป็นแหล่งเพาะปลูกฝิ่นที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาเสพติดฝิ่น และนำไปสู่วัฏจักรความยากจนไม่รู้จบ โคเฮินเสนอว่าในสายตาของรัฐบาลลาวนั้น ฝิ่น เกษตรกรรมแบบไร่เลื่อนลอย และความยากจนเป็นปัญหาที่แยกออกจากกันไม่ได้ ภายใต้การผลิตวาทกรรมเรื่องฝิ่นเป็นสาเหตุแห่งความจน

อย่างไรก็ตาม โคเฮินชี้ให้เห็นว่า ไม่มีหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวหาที่ว่าฝิ่นเป็นสาเหตุของความยากจน โดยหยิบยกผลสำรวจผู้เสพติดฝิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์อาฮาในเมืองซิง (Muang Sing) พบว่าจากการสำรวจผู้ที่ติดฝิ่นจำนวน 34 คนมีเพียง 2 คนเท่านั้นที่ทำงานไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาที่สำรวจพบว่า ครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้ติดฝิ่นอย่างน้อย 1 คน ยังคงทำงานได้ผลิตภาพสูงกว่าครอบครัวที่ไม่มีผู้ติดฝิ่น โดยวัดได้จากจำนวนผลผลิตที่ได้ จำนวนของสัตว์เลี้ยงที่ครอบครอง และขนาดพื้นที่ทำกิน โดยพบว่าผลผลิตจากการทำงานแปรรูปตามจำนวนแรงงานในครอบครัวมากกว่า การเสพติดฝิ่นของสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนี้ โคเฮินยังชี้ให้เห็นว่า สำหรับวัฒนธรรมอาฮานั้น ฝิ่นไม่ได้เป็นพืชเสพติดที่เป็นอันตรายต่อร่างกายแต่มีการใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งการใช้แทนเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้าและการจ้างงาน การใช้เพื่อการผ่อนคลายในการต้อนรับแขกและพิธีกรรมเฉลิมฉลองต่าง ๆ รวมทั้งการใช้เป็นยารักษาอาการเจ็บป่วยหลายชนิดทั้ง อาการท้องเสีย มาลาเรีย ไข้ และเจ็บปวดตามร่างกาย เป็นต้น

โคเฮินเสนอว่า ดังนั้นแล้วฝิ่นจึงไม่ได้เป็นต้นตอของปัญหาความยากจน และพืชยาเสพติดที่มอมเมาชีวิตคนให้เกียจคร้านอย่างที่รัฐบาลกล่าวอ้าง แต่วาทกรรมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของ

กระบวนการสร้างชาติลาว ที่กระทำผ่านการผนวกรวมวัฒนธรรมของคนในชาติที่หลากหลายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน กล่าวคือ ในประเทศลาวมีประวัติศาสตร์การแบ่งแยกชาติพันธุ์อย่างชัดเจน ระหว่างชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่ราบสูง เช่น อาข่า เхая กับกลุ่มคนไต (Tai) ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่สอง โดยวัฒนธรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ราบลุ่มถูกยกย่องให้เป็นอัตลักษณ์หลักประจำชาติ ในขณะที่รัฐเบียดขับให้กลุ่มคนที่อาศัยที่ราบสูงเป็นชายขอบและมองว่าเป็นอนารยชน (uncivilized people) โดยพยายามเปลี่ยนแปลงให้คนในพื้นที่ราบสูงให้มีวัฒนธรรมแบบคนพื้นที่ราบลุ่ม ทั้งการกำหนดในเชิงนโยบายให้ใช้ภาษาลาวเหมือนกัน การอพยพเคลื่อนย้าย (relocation) คนที่ราบสูงให้ลงมาอยู่พื้นที่ราบลุ่ม เพื่อตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งเป็นสถาบันชุมชน และการรณรงค์ให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรจากแบบไร่เลื่อนลอยไปสู่การทำนาข้าวในพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งโครงการต่อต้านฝิ่น ด้วยการบำบัดและปราบปรามกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการใช้ฝิ่นในทางวัฒนธรรม

กระบวนการสร้างชาติลาว ยังไม่เพียงแต่เป็นเรื่องการผนวกรวมทางวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่ยังถูกผูกโยงเข้ากับภารกิจทางเศรษฐกิจที่รัฐต้องการปลดปล่อยประเทศจากความล่าช้า ความขาดแคลนให้ทัดเทียมความทันสมัยในแบบตะวันตก เพื่อให้ลาวเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองหรือ “สีวิไล” (Siwilai) ในที่นี้โคเฮ็นจึงมองว่า ภารกิจทางเศรษฐกิจและการแพร่ขยายวัฒนธรรมลาว เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดโครงการต่อต้านฝิ่นในฐานะสาเหตุแห่งความยากจนต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ราบสูงในช่วงทศวรรษที่ 1990 อย่างเข้มข้น และผลิตสร้างภาพฝิ่นให้เป็นยาเสพติด ปีศาจร้าย ความล่าช้าล้าหลัง ป่าเถื่อน รวมทั้งสัญลักษณ์ของความยากจนจากชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย ที่ทำให้ปัจเจกชน ครอบครัว และประเทศชาติอ่อนแอ

จะเห็นได้ว่า ฝิ่น ไม่เพียงแต่จะถูกจัดวางให้เป็นยารักษาโรค พิษที่ใช้ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือยาเสพติดให้โทษเท่านั้น ฝิ่น ยังสามารถกลายร่างเป็นตัวแสดงอื่น ๆ ได้อย่างหลากหลาย ในที่นี้ฝิ่น ถูกหยิบฉวยไปเป็นตัวแสดงหลักของปฏิบัติการทางการเมืองทั้งในทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงอคติทางชาติพันธุ์และความกระหายต่อการพัฒนาในแบบตะวันตกที่ปรากฏผ่านโครงการต่อต้านฝิ่นของรัฐบาลลาว อันเป็นกระบวนการสร้างชาติรูปแบบหนึ่งได้อีกด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยต้องการประยุกต์ใช้มุมมองต่อพืชออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ในฐานะตัวแสดงที่มีศักยภาพที่จะกลายร่างอย่างหลากหลาย และผลิแตกความสัมพันธ์ที่จำเพาะในแต่ละบริบท โดยไม่จำกัดให้เป็นเพียงพืชยาเสพติด หรือ พืชยารักษาโรคเท่านั้น ผู้วิจัยต้องการสำรวจว่า เราจะทำความเข้าใจกับธาตุที่ดำรงอยู่ในการผลิต แจกจ่ายในวัดบางยี่มได้อย่างไร

บ้าง และกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะอย่างไร ดำรงอยู่ได้อย่างไร ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมาย และนโยบายของรัฐไทยที่ยังคงกำหนดให้กัญชาเป็นยาเสพติดให้โทษและกีดกันมิให้ประชาชนเข้าถึงกัญชาได้ด้วยตนเองในฐานะยารักษาโรค

บทที่ 3

ลึงค์ศักดิ์สิทธิ์และสินค้า: กัญชากับการถูกแปรรูปและการให้ความหมาย

“วัดบางยี่ม” เป็นวัดประจำชุมชนขนาดเล็กแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง ก่อตั้งเมื่อในปี พ.ศ. 2442 มีเจ้าอาวาสมาแล้ว 4 รูป เมื่อเทียบกับวัดอื่นๆ ในอำเภอเดียวกัน วัดแห่งนี้ไม่ได้มีชื่อเสียงด้านใดเป็นพิเศษหรือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้คนนิยมแวะเวียนดังเช่นวัดขึ้นชื่ออื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีทั้งวัดที่มีอุโบสถเก่าแก่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา หรือวัดที่ปรากฏชื่อในวรรณคดีเรื่องสำคัญของไทยที่มีพิพิภรณ์ท้าววรรณคดีให้เยี่ยมชม รวมทั้งวัดที่มีพระประธานอุโบสถตามแบบสถาปัตยกรรมเขมรที่ขึ้นชื่อเรื่องการให้พรด้านค้าขายและหน้าที่การงาน

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2562 วัดบางยี่มได้กลายเป็นวัดที่มีชื่อเสียง มีผู้คนแวะเวียนมาที่วัดไม่ขาดสาย พร้อมกับยอดเงินบริจาคที่หลังไหลไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทต่อปี อีกทั้งการผุดขึ้นของ “ถาวรวัตถุ” หรือสิ่งปลูกสร้างหลายแห่ง ทั้งห้องน้ำ เมรุเผาศพ ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และหอสวดมนต์ไม้สักที่กำลังก่อสร้าง ชาวบ้านในชุมชนวัดบางยี่มกล่าวกับผู้วิจัยว่า “ตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปนี้มาอยู่ ที่นี่พัฒนาไปมาก” ทั้งนี้ไม่เพียงแต่การดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสของ “หลวงพี่เบงค์²” เท่านั้นที่ทำให้วัดเปลี่ยนไป แต่ยังรวมถึงโครงการผลิต แปรรูปและแจกจ่ายกัญชาที่ริเริ่มและดำเนินการโดยหลวงพี่เบงค์ที่ทำให้วัดเปลี่ยนไปอีกด้วย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะกัญชาไม่ใช่สิ่งที่ประชาชนทั่วไปจะครอบครอง แลกเปลี่ยนหรือซื้อขายได้อย่างถูกกฎหมาย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2562 รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จะแก้ไขกฎหมายอนุญาตให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐหลายภาคส่วนใช้ประโยชน์จากกัญชาได้ แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้อนุญาตให้ประชาชนครอบครองหรือแปรรูปกัญชาโดยเสรี ทั้งยังมีการระวางโทษทางอาญาอยู่ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 - เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

ในบทนี้ผู้วิจัยจะสำรวจกระบวนการจัดหาและผลิตกัญชาของวัดแห่งนี้ว่าดำรงอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางการบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดเชิงป้องปรามดังกล่าว อีกทั้งสำรวจธรรมชาติของกัญชาที่เกิดขึ้นในกระบวนการดังกล่าว โดยผู้วิจัยสำรวจบนสมมุติฐานที่ว่ากัญชาเป็นตัวแสดงที่มีความเลื่อน

² ชื่อเล่นของเจ้าอาวาส (ชื่อสมมุติ)

ไหล (fluid entity) เมื่อกัญชาเข้าสู่กระบวนการทางสังคมแล้ว มันถูกแปลงให้เป็นตัวแสดงอื่นได้อย่างหลากหลาย ทั้งแง่ของรูปลักษณ์ คุณค่าและการให้ความหมาย

ผู้วิจัยเสนอว่า แม้กัญชาถูกกำหนดนิยามให้เป็นยาเสพติดและยาเสพติดโดยรัฐในทางกฎหมาย แต่ในกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้น กัญชาได้เปลี่ยนรูปแบบร่างทั้งในเชิงวัตถุและเชิงการให้ความหมาย กระบวนการแปรรูปกัญชาที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่มได้ประกอบสร้างกัญชาให้เป็นเป็นวัตถุที่ผู้วิจัยจัดแบ่งได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ (sacred entity) และ สินค้า (commodity) โดยวัตถุทั้งสองได้ค้ำจุนกันและหล่อเลี้ยงกระบวนการผลิตกัญชาของวัดบางยี่มไว้

3.1 กัญชาอัตแท่ง: การเข้าถึงกัญชาของประชาชนภายใต้การบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดเชิงป้องกัน

บ่ายวันพุธที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2563 ลานวัดบางยี่มเต็มไปด้วยชาวบ้านนับยี่สิบคน วันนี้พวกเขามารวมตัวกันเพื่อเตรียมงานบุญออกพรรษาที่จะมีขึ้นไม่กี่วันข้างหน้า ชาวบ้านบางส่วนขนย้ายโต๊ะเก้าอี้เพื่อจัดเตรียมสถานที่ บางส่วนนั่งอยู่ก้นกองใบตองเพื่อพับกระทงใส่อาหาร ระหว่างที่ทุกคนทำงานมีเสียงพูดคุยหัวเราะดังขึ้นจากมุมนี้มุนั้นเป็นระยะๆ สักพัก มีรถกระบะกลางเก๋ากลางใหม่คันหนึ่งเข้ามาจอดเทียบท่า เจ้าอาวาสวัดบางยี่มเดินอาดๆ ลงมาจากรถพร้อมกับลูกศิษย์ตามหลัง พวกเขาทักทายชาวบ้านบริเวณนั้น ในมือของเจ้าอาวาสมีถุงกระดาษสีน้ำตาล ชายคนหนึ่งเอ่ยทักทายเจ้าอาวาสอย่างเป็นกันเองถามว่า “หลวงพี่ไปไหนกันมา” เจ้าอาวาสชูถุงกระดาษในมือก่อนจะส่งให้ชายผู้นั้นดู เขาเปิดดูถุงนั้นและสูดดมกลิ่นของบางอย่างในถุงด้วยความตื่นเต้นดีใจ สักพักถุงใบนั้นก็ถูกส่งต่อกันไปรอบๆ โต๊ะพับใบตอง ผู้วิจัยที่กำลังนั่งอยู่ข้างๆ ก็รับถุงมาจากเขาด้วย เมื่อเปิดออกดูก็พบว่ามันคือ ฤๅษะกัญชา

กัญชาดังกล่าวมีลักษณะเป็นแท่งขนาดกว้างยาว 4 x 7 นิ้ว และหนาประมาณ 1 นิ้ว คุ้มน้ำหนักด้วยมือผู้วิจัยแล้วหนักประมาณ 300 กรัม เมื่อมองใกล้ๆ พบว่ากัญชาดังกล่าวถูกอัดให้แน่นไปด้วย ก้าน ดอก ใบ และเมล็ดของกัญชาปะปนกัน โดยมีกลิ่นเฉพาะตัวพุ่งออกมาจากถุง ผู้วิจัยดูได้ไม่นานก็ต้องส่งต่อให้กับชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่อยากสัมผัสบ้าง พวกเขาผลัดกันลูบคลำกัญชาในถุงนั้นได้ไม่นาน เจ้าอาวาสก็รีบเอากลับคืนไป “พอแล้วๆ” เจ้าอาวาสเอ่ยพร้อมรอยยิ้ม ก่อนจะยัดถุงกัญชาใส่ย่ามแล้วเดินดุ่มหายเข้าไปในกุฏิ บรรยากาศความตื่นเต้นค่อยๆ สงบลง ทุกคนหันกลับมาทำงานตามเดิม

เหตุการณ์ลักลอบจัดหากัญชาของเจ้าอาวาสดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งในระหว่างที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสังเกตพบว่าทุกๆ เดือนหรือทุกๆ เดือนครึ่งเจ้าอาวาสและลูกศิษย์วัดจะพากันไป “เอาของ” หรือลักลอบซื้อกัญชาอย่างผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่แล้วจะเกิดในเวลาวิกาล โดยเจ้าอาวาสปฏิเสธที่จะบอกว่าจัดหากัญชามาจากที่ไหนแต่ให้คำใบ้ว่า “มาจากประเทศเพื่อนบ้าน”

แม้เจ้าอาวาสจะไม่เฉลยแหล่งลักลอบซื้อกัญชาอย่างตรงไปมา แต่คำพูดดังกล่าวนับเป็นคำใบ้ที่สำคัญ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาคำตอบที่ว่า “มาจากประเทศเพื่อนบ้าน” ร่วมกับลักษณะของกัญชาที่ผู้วิจัยพบเห็นและสัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นแท่งสีน้ำตาลอมเขียวอัดแน่นไปด้วยส่วนต่างๆ ของพืชกัญชาทั้งดอก ก้าน ใบ และเมล็ดนั้นก็น่าจะอนุมานได้ว่ากัญชาดังกล่าวคือ กัญชาอัดแท่ง (brick weed) ที่เป็นที่รู้จักกันดีว่ามีแหล่งผลิตจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเปิดเผยให้เห็นว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นแหล่งผลิตและส่งออกกัญชานาชนิดใหญ่ที่สุดในแถบภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง โดยในปี พ.ศ. 2562 มีการลักลอบขนส่งกัญชาอัดแท่งดังกล่าวเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนกว่า 27,000 กิโลกรัม วิธีการขนส่งนั้นจะอาศัยเส้นทางแม่น้ำโขงในการลำเลียงเข้ามาบริเวณชายแดนจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น นครพนม บึงกาฬ มุกดาหาร แล้วจึงกระจายไปยังพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2562)

ภาพที่ 1 ภาพกัญชาอัดแท่งที่ลักลอบนำเข้าจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จาก <https://www.sanook.com/news/7695470/>

การลักลอบซื้อขายกัญชาอัดแท่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเรื่องยาก เจ้าของร้านกาแฟใกล้วัดบางยี่มบอกกับผู้วิจัยว่าแหล่งจำหน่ายกัญชาอัดแท่งในท้องถิ่นสามารถหาได้จากบ่อนไก่ที่ตั้งอยู่ห่างออกไปจากวัดบางยี่มประมาณ 30 กิโลเมตร โดยสามารถเข้าไปสอบถามติดต่อซื้อกัญชาหรือสอบถามแหล่งจำหน่ายกัญชาจากผู้ค้ารายย่อยได้ซึ่งมีราคาอยู่ที่ประมาณกรัมละ 200 - 300 บาท

อย่างไรก็ตาม กัญชาอัดแท่งเหล่านี้ถือเป็นกัญชาคุณภาพต่ำที่มีปริมาณสารประกอบแคนนาบินอยด์ (cannabinoids) น้อยและไม่มีการควบคุมคุณภาพในการผลิต กล่าวคือ กัญชาอัดแท่งเป็นการนำกัญชาทุกส่วนจากต้นกัญชา ไม่ว่าจะเป็นดอก ก้าน ใบ และเมล็ดที่ตากแห้งแล้วมาบีบอัดด้วยเครื่องอัดไฮดรอลิก (hydraulic press) ที่มีแรงกดสูงเพื่อให้กัญชามีรูปร่างคล้ายก้อนอิฐ กรรมวิธีดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อบีบอัดกัญชาให้สามารถพกปิดซุกซ่อนได้ง่ายและขนส่งได้ในปริมาณมากเพื่อการลักลอบลำเลียงขนย้ายกัญชาในพื้นที่ที่มีการบังคับใช้กฎหมายปราบปรามกัญชา กรรมวิธีบีบอัดกัญชาดังกล่าวได้ทำลายไตรโคมส์ (trichomes)³ ของกัญชา ซึ่งเป็นส่วนที่บรรจุสารแคนนาบินอยด์ สารประกอบที่สำคัญที่มีคุณสมบัติในการรักษาและออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทให้มีจำนวนน้อยลงเมื่อเทียบกับกัญชาที่ถูกเก็บเกี่ยวในลักษณะเป็นช่อดอกที่ไม่ถูกบีบอัดในโรงเรือนเพาะปลูกกัญชาที่ถูกกฎหมาย (Baldwin, 2020)

นอกจากนี้ การผลิตกัญชาอัดแท่งที่เน้นจำหน่ายในปริมาณมากและราคาถูกทำให้ผู้ผลิตขาดการควบคุมคุณภาพ ผู้ผลิตบางรายไม่ได้ตากกัญชาให้แห้งสนิททำให้กัญชาที่ถูกบีบอัดมีความชื้นเกิดขึ้นเชื้อรา และมีกลิ่นไม่พึงประสงค์ หรือผู้ผลิตบางรายมีการใช้ยาฆ่าแมลงในการเพาะปลูกจำนวนมากที่อาจตกค้างในกัญชาซึ่งอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพของผู้ใช้ได้ เมื่อเปรียบเทียบกับกัญชาที่ปลูกในโรงเรือนที่มีการควบคุมการผลิตหรือกัญชาที่ปลูกกลางแจ้งที่เก็บเกี่ยวกัญชาโดยไม่มีการบีบอัดช่อดอกใบ และกิ่งเข้าด้วยกัน (Baldwin, 2020)

อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสกลับมองว่ากัญชาอัดแท่งเหล่านี้มีคุณภาพที่เหมาะสมแก่การใช้ทำยามากที่สุดและให้ฤทธิ์ในการรักษาได้ดีกว่ากัญชาที่ปลูกในครัวเรือน ชาวบ้านบางคนได้นำกัญชาที่ลักลอบปลูกในครัวเรือนมาถวายให้เจ้าอาวาส ของฝากดังกล่าวกลับถูกนำไปดองสุรา แทนที่จะถูก

³ ไตรโคมส์ (trichomes) เป็นโครงสร้างผลึกขนาดเล็ก มีลักษณะโปร่งแสงและมีกระเปาะอยู่ส่วนปลาย ไตรโคมส์เหล่านี้จะปกคลุมบนผิวใบ ดอกตูมและช่อดอกของพืชกัญชาและกัญชงซึ่งคล้ายกับน้ำตาลค้างยามที่เปล่งประกายที่เกาะบนต้นพืช ไตรโคมส์จะปรากฏขึ้นเมื่อต้นกัญชาเติบโตเต็มที่พร้อมขยายพันธุ์ ภายในโครงสร้างโปร่งแสงของไตรโคมส์ประกอบไปด้วยสารเคมีมากกว่า 400 ชนิด เช่น สาร cannabinoids, terpenes และ flavonoids ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้ผลิตและผู้บริโภคต้องการนำไปใช้บริโภค อุปโภค ในลักษณะต่างๆ ทั้งยา รักษาโรค และเสพเพื่อความผ่อนคลาย (Ratliff, 2020)

นำไปแปรรูปเป็นยารักษาโรค โดยเจ้าอาวาสให้เหตุผลว่า “แบบนี้ไม่ค่อยออกฤทธิ์เท่าแบบก้อน เอาไปทำยากี่เสียของ แบบก้อนใช้แล้วยาออกฤทธิ์ดีกว่า”

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบการลักลอบซื้อกัญชาจากแหล่งผลิตใต้ดินกับการเพาะปลูกกัญชาเองแล้ว เจ้าอาวาสเลือกที่จะลักลอบซื้อจากแหล่งผลิตใต้ดินมากกว่า โดยมองว่าการปลูกกัญชาเองเป็นวิธีการที่มีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุม อาศัยการลงทุนจำนวนมาก และไม่คุ้มค่ากับทุนและแรงเจ้าอาวาสยกตัวอย่างผ่านกรณีโครงการของรัฐที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกกัญชาเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยเจ้าอาวาสกล่าวว่า การเพาะปลูกกัญชาลักษณะดังกล่าวใช้ค่าใช้จ่ายสูงทั้งการจ้างแรงงานในการดูแลพืช การสร้างโรงเรือนและการถือครองที่ดินในการเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากคำพูดที่ว่า

“จะปลูกทำไม วัดเราไม่ได้มีที่ดิน ปลูกแล้วใครจะดูแลอีก ปลูกแล้วก็โจ่งแจ่ง โดนจับอีก ซื้อเองง่ายดี ดูอย่างอนามัยข้างๆ นีลี ลงทุนไปตั้งเท่าไร ไหนจะค่าโรงเรือน ไหนจะต้องมีรถขนอีก มีบัตรติดเข้าออกอีก หมดไปไม่รู้ตั้งเท่าไร ไม่เห็นมีใครไปเอายา”

“อนามัยข้างๆ” ที่เจ้าอาวาสหมายถึงนั้นคือ โครงการปลูกกัญชาอย่างถูกกฎหมายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นที่ร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) ที่อยู่ถัดไปจากวัดบางยี่ม โรงเรือนปลูกกัญชาดังกล่าวตั้งอยู่บนที่ดินที่ถัดออกไปจาก รพ.สต. โดยมีขนาดประมาณ 30 x 10 เมตร ปกคลุมด้วยผ้ายาสีขาวมิดชิดและมีรั้วลวดหนามล้อมรอบ ในแต่ละมุมรั้วมีกล้องวงจรปิดติดตั้ง ด้านหน้าของโรงเรือนมีป้ายประกาศสีแดงชัดเจนว่า “พื้นที่เพาะปลูกยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 5” กลุ่มวิสาหกิจเป็นผู้ลงทุนการสร้างโรงเรือนและดูแลกระบวนการเพาะปลูกกัญชาจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจำหน่ายให้แก่ รพ.สต. ซึ่งทำสัญญาเป็นผู้รับซื้อกัญชา กัญชาเหล่านี้จะถูกนำมาแปรรูปเป็นยารักษาโรคทั้งในตำรับแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันที่สั่งจ่ายในโรงพยาบาลประจำอำเภอ และ รพ.สต. นั้นๆ ให้แก่ผู้ป่วยโรคต่าง ๆ

โครงการดังกล่าวเป็นหนึ่งในการดำเนินการตามนโยบาย “เสรีกัญชา” (legalization) นโยบายประชานิยมของพรรคภูมิใจไทยที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2562 โดยอนุทิน ชาญวีรกูล หัวหน้าพรรคได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและได้เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขในเวลาต่อมาและได้ดำเนินการนโยบายดังกล่าว (อัศวินชัย เอี่ยมวรัตน์, 2560)

อย่างไรก็ตาม นโยบายและกฎหมาย “เสรีกัญชา” ดังกล่าว ไม่ได้เป็นไปได้โดยเสรีแต่อย่างใด เพราะการเปิดเสรี หรือการทำให้กัญชาเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้น หมายถึงการยกเลิกหรือยุติกฎหมาย และอนุญาตให้มีการผลิต เสพ ครอบครองได้ภายใต้ระเบียบบังคับโดยไม่มีข้อกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้ฝ่าฝืน แต่ปัจจุบันกฎหมายยังคงกำหนดให้กัญชาเป็นยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 5 ที่มีบทลงโทษทางอาญาทั้งในกรณีการเสพติด ครอบครอง ผลิต จำหน่าย รวมทั้งนำเข้าและส่งออก เพื่อป้องกันการใช้เพื่อสันตนาการ กฎหมายดังกล่าวอนุญาตเพียงให้บุคคลที่ต้องการใช้กัญชาทางการแพทย์ที่จะเข้าถึงกัญชาได้ภายใต้การควบคุมของภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้กัญชาเพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์ได้เท่านั้น (อัครพนธ์ เอี้ยวรัตนวดี, 2560)

ในขณะเดียวกัน นโยบายส่งเสริมการปลูกกัญชาในเกษตรกรนั้นก็ไม่ได้อนุญาตให้เกษตรกรครอบครองผลผลิตได้และถูกควบคุมการผลิตและจำหน่ายโดยหน่วยงานรัฐอย่างเข้มงวด กล่าวคือเกษตรกรที่สนใจจะต้องรวมตัวจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในกิจกรรมอื่นมาก่อน ไม่สามารถจะขอจดทะเบียนเพื่อปลูกกัญชาได้โดยตรง หลังจากนั้นจะต้องสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกัญชาที่ได้รับใบอนุญาตจากองค์การอาหารและยาแล้ว เพื่อทำข้อตกลงเป็นผู้รับซื้อผลผลิตของกลุ่ม ก่อนที่จะยื่นขออนุญาตเพื่อเพาะปลูกกัญชากับสาธารณสุขประจำจังหวัดหรือองค์การอาหารและยาต่อไป นอกจากนี้การเพาะปลูกกัญชาจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่รัฐกำหนดคือ ปลูกในโรงเรือนระบบปิด มีระบบรักษาความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน มีการส่งผลผลิตไปตรวจสอบสารปนเปื้อนตกค้าง และมีการขนส่งเคลื่อนย้ายผลผลิตหลังเก็บเกี่ยวด้วยพาหนะและวิธีการอย่างรัดกุมตามข้อกำหนดของรัฐ เป็นต้น (ชนิษฐา ตันตศิริรินทร์, 2563)

ในขณะที่ผู้ผลิตหรือครอบครองกัญชาเพื่อจำหน่ายจะกระทำการได้อย่างถูกกฎหมายนั้นสามารถครอบครองกัญชาได้เฉพาะส่วนที่ไม่มีสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท อันได้แก่ ใบ ราก ลำต้น โดยส่วนของดอก ใบรองดอก และเมล็ดยังคงเป็นสิ่งผิดกฎหมาย และส่วนของพืชเหล่านี้ต้องมาจากแหล่งเพาะปลูกหรือโรงเรือนที่ได้รับอนุญาตจากรัฐเท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, 18 กุมภาพันธ์)

จะเห็นได้ว่ากฎหมาย “เสรีกัญชา” ดังกล่าวไม่ได้เปิดให้ประชาชนเข้าถึงและใช้กัญชาได้อย่างเสรี ตรงกันข้าม รัฐได้กำหนดกฎหมายที่แทรกแซงทั้งการจัดการ ครอบครอง และจุดประสงค์ในการใช้กัญชาอย่างเข้มงวด โดยผูกขาดการครอบครองและแจกจ่ายกัญชาไว้ยังหน่วยงานของรัฐและ

หน่วยงานที่รัฐอนุญาตทั้งหมด (paternalism law) (Smiley, 1989) รัฐยังคงมองกัญชาเป็นยาเสพติด ให้โทษที่จะต้องได้รับการควบคุม ป้องกันมิให้ประชาชนนำไปใช้เพื่อสันทนาการ และอนุญาตให้ใช้ตามวิธีการและจุดประสงค์ที่รัฐมองว่าเหมาะสม อันได้แก่การเป็นยารักษาโรค ที่ผลิตจากสถาบันการแพทย์ของรัฐ และส่วนของกัญชาที่มีสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท เตตราไฮดรอกานบินอล (Tetrahydrocannabinols) ไม่เกินร้อยละ 0.2 ตามน้ำหนัก ซึ่งปริมาณดังกล่าวเมื่อบริโภคจะไม่ก่อให้เกิดอาการเคลิบเคลิ้มมีเมาได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, 18 กุมภาพันธ์)

เมื่อพิจารณากรณีของเจ้าอาวาสวัดบางยี่ม้อจากกล่าวได้ว่า กฎหมายกัญชาดังกล่าวได้ปิดกั้นการเข้าถึงกัญชาอย่างถูกกฎหมายของเจ้าอาวาสวัดบางยี่ม้อในทุกมิติ กล่าวคือ แม้เจ้าอาวาสจะเข้าร่วมเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขออนุญาตปลูกกัญชา แต่ก็ไม่สามารถนำผลผลิตไปใช้ได้ ในขณะที่เดียวกันเจ้าอาวาสก็ไม่ได้มีใบประกอบวิชาชีพแพทย์แผนปัจจุบันหรือแพทย์แผนไทยที่ผ่านการอบรมเรื่องการส่งจ่ายกัญชาหรือเป็นเจ้าของหน้าทีในสถาบันวิจัยเพื่อการแพทย์และวิทยาศาสตร์ จึงทำให้ไม่สามารถครอบครองหรือแปรรูปกัญชาได้ การลักลอบซื้อจากแหล่งผลิตใต้ดินจึงกลายเป็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับเจ้าอาวาสดังที่กล่าวว่า “...ซื้อเอาง่ายดี...”

จากกล่าวได้ว่า กฎหมายและนโยบายที่มีลักษณะ ปิดกั้นการครอบครองกัญชาเพื่อแปรรูปและการเข้าถึงกัญชาในหลายมิติของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนลักลอบซื้อกัญชาจากแหล่งผลิตใต้ดินที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน แม้ว่ากัญชาดังกล่าวจะมีคุณภาพต่ำ เสี่ยงต่อการปนเปื้อนของยาฆ่าแมลงและเชื้อรา โดยมองว่า วิธีการดังกล่าว เป็นวิธีการเข้าถึงกัญชาที่สะดวก คุ้มค่าและมีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุมน้อยที่สุด

3.2 น้ำมันกัญชา: จากกัญชาอัดแท่งสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดมูลค่าไม่ได้

เมื่อกัญชาอัดแท่งจากแหล่งผลิตใต้ดินเดินทางมายังวัดบางยี่ม้อแล้ว พระสงฆ์และสามเณรที่วัดจะนำกัญชาดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการแปรรูป ที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งรูปลักษณ์ คุณค่าและความหมายของกัญชา ป้ายประกาศที่ติดอยู่หน้าวัดที่ว่า “*ที่นี่ไม่แจกกัญชา แจกแต่น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น*” เป็นตัวอย่างหนึ่งชี้ให้เห็นว่า สำหรับผู้ผลิตน้ำมันกัญชาที่วัดบางยี่ม้อนั้นมองว่าที่วัดแห่งนี้ไม่มีสิ่งทีเรียกว่า “กัญชา” หรือ “ยาเสพติด” อีกต่อไปแล้ว มีเพียงสิ่งทีผู้คนทีวัดเรียกว่า “น้ำมัน” เท่านั้น

ภาพที่ 2 ภาพป้ายติดประกาศของวัดและผู้คนที่มารับน้ำมันกัญชาที่วัด

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่า เมื่อศึกษากัญชาในฐานะตัวแสดงที่มีความเคลื่อนไหวที่เข้าสู่กระบวนการทางสังคมและผ่านการปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นๆ นั้น พบว่ากัญชาได้เปลี่ยนแปลงร่างทั้งในเชิงวัตถุและอวัตถุ ภายใต้กิจกรรมการแปรรูปกัญชาของวัดบางยี่ม กัญชาจากที่มีลักษณะเป็นพืชแห้ง แข็ง สีเขียวอมน้ำตาลหรือที่เรียกว่า กัญชาอัดแท่ง ได้กลายเป็นน้ำมันและถูกให้ความหมายในฐานะ “วัตถุศักดิ์สิทธิ์” (sacred entity) ทั้งนี้ลักษณะดังกล่าวได้เผยแสดงให้เห็นผ่านมิติที่แตกต่างออกไป โดยผู้วิจัยจัดแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ กล่าวคือ เรื่องราวที่ไปที่ไปที่เหนือธรรมชาติ ความสามารถในการรักษาโรคได้หลากหลาย มูลค่าของกัญชาที่ไม่สามารถวัดได้ในระบบตลาด และการผลิตสร้างแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมให้แก่ผู้ผลิต

การศึกษาเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในทางสังคมศาสตร์นั้นส่วนใหญ่มักจะมองข้ามการสำรวจการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น โดยมักจะอนุมานว่าความศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่แล้ว โดยใช้ในการสะท้อนถึงขีดจำกัดของมนุษย์โดยเชื่อมโยงกับพลังของความเป็นสังคม (พรรณราย โอสถาภิรัตน์, 2564) มากกว่าคลี่คลายให้เห็นการก่อตัวขึ้นของความศักดิ์สิทธิ์ โดยจะเห็นได้จากการศึกษาเรื่อง

ความศักดิ์สิทธิ์ในแนวการศึกษาหน้าที่นิยม (functionalist approach) ที่มุ่งสำรวจบทบาทหรือหน้าที่ของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีต่อสังคม กล่าวคือ โบรนิลอร์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) มองว่ามนุษย์ใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเวทมนตร์คาถาในการควบคุมธรรมชาติและให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ เพื่อตอบสนองการยังชีพและเพื่อสร้างความสบายใจ หรือในการศึกษาของอัลเฟรด แรดคลิฟฟ์-บราวน์ (Alfred Radcliffe-Brown) ที่สำรวจความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะความเชื่อไสยศาสตร์และศาสนาที่ทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมและหลอมรวมสังคมให้เป็นเอกภาพ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

นอกจากนี้ยังจะเห็นได้จากแนวทางการศึกษาแบบจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic approach) ที่อาศัยกรอบคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในการทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ เวสตัน ลาแบร์ (Weston La Barre) นักจิตวิเคราะห์ชาวฝรั่งเศสอธิบายว่าความศักดิ์สิทธิ์เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่สร้างขึ้นเพื่อปลดปล่อยความไม่สบายใจ ความหวาดกลัวและความคับข้องใจ โดยกระทำการประกอบสร้างพิธีกรรมต่างๆ การใช้เวทมนตร์คาถา รวมทั้งการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง เพื่อสื่อสารหรือขอความช่วยเหลือจากอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์เปรียบเสมือนเด็กทารกที่หวาดกลัวอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมที่เชื่อว่ามีวิญญาณ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

ในขณะที่การศึกษาเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในแนวทางสัญลักษณ์นิยม (symbolic/Interpretive approach) แม้จะพยายามทำความเข้าใจวัตถุและการปฏิบัติต่างๆ ในปริมนทลความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะระบบสัญลักษณ์ที่มีความหมายแฝงอยู่ แต่ยังคงมองว่าศึกษาความศักดิ์สิทธิ์ในแง่สรรพประโยชน์ของมัน โดยอธิบายว่า ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประสบการณ์เชิงสัญลักษณ์ ที่ทำให้มนุษย์เข้าใจการมีชีวิต การอยู่ในโลกและการอยู่ร่วมกับคนอื่น หรือช่วยให้มนุษย์รู้จักการตั้งเป้าหมาย และลงมือทำบางสิ่งบางอย่าง (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาการกลายเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุต่างๆ ในฐานะกระบวนการที่มีตัวแสดงที่หลากหลายมาปฏิสัมพันธ์กัน ภายใต้เงื่อนไขหรือบริบทที่จำเพาะหนึ่งๆ มากกว่าการศึกษาความศักดิ์สิทธิ์ผ่านความเชื่อของมนุษย์และหน้าที่ของมันในสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากมุมมองการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Studies: STS) ที่เสนอว่าไม่มีวัตถุบริสุทธิ์ผุดผ่องใดที่ดำรงอยู่ก่อนกระบวนการทางสังคมของมัน (Hardon & Sanabria, 2017) โดยวัตถุต่างๆ ล้วนเปลี่ยนแปลงเป็นอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่สมาคมด้วย

โดยวัดถุดังกล่าวไม่ได้มีคุณสมบัติหรือสารัตถะตายตัวแน่นอน แต่มีความเสถียรภาพที่ถูกรักษาไว้ ภายใต้งैว็องไขและบริบทหนึ่งๆ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอ (จักรกริช สังขมณี, 2564)

ผู้วิจัยเสนอว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของกัญชาถูกประกอบขึ้นจากหลายมิติ ทั้งจากเรื่องเล่า การกำหนดคุณค่า ความหมาย คุณสมบัติทางชีวภาพของพืช ผ่านปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจัดแบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็นกล่าวคือ ประการแรก ที่มาที่ไปอันเหนือธรรมชาติ ประการที่สอง สรรพคุณการรักษาแบบยาครอบจักรวาล ประการที่สาม การไม่กำหนดมูลค่าในการแลกเปลี่ยน และประการที่สี่ การผลิตสร้างแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรม

ความศักดิ์สิทธิ์ประการแรกของกัญชา ณ วัดบางยี่มที่เผยแพร่ออกมาคือ เรื่องราวเหนือธรรมชาติของสูตรการผลิตน้ำมันกัญชาของวัด กล่าวคือ เป็นที่รู้จักดีในกลุ่มอาสาสมัครที่มาช่วยงานที่วัดว่า แรกเริ่มแล้ววัดบางยี่มไม่ได้เป็นแหล่งผลิตน้ำมันกัญชา แต่เป็นเพียงสถานที่แจกน้ำมันกัญชาเท่านั้น โดยรับมาจาก “นายดำ” ชายวัย 65 ปี ผู้ริเริ่มการสกัดน้ำมันกัญชาซึ่งพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัดบางยี่ม นายดำเกิดและเติบโตมาจากครอบครัวคนจีนที่มีฐานะ ในอดีตเขาเคยทำงานเป็นนายธนาคารเมื่อเกษียณอายุเขาได้ศึกษาทดลองโครงการเกษตรกรรมหลายอย่าง ทั้งการพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน รวมทั้งการทำนาแบบอินทรีย์ โครงการทดลองของเขาประสบความสำเร็จอย่างยิ่งโดยเฉพาะการทำนาแบบไม่ใช้สารเคมีจนกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานและจัดอบรมให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม นายดำมีความหวาดกลัวอย่างหนึ่งอยู่ในใจเสมอมาคือการป่วยเป็นโรคมะเร็ง เนื่องจากญาติพี่น้องตระกูลฝ่ายแม่ของนายดำต่างเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งทั้งหมด โดยนายดำเชื่อว่าโรคดังกล่าวสืบทอดทางพันธุกรรมซึ่งหมายความว่าตนมีโอกาสจะป่วยด้วยโรคมะเร็งในที่สุด นายดำยังเชื่อว่าการแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาโรคมะเร็งได้ โดยอ้างอิงจากตัวอย่างของญาติพี่น้องรวมทั้งแม่ของเขาที่เข้ารับการรักษาด้วยการแพทย์วิทยาศาสตร์ แต่กลับไม่สามารถรอดพ้นจากโรคนี้อันได้สักราย ทั้งยังสร้างหนี้สินจำนวนมากที่มาจากค่ารักษาพยาบาลให้กับครอบครัวอีกด้วย

ความกลัวดังกล่าวผลักดันให้นายดำหันมาศึกษาคิดค้นวิธีการหยุดยั้งโรคมะเร็ง โดยสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและพบว่ากัญชามีสรรพคุณทางยาที่สามารถรักษาโรคมะเร็งได้ เขาเห็นตัวอย่างจากริค ซิมป์สัน (Rick Simpson) นักกิจกรรมเคลื่อนไหวประเด็นเรื่องเสรีกัญชาและวิศวกรชาวแคนาดา ผู้คิดค้นและเผยแพร่วิธีการสกัดน้ำมันกัญชาด้วยตนเองเพื่อใช้ในการรักษาโรคมะเร็ง

ให้กับผู้ป่วยในวงกว้าง (Heid, 2020) นายดำจึงได้ทดลองสกัดน้ำมันกัญชาตามสูตรของริค ซิมป์สัน โดยสกัดอบปลูกกัญชาที่บ้าน

อย่างไรก็ตาม นายดำพบว่าวิธีการสกัดน้ำมันกัญชาของริค ซิมป์สันนั้นให้ผลลัพธ์ที่ไม่น่าพอใจ เนื่องจากน้ำมันกัญชาดังกล่าวให้ฤทธิ์มีนเมามากเกินไป โดยนายดำอนุมานว่าเป็นผลมาจากการใช้กัญชาที่มีสายพันธุ์แตกต่างกัน เขาจึงตัดสินใจไปปรึกษาพระสงฆ์ที่เลื่อมใส ณ วัดป่าแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง โดยนายดำเชื่อว่าพระสงฆ์รูปนั้นเป็นผู้บำเพ็ญเพียรมายาวนาน มีฌานวิเศษสามารถหยั่งรู้ในสิ่งที่คนทั่วไปรู้ไม่ได้ ดังที่นายดำกล่าวว่า “เหนือกว่านักวิทยาศาสตร์ พระพุทธเจ้าก็ใช้ฌานแบบนี้ในการตรัสรู้”

พระสงฆ์รูปนั้นได้ใช้ฌานวิเศษคลี่คลายข้อสงสัยของนายดำ ทั้งยังแนะนำวิธีการสกัดกัญชา รูปแบบการรับประทานน้ำมันกัญชา รวมทั้งการปฏิบัติตัวระหว่างรับประทานน้ำมันกัญชาอย่างจำเพาะ กล่าวคือ พระสงฆ์รูปนั้นแนะนำให้นายดำเปลี่ยนวิธีการสกัดจากการใช้ไอโซโพรพิล แอลกอฮอล์ (Isopropyl alcohol) เป็นตัวทำละลายตามวิธีของริค ซิมป์สัน เป็นการใช้นาฟธา (naphtha) เมื่อได้น้ำมันกัญชาแล้วให้นำมาเจือจางด้วยน้ำมันมะพร้าวในอัตราส่วน น้ำมันกัญชา ร้อยละ 3 ต่อน้ำมันมะพร้าวร้อยละ 97 ก่อนจะนำไปบริโภค โดยรับประทานครั้งละประมาณ 10 หยด วันละครั้งก่อนนอน อีกทั้งยังกำชับว่าในการรักษาโรคมะเร็งให้หายขาดจะต้องงดเว้นการรับประทาน “อาหารแสลง” เช่น สัตว์เลื้อยคลาน ของมีนเมา และของหมักดอง พร้อมทั้งถือศีล 5 และฝึกเจริญสติ ควบคู่ไปด้วย

นายดำทดลองสกัดและรับประทานน้ำมันกัญชาตามคำแนะนำของพระสงฆ์ดังกล่าว โดยรับประทานน้ำมันกัญชาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 2 ปี และพบว่าอาการมือสั่นและอาการหลงลืมง่ายของตนซึ่งนายดำเชื่อว่าเป็นอาการพาร์กินสัน (Parkinson) และอาการอัลไซเมอร์ (Alzheimer's) ในระดับเริ่มต้นหายเป็นปลิดทิ้ง อีกทั้งยังให้ความเห็นว่าน้ำมันกัญชาทำให้ตนนอนหลับได้อย่างสนิท รู้สึกกระปรี้กระเปร่าสดชื่น และ “สมองแล่น ความจำดียิ่งกว่าสมัยเป็นหนุ่มๆ เสียอีก” ในขณะที่เดียวกันนายดำก็ให้ผู้ป่วยโรคมะเร็งที่รู้จักทดลองบริโภคน้ำมันกัญชาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยนายดำกล่าวว่า ค่ามะเร็งของเธอนั้นลดลงจนร่างกายของเธอจากที่อ่อนแรงกลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้อีกครั้ง

นอกจากนี้นายดำยังได้ทดสอบความปลอดภัยของการบริโภคน้ำมันกัญชาด้วยการให้ลูกศิษย์ของตนบริโภคน้ำมันดังกล่าวในปริมาณมากกว่าปกติ จากการบริโภคเพื่อรักษาโรคในปริมาณ 10 หยด

หรือประมาณ 0.5 มิลลิลิตรต่อครั้งเป็น 250 มิลลิลิตร โดยพบว่าไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายแต่อย่างใด แต่ทำให้ลูกศิษย์ของเขานอนหลับเป็นเวลาสามวันสามคืน นอกจากนี้ยังกล่าวว่า เมื่อลูกศิษย์ฟื้นจากการนอนหลับ ตนได้ให้เขาทดสอบความจำด้วยการอ่านหนังสือ 1 หน้าและพบว่าเขาสามารถจดจำและท่องเนื้อหาทั้งหมดได้

นอกจากนี้ เมื่อสอบถามอาการจากผู้ที่มีรสน้ำมันกัญชาของนายดำจากคนอื่นพบว่า น้ำมันกัญชาดังกล่าวสามารถบรรเทาอาการเจ็บป่วยที่การแพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ผล “พีหน้อย” หญิงวัย 39 ปี แพทย์ที่กรุงเทพฯเล่าให้ฟังว่า เธอมีอาการปวดปัสสาวะในตอนกลางคืนอยู่บ่อยครั้งโดยไม่ทราบสาเหตุ อาการดังกล่าวรบกวนการนอนหลับของเธอและทำให้เธอรู้สึกไม่สดชื่นและอ่อนเพลียระหว่างวัน เธอเข้ารับการรักษาการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วแต่ไม่ได้ผล จึงหันมาใช้น้ำมันกัญชาที่เคยได้รับแจกจากนายดำแล้วพบว่าได้ผลดี

ในขณะที่ “พีชนิด” หญิงวัย 64 ปีจากกรุงเทพฯเล่าให้ฟังว่า น้องสาวป่วยเป็นโรคมะเร็งกระเพาะอาหารระยะที่ 4 ที่กระจายไปที่ผนังหน้าท้อง โดยรักษาด้วยการให้เคมีบำบัดที่ทำให้เกิดอาการชาปลายมือปลายเท้า ท้องผูกและนอนไม่หลับ เมื่อน้องสาวได้รับประทานน้ำมันกัญชาแล้วทำให้อาการดังกล่าวทุเลาลงแม้ว่าเซลล์มะเร็งจะยังคงอยู่ แต่ไม่อ่อนเพลียและหลับได้สนิท ยาวนานมากขึ้น

ข่าวเรื่องน้ำมันกัญชารักษาสารพัดโรคได้แพร่สะพัดไปในวงกว้าง ผู้คนจำนวนมากหลั่งไหลมารับน้ำมันกัญชาที่บ้านพักของนายดำจนทำให้เขากลัวจะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ นายดำจึงได้ไปปรึกษาและขอข้อชี้แนะจากพระสงฆ์ผู้มีญาณวิเศษอีกครั้ง พระรูปดังกล่าวแนะนำให้นายดำผลิตน้ำมันกัญชาและนำไปฝากไว้ยังวัดต่างๆ เพื่อช่วยแจกจ่ายแก่ผู้ป่วยพร้อมทั้งบอกชื่อวัดทั้งสามแห่ง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ วัดบางยี่ม

การคิดค้นสูตรการสกัดและบริโภคน้ำมันกัญชาด้วยญาณวิเศษของพระสงฆ์ของนายดำสะท้อนให้เห็นถึงการแสวงหาความรู้ในแบบที่นุริท เบิร์ด เดวิด (Nurit Bird-David) เรียกว่าการแสวงหาความรู้เชิงสัมพัทธ์ (relative epistemology) กล่าวคือ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในโลกที่เชื่อว่ามีวิญญาณสิงอยู่ในธรรมชาตินั้น มักจะมองธรรมชาติในฐานะ “บุคคล” ที่มีอำนาจดลบันดาลให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ ในโลกดังกล่าวผู้คนจะไม่คิดว่าตนมีอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่จะคิดว่าทั้งมนุษย์และธรรมชาติต่างมีจิตวิญญาณเหมือนกันและดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์ต่างตอบแทน โดยมีการอาศัยความเชื่อ ความศรัทธา หรือเวทมนตร์คาถาเป็นเครื่องมือสื่อสารกับวิญญาณและอำนาจเหนือ

ธรรมชาติดังกล่าว เพื่อสอนให้มนุษย์เข้าใจโลกที่ตนเองดำรงอยู่ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560) โลกดังกล่าวเป็นโลกศักดิ์สิทธิ์ที่มาร์แชล ซาลินส์ (Marshall Sahlins) อธิบายว่าเป็นโลกที่ผู้คนที่อยู่ไม่ได้แบ่งแยกระหว่างมนุษย์และวิญญาณ ธรรมชาติเหนือธรรมชาติ จิตวิญญาณกับวัตถุ แต่เป็นโลกที่ครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพระเจ้า วิญญาณหรือปีศาจที่มีความเป็นบุคคลหรือที่ซาลินส์เรียกว่า “บุคคลพันมนุษย์” (พรรณราย โอสถาภิรัตน์, 2564)

นอกจากการแสวงหาความรู้ในโลกศักดิ์สิทธิ์แล้ว ความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำมันกัญชาดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นได้ผ่านคุณสมบัติของน้ำมันกัญชาที่ถูกนำไปใช้รักษาอาการเจ็บป่วยหลากหลายรูปแบบ ทั้งอาการอัลไซเมอร์ อาการพาร์คินสัน อาการปัสสาวะบ่อย เป็นต้น ส่งผลให้ทั้งนายดำและผู้ป่วยให้ความหมายแก่น้ำมันกัญชาว่าเป็น ยาครอบจักรวาลที่สามารถรักษาโรคร้ายหลายอย่างให้หายได้ (panacea) คุณลักษณะดังกล่าวที่ส่งเสริมให้น้ำมันกัญชาเกิดความหมายว่าเป็น วัตถุศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะของสิ่งที่ผู้คนเชื่อว่ามีพลังพิเศษหรือความหมายที่เกินไปกว่าตัวของมันเอง (Salazar, 2019)

อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่นายดำและวัดต่างๆ รวมทั้งวัดบางยิ้มแจกจ่ายกัญชานั้นกินเวลาเพียง 6 เดือน เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้นและปราบปรามกิจกรรมการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาของวัดทั้งสามแห่ง โดยสั่งให้หยุดกิจกรรมโดยทันที ในขณะที่นายดำถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจบุกค้นบ้านพักและยึดอุปกรณ์การผลิตน้ำมันกัญชาและต้นกัญชาทั้งหมดไป รวมทั้งจับกุมลูกศิษย์ของนายดำในฐานะผู้ผลิตน้ำมันกัญชาด้วย

เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้นายดำตัดสินใจยุติการผลิตน้ำมันกัญชาให้แก่วัดทุกแห่ง รวมถึงวัดบางยิ้มและเปลี่ยนแนวทางการผลิตและแจกจ่ายน้ำมันกัญชา กล่าวคือ เมื่อกรณีพิพาทดังกล่าวคลี่คลายลงและนายดำสามารถประกันตัวลูกศิษย์ได้ เขาได้หันไปจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการสกัดและบริโภคน้ำมันกัญชาตามแนวทางพระสงฆ์ผู้มีเมตตาธรรมดังกล่าวทั่วประเทศ โดยเก็บค่าลงทะเบียนพร้อมอาหารและเครื่องดื่มคนละ 2,500 บาท ซึ่งเป็นที่รู้ดีในหมู่ผู้ป่วยที่ใช้้ำมันกัญชาของนายดำว่า หลังจากอบรมจะมีการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาด้วย การอบรมดังกล่าวได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก แต่ครั้งมีผู้สมัครเข้าร่วมไม่ต่ำกว่า 50 คนและมีการเปิดอบรมหลายครั้งทั่วประเทศ รวมทั้งที่อำเภอเดียวกันกับที่ตั้งของวัดบางยิ้ม

แนวทางดังกล่าวของนายดำนำมาซึ่งจุดแตกหักของความสัมพันธ์ระหว่างนายดำและเจ้าอาวาสวัดบางยิ้ม รวมทั้งจุดแตกหักของการให้คุณค่าและความหมายน้ำมันกัญชาของทั้งสอง กล่าวคือ เจ้าอาวาสไม่เห็นด้วยกับแนวทางการแจกจ่ายกัญชาของนายดำที่ทำการจัดอบรมเป็นอย่างยิ่ง

โดยถึงกับเอ่ยว่าชื่อของนายดำนั้น “แสงหู” และ “ทำให้เสียอารมณ์” เมื่อผู้วิจัยสอบถามเรื่องราวของนายดำ ก่อนจะอธิบายว่า การเข้าถึงน้ำมันกัญชาด้วยการสมัครเข้าอบรมในราคา 2,500 บาทนั้น แพงเกินไป เป็นการแจกจ่ายที่ไม่คำนึงถึงผู้ป่วยที่ยากจน รวมทั้งน้ำมันที่ได้ก็สามารถใช้ในระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น โดยจะเห็นได้จากคำพูดของเจ้าอาวาสที่ว่า

“...(ค่าสมัครเข้าอบรมของนายดำ) แพง ของเราให้ฟรี...แล้วเขาไม่มีตังค์ มึงจะเอาอะไรกับเขา คนเรามันไม่ได้มีตังค์กันทุกคนนะ ยิ่งบางคนแทบจะไม่มีตังค์มา (ที่วัด) เลย (เจ้าอาวาส) ยังต้องส่งไปให้ที่บ้าน หรือมาที่ก็แจกให้ไปเลยสามสี่เดือน เราไม่ให้ก็ไม่ได้...”

ในขณะที่นายดำมองว่า หลักสูตรอบรมให้ความรู้เรื่องน้ำมันกัญชาของตนนั้นมีความครบถ้วน และเป็นประโยชน์แก่ผู้ป่วยที่ต้องการผลิตน้ำมันกัญชาเพื่อใช้เองในระยะยาว ค่าสมัคร 2,500 บาทนั้น ค่อนข้างแพงแล้วเมื่อแลกกับองค์ความรู้เรื่องกัญชาที่รอบด้าน ตั้งแต่ความรู้เรื่องกัญชาในสายพันธุ์ต่าง ๆ การเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวกัญชา วิธีสกัดกัญชาด้วยวิธีการของพระสงฆ์ผู้มีฌานพิเศษ ตลอดจนความรู้เรื่องการใช้กัญชาในการรักษาโรคและอาการเจ็บป่วยต่างๆ ที่มีความจำเพาะ เช่น วิธีการใช้น้ำมันกัญชหายอดตาเพื่อรักษาโรคต้อหิน การใช้กัญชาในผู้ป่วยอาการหนัก การใช้กัญชาในเด็ก ฯลฯ อีกทั้งยังได้รับน้ำมันกัญชาเป็นของที่ระลึกอีกด้วย

การให้คุณค่าและความหมายแก่กัญชาที่ไม่ลงรอยกันระหว่างเจ้าอาวาสและนายดำนั้น ทำให้เจ้าอาวาสหันมาผลิตน้ำมันกัญชาเองร่วมกับพระและสามเณรที่วัด โดยแจกจ่ายให้กับผู้ป่วยกลุ่มเดิมที่เคยมารับในอดีตและผู้ป่วยกลุ่มใหม่ที่มาจากการบอกต่อที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในแต่ละเดือน มีผู้ป่วยกว่า 3,000 คนที่มารับน้ำมันกัญชาที่วัดบางยี่มเป็นประจำ โดยมีทั้งคนในท้องถิ่นและคนที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด เจ้าอาวาสบอกว่า “เหนือสุดคืออุดรดิตถ์ ใต้สุดมาจากนครฯ อีสานที่สุดคือหนองคาย” ซึ่งจะแจกในทุกๆ วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันอาทิตย์ของทุกสัปดาห์ ในวันที่เรียกว่า “วันแจกยา” ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

กระบวนการผลิตน้ำมันกัญชาของวัดนั้นคล้ายคลึงกับวิธีการของนายดำ แตกต่างเพียงลักษณะของบรรจุภัณฑ์เท่านั้น โดยของนายดำจะอยู่ในรูปของขวดหยด ส่วนของเจ้าอาวาสอยู่ในรูปของแคปซูลสี่เหลี่ยมใส ภายในมีน้ำมันกัญชาปริมาตร ½ มิลลิลิตร และจะบรรจุในซองพลาสติกสี่เหลี่ยมประมาณ 14 - 28 แคปซูล โดยเรียกว่า 1 ชุด ซึ่งจะแจกจ่ายให้กับผู้คนที่มาที่วัดคนละ 1 ชุด

ภาพที่ 3 ภาพแคปซูลน้ำมันกัญชา ภาพจากผู้รับกัญชาที่วัดบางยี่มคนหนึ่ง

ในการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่มนั้น เจ้าอาวาสได้กำหนดไว้อย่างตายตัวว่า จะไม่
 เป็นไปด้วยการซื้อขายโดยเด็ดขาด แต่ผู้รับสามารถบริจาคเงินให้กับวัดตาม “จิตศรัทธาและกำลัง
 ทรัพย์” และซื้อชุดดอกไม้ธูปเทียนที่อาสาสมัครของวัดเตรียมไว้ ชุดละ 20 บาทในการไหว้ศาลที่วัด
 เท่านั้นที่มีลักษณะของการเป็นทานบุญ (merit-making) ซึ่งจะได้ขยายความในบทต่อไป

จะเห็นได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบน้ำมันกัญชาของนายดำและเจ้าอาวาสแล้วจะเห็นได้ว่า แม้
 น้ำมันกัญชาดังกล่าวจะมีจุดเริ่มต้นเดียวกัน แต่ด้วยเงื่อนไขและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้กัญชา
 ปรากฏคุณค่าและความหมายแตกต่างออกไป สำหรับนายดำแล้วน้ำมันกัญชากลายเป็นวัตถุที่มีมูลค่า
 แลกเปลี่ยนตามกลไกของตลาด การเข้าถึงน้ำมันกัญชาได้ต้องผ่านกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อแสวงหาผล
 กำไรที่ถูกกำหนดให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ตายตัว ในขณะที่น้ำมันกัญชาที่วัดบางยี่มนั้นถูก
 ผลิตขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนได้ด้วยการบริจาคอย่างไม่แสวงหาผลกำไร และไม่สามารถกำหนดมูลค่าในทาง

เศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน คุณลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นการเป็นวัตถุกต์ศีลธิ์ ในความหมายของอีมิล เดอไคม์ (Emile Durkheim) ที่มองว่าวัตถุกต์ศีลธิ์นั้นถูกให้คุณค่าและความหมายที่พิเศษไปกว่าวิธีการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างสามัญธรรมดา (Robert, 2021)

นอกจากความเป็นวัตถุกต์ศีลธิ์ของน้ำมันกัญชาดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นผ่านเรื่องราวเหนือธรรมชาติในการคิดค้นการสกัดและบริโภคน้ำมันกัญชา ความสามารถของกัญชาที่รักษาโรคได้หลากหลายดังที่เกิดขึ้นในกรณีของวัด และมูลค่าของน้ำมันกัญชาที่ไม่สามารถกำหนดได้ตามกลไกของตลาดแล้ว น้ำมันกัญชาดังกล่าวยังปรากฏความศักดิ์ศีลธิ์ผ่านการผลิตสร้างแรงขับทางศีลธรรม (moral force) อันเป็นการดึงดูดของอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ในทางจิตวิญญาณ (spiritual emotions of attraction) ที่ยึดโยงจากศีลธรรมหรือความเชื่อทางศาสนา ที่ไม่สามารถใช้หลักการในทางโลกที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทำความเข้าใจได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์และพฤติกรรมของผู้คนอีกด้วย (Linda Mayorga Miller, 2011)

แรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นศีลธรรมเรื่องการทำทาน (merit making) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ (sum and substance) ที่หล่อเลี้ยงศาสนาพุทธนิกายเถรวาทไว้ ศีลธรรมดังกล่าวมุ่งเผยแผ่คำสอนให้ศาสนิกชนช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก โดยเชื่อว่าคุณค่าจากการช่วยเหลือนั้นจะนำมาสู่การตอบแทนหลายลักษณะ เช่น การมีชีวิตในชาติหน้าที่สุขสบาย การมีชีวิตในชาตินี้ที่สงบสุขและสมปรารถนา การได้รับการปกป้องคุ้มครองจากอำนาจสิ่งศักดิ์ศีลธิ์ หรือความรู้สึกปีติสบายใจ เป็นต้น (Bowie, 1998)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของวัดบางยี่มการผลิตและแจกจ่ายน้ำมันกัญชาดังกล่าวได้ผลิตสร้างความรู้สึกจำเพาะอย่างหนึ่งให้แก่ผู้ช่วยเหลืออย่างเจ้าอาวาสและอาสาสมัครที่พวกเขาเรียกว่า “ภาระผูกพัน” (obligation) อันเป็นความรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบหรือช่วยเหลือ “เพื่อนมนุษย์” อย่างละทิ้งไม่ได้ ความรู้สึกดังกล่าวนี้เดอไคม์เรียกว่า แรงขับเคลื่อนทางศีลธรรม โดยจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดความรู้สึกถึงสิ่งศักดิ์ศีลธิ์ ซึ่งไม่อาจจะทำความเข้าใจได้ด้วยตรรกะหรือหลักการอย่างสามัญในชีวิตประจำวัน โดยแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมดังกล่าวถูกให้คุณค่าเหนือกว่ากฎหมายป้องปรามยาเสพติด โดยเจ้าอาวาสมองว่าการช่วยเหลือดังกล่าวค้ำค่าที่จะทำแม้จะผิดกฎหมายก็ตาม ดังจะเห็นได้จากคำพูดของเจ้าอาวาสที่กล่าวว่า

“ถามว่าคุ้มไหมในสิ่งที่ทำที่มันผิดกฎหมายอยู่ วันนี้ทีมงานทุกคนที่อยู่ที่นี่เสี่ยงที่จะติดคุก เสี่ยงที่จะโดนจับ เสี่ยงงู้นี่นั่น แต่ถ้าเราได้ข้อมูลของคนป่วยมาว่าเนี่ย ฉันทันเป็นมะเร็ง วันนี้ฉันกินน้ำมันที่วัดไปหกเดือน ค่ามะเร็งฉันลดลง ค่ามะเร็งฉันดีขึ้น ค่ามะเร็งฉันหมดแล้ว นั่นคือคุ้มแล้วในสิ่งที่เราเสี่ยง เราสามารถช่วยเพื่อนมนุษย์ได้ หนึ่งเค้าไม่ทรมาณ สองเค้ากินข้าวได้ สามยืดอายุให้เขา จากปีอาจจะ เป็นสองปีลูกหลานเค้าจะได้มีเวลาดูแล นั่นคือเราคุ้ม คุ้มที่จะต่อลมหายใจของ เขาได้...เค้ามีความหวังริบหรี่มาหาเรา เราก็ต้องกระจายมัน เป็นเจ้าอาวาสที่นี่ ฎ ไม่สนใจนอนอยู่วัดดีกว่าไม่ต้องทำ มันก็ได้ไหม มันก็ต้องทำ ทุกวันนี้มันเป็น ภาระผูกพันไหม”

นอกจากนี้ แรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมการทำทานของวัดบางที่ยังไม่สามารถทำความเข้าใจได้ ผ่านหลักการผลิตเพื่อแสวงหาผลกำไรในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยจะเห็นได้จากคำพูดยืนยัน กรานของเจ้าอาวาสว่าจะไม่ผลิตเพื่อแสวงหาผลกำไร แม้เจ้าอาวาสจะทราบดีว่าหากแลกเปลี่ยนด้วยการซื้อขายจะนำรายได้มาสู่วัดจำนวนมาก เนื่องจากมีฐานผู้บริโภคอยู่แล้ว ดังที่เจ้าอาวาสกล่าวว่า “วันนี้ถ้าคิดว่าเราจะขาย เราไม่ต้องไปขายใคร ขายอีพวกคนป่วยเราไหมละเม็ดละ 5 บาท เม็ดละ 10 บาทมันก็ซื้อ เพราะมีงินดี ถูกไหม ฐานกำลังเรามีอยู่แล้ว แต่วันนี้เราเลือกที่จะไม่ขาย...”

นอกจากเจ้าอาวาสจะไม่ผลิตน้ำมันกัญชาเพื่อแสวงหาผลกำไรแล้ว เจ้าอาวาสยังช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกผู้มารับน้ำมันกัญชาที่วัดด้วยวิธีต่าง ๆ ที่เพิ่มรายจ่ายให้กับวัดมากขึ้น เช่น การจัดส่งน้ำมันกัญชาไปให้ที่บ้าน การเพิ่มจำนวนแคปซูลน้ำมันกัญชาให้ผู้ป่วยที่ต้องเดินทางไกลแล้ว หรือ การช่วยเหลือค่าเดินทางหรือค่านเงินบริจาคให้กับผู้ป่วยที่ยากจนหรือสูญเสียรายได้ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของมัคทายกที่ว่า

“คนป่วยบางคนที่มาะไม่มีตั้งค์ เขารถมาสองพันเพื่อที่จะมาเอายา พระ อาจารย์รู้ข่าวปั๊บ อ้าว โยมเขารถมาเท่าไร? ตอนทำบุญพระอาจารย์ให้คืนไปอีก บางคนมาแล้วรู้เลย พอเรามองสายตาปั๊บเนี่ย ทำไมโยมไม่มาเอายา เคยมาเอา เดือนละครั้ง ทำไมหายไปสี่เดือนมา ส่งไปให้แล้วก็บอกว่า ไม่มีตั้งค์มา หลังๆ พระอาจารย์ก็ต้องส่งคาร์รถกลับ ค่าแท็กซี่ขามาห้าร้อยเอาค่าแท็กซี่ไปอีกพันนึง เอาไป...มีคนนั่งลาออกจากงานมาดูแลแม่ นั่งรถร้องให้น้ำตาไหล หนูต้องลาออก

จากงานมาดูแล ไม่มีตั้งค้มา อาจารย์ให้ไปสองพันค่ารถกลับ แล้วไม่ต้องมารับยา
ให้ส่งที่อยู่มา อาจารย์เค้าบอกจะส่งให้ มันเป็นอย่างนี้ คือนั่นเป็นภาระที่เราต้อง
ดูแลคนไข้ตลอดไปนอกจากคนไข้ตายไปแล้วนั้นก็อีกเรื่องหนึ่ง”

การแลกเปลี่ยนน้ำมันกัญชาด้วยการบริจาคและช่วยเหลืออำนวยความสะดวกผู้มารับน้ำมัน
กัญชาของวัดดังกล่าวส่งผลให้รายรับและรายจ่ายในการผลิตน้ำมันกัญชาไม่สมดุลกันตั้งที่เจ้าอาวาส
กล่าวว่า “ลงทุนเดือนละสองแสน คนถวายเดือนละไม่ถึงห้าหมื่น” สถานการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้
เห็นถึงแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมที่ไม่สามารถเข้าใจได้ผ่านการทำกิจกรรมแสวงหาผลกำไรในระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม

จะเห็นได้ว่า กัญชาเป็นตัวแสดงที่มีความเคลื่อนไหว ยืดหยุ่น เมื่อมันเข้าสู่กระบวนการทาง
สังคมและถักทอเข้ากับตัวแสดงและความสัมพันธ์ที่หลากหลาย มันได้ปรากฏรูปลักษณ์และ
ความหมายใหม่ขึ้นที่แตกต่างไปจากนิยามทางกฎหมายว่าเป็นยาเสพติดให้โทษ หรือทางการแพทย์ว่า
เป็นยารักษาโรค กรณีของวัดบางยี่ม กัญชาจากที่เป็นพืชขัดแย้งผิดกฎหมายที่มาจากแหล่งผลิตใต้ดิน
ได้ถูกแปรรูปโดยพระสงฆ์และสามเณรที่วัดให้กลายเป็นน้ำมันกัญชาในแคปซูลสีเหลืองใสและปรากฏ
คุณค่าและความหมายใหม่ในฐานะ วัดอุทิศศีลธิ

ความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำมันกัญชาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นผ่านมิติต่างๆ ทั้งในฐานะ
คุณสมบัติที่รักษาโรคได้สารพัด กรรมวิธีการผลิตที่มาจากความรู้แบบเหนือธรรมชาติ และความ
ศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนผ่านการผลิตสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้ผลิตให้รู้สึกต้องช่วยเหลือชีวิตผู้อื่น โดย
ความรู้สึก “ภาระผูกพัน” ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ผลิตน้ำมันกัญชาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นแรงขับเคลื่อนทาง
ศีลธรรมที่ยึดโยงกับศีลธรรมเรื่อง การให้ทาน ในพุทธศาสนา ซึ่งไม่สามารถทำความเข้าใจได้ผ่าน
หลักการที่ปรากฏในวิธีอันสามัญธรรมดาทั่วไปอย่างกฎหมายหรือหลักการค้าเงินธุรกิจเพื่อแสวงหา
ผลกำไร

3.3 “ผลิตภัณฑ์อาหารมณีดี”: การทำให้กัญชาเป็นสินค้าและวัตถุดิบ

ในส่วนก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่ากัญชาในฐานะตัวแสดงที่มีคุณสมบัติเลื่อนไหล เมื่อเข้าสู่กระบวนการสังคมนั้น มันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่างขึ้นทั้งในมิติของวัตถุ คุณค่าและการให้ความหมาย ในกรณีของวัดบางยี่มนั้น กัญชาอัดแท่งที่เจ้าอาวาสจัดหาจากแหล่งผลิตใต้ดินถูกนำมาแปรรูปเป็นน้ำมันกัญชา ซึ่งได้ปรากฏคุณค่าและความหมายใหม่ในลักษณะของวัตถุกศักดิ์สิทธิ์ ในส่วนนี้ผู้วิจัยเสนอว่า กระบวนการเปลี่ยนรูปของกัญชาไม่ได้สิ้นสุดที่การเป็นน้ำมันกัญชาอันศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่กัญชายังถูกแปรรูปเป็นวัตถุดิบที่มีรูปลักษณะและความหมายอื่นๆ อีกด้วยในลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่จัดจำหน่ายที่วัดในชื่อ “ผลิตภัณฑ์อาหารมณีดี”

ผู้วิจัยเสนอว่าการเกิดขึ้นของวัตถุดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ของกัญชาในลักษณะของวัตถุดิบ ผ่านการทำให้กัญชาเป็นสินค้า (commodify) ที่มีการคิดคำนวณต้นทุนกำไรและมีกระบวนการผลิตที่อาศัยแรงงานและทุนในการผลิตและบริโภคไม่ต่างจากสินค้าในตลาดทั่วไป และมีการทำให้กระบวนการแปรรูปกัญชาที่ผิดกฎหมายนั้นเป็นเรื่องปกติสามัญ (normalize) ท่ามกลางการบังคับใช้กฎหมายป้องปรามยาเสพติดของรัฐ

นอกจากนี้การดำรงอยู่ของกัญชาในรูปแบบของสินค้าอย่างสามัญธรรมดาดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างวัตถุกศักดิ์สิทธิ์และวัตถุดิบในมุมมองของอิมิล เดอโคมีที่เสนอว่าความศักดิ์สิทธิ์และความสามัญไม่อาจแยกออกจากกันได้ โดยสิ่งธรรมดาเปรียบเสมือนนิเสธของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งดำรงอยู่โดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน (Robert, 2021)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าไม่เพียงแต่วัตถุดิบจะเป็นด้านกลับของวัตถุกศักดิ์สิทธิ์ แต่วัตถุดิบยังดำรงอยู่เพื่อหล่อเลี้ยงและค้ำจุนวัตถุกศักดิ์สิทธิ์ไว้ด้วย โดยจะชี้ให้เห็นว่าการแปรรูปกัญชาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าวเมื่อจำหน่ายแล้วสร้างรายได้หล่อเลี้ยงให้วัดสามารถดำเนิน กิจกรรมผลิตกัญชา ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมายป้องปรามยาเสพติดในปัจจุบัน

“ไหลพร้อม ขมิ้นพร้อม คนทำพร้อมเรียง”

ข้อความข้างต้นปรากฏขึ้นหน้าเฟซบุ๊ก “หลวงพี่แบงค์ วัดบางยี่ม” ในสายวันหนึ่ง ข้อความดังกล่าวประกอบภาพถ่ายรถกระบะที่บรรทุกถุงพลาสติกใบใหญ่จำนวนมาก โดยมีคทาของวัดยื่นอยู่ข้างๆ รถและมีเจ้าอาวาสนั่งอยู่ในรถพร้อมกับยกนิ้วโป้ง

การโพสต์ข้อความและภาพประกอบในลักษณะดังกล่าวบนหน้าเฟซบุ๊กของเจ้าอาวาสนั้นเปรียบเสมือนสัญญาณประกาศจากเจ้าอาวาสให้คนในชุมชนโดยรอบทราบว่า วันนี้จะมีกิจกรรมผลิต

สบู่และยาหม่อง โดยเชิญชวนให้ชาวบ้านมาช่วยกิจกรรมอาสาสมัครดังกล่าวที่วัด ภายหลังจากที่ โปสต์ดังกล่าวเผยแพร่ออกไปในครั้งนั้น มีชาวบ้านประมาณ 15 - 20 คนทยอยกันมาที่วัด

ในขณะที่การแปรรูปน้ำมันกัญชานั้นเป็นความลับและถูกสงวนไว้ให้พระสงฆ์และสามเณร ดำเนินการ การแปรรูปกัญชาเป็นสบู่และยาหม่องกลับเป็นกิจกรรมที่เจ้าอาวาสเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ทีมงานอารมณ์ดีและพระสงฆ์สามเณรที่วัดร่วมกันทำงานและมีการ จัดสรรหน้าที่กันอย่างดี เมื่อรถมาถึง คนบางส่วนขนย้ายวัตถุดิบลงรถอย่างชะมัดเขม้น บางส่วน ตระเตรียมอุปกรณ์ล้างสมุนไพรที่ก๊อกน้ำ บางส่วนจัดเตรียมสถานที่ตั้งเตาอบสบู่และยาหม่อง

ที่มาที่ไปของกิจกรรมแปรรูปกัญชาเป็นสบู่และยาหม่องนั้น ไม่ได้มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการ สำแดงอิทธิฤทธิ์หรือมาจากความรู้เหนือธรรมชาติเช่นเดียวกับการคิดค้นสูตรการผลิตน้ำมันกัญชา แต่ มาจากการคิดคำนวณด้วยตรรกะของการดำเนินธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไรในระบบของเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยม เพื่อหาหนทางดิ้นรนให้อยู่รอดภายใต้สถานการณ์คับขัน โดยเจ้าอาวาสเรียกวิถีคิดดังกล่าวว่า “วิปัสนีก” กล่าวคือ ในส่วนที่แล้ว ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาของวัดเป็นไปใน ลักษณะของการ “บริจาคตามกำลังทรัพย์และจิตศรัทธา” และมุ่งเน้นช่วยเหลือผู้มารับน้ำมันกัญชาที่ ยากจน ซึ่งส่งผลให้รายรับและรายจ่ายของวัดไม่สมดุลกัน สถานการณ์ติดลบทางการเงินดังกล่าวทำให้ เจ้าอาวาสต้องคิดหาทางออกด้วยการแปรรูปกัญชาเป็นสินค้าเพื่อสร้างรายได้มาจุนเจือกิจกรรมการ ผลิตของวัด ดังที่เจ้าอาวาสกล่าวว่า

“...เงินที่มาซัพพอร์ตก็คือเงินทำยาหม่อง เงินทำสบู่ เอากำไรตรงนั้นมาโปะกะ ตรงนี้ ถ้าว่ามันเหลือไหม บางเดือนมันก็เหลือ เหลือสองหมื่น เหลือหมื่นนึง เหลือห้าพัน...เพราะมันอยู่เฉยไม่ได้ ในเมื่อเราทำมาถึงขนาดนี้แล้ว ไม่มีเงินคุณก็ ต้องหมุนให้ทัน...”

การแปรรูปกัญชาเป็นสบู่และยาหม่องที่เกิดขึ้นจึงแตกต่างออกไปจากกัญชาในฐานะวัตถุดิบศักดิ์สิทธิ์โดยสิ้นเชิง กล่าวคือ กัญชาในฐานะวัตถุดิบศักดิ์สิทธิ์นั้น ไม่ถูกกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนในตลาด ถูกแจกจ่ายด้วยการบริจาค รวมทั้งมุ่งอำนวยความสะดวกผู้ยากไร้ที่ต้องการเข้าถึงการแจกจ่ายกัญชา ด้วยการใช้จ่ายเงินของวัดในการสนับสนุนการเดินทางแล้ว แต่กัญชาในฐานะสบู่และยาหม่องนั้นถูกผลิต

ชั้นบนตรรกะของการคิดคำนวณต้นทุนกำไรเพื่อแสวงหาผลกำไรด้วยวิธีการต่างๆ และจำหน่ายเป็นสินค้าที่สามัญธรรมตาเพื่อให้จำหน่ายได้ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมาย

การลดต้นทุนการผลิตเป็นหนึ่งในวิธีคิดที่สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ของกัญชาในฐานะสินค้า กล่าวคือ ในการสกัดน้ำมันกัญชาแต่ละครั้งจะได้กากกัญชาจำนวนมากที่ต้องกำจัดทิ้ง เจ้าอาวาสได้สร้างมูลค่าให้กับของเหลือทิ้งดังกล่าวด้วยการนำมาผสมในการผลิตยาหม่องและสบู่ด้วย โดยภายหลังจากที่พระสงฆ์และสามเณรที่วัดสกัดน้ำมันกัญชาแล้ว พวกเขาจะเก็บกากกัญชาและน้ำมันกัญชาบางส่วนไว้ให้ชาวบ้านเพื่อนำไปผสมในผลิตภัณฑ์ วิธีการดังกล่าวเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและสร้างมูลค่าให้กับของเหลือใช้ รวมทั้งสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ให้มีความเฉพาะตัวและเป็นที่มาของชื่อที่ว่า “ผลิตภัณฑ์อารมณดี”

ไม่เพียงเท่านั้น เจ้าอาวาสยังลดต้นทุนการผลิตด้วยการอาศัยแรงงานอาสาสมัครในการทำงาน กล่าวคือ ทุกครั้งในการผลิตยาหม่องและสบู่จะมีชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงวัดเข้ามาช่วยดำเนินการในฐานะที่เป็นกิจกรรมของชุมชน โดยเจ้าอาวาสไม่ได้จ่ายค่าแรงให้กับแรงงานเหล่านี้ในรูปของเงินจึงช่วยลดต้นทุนการผลิตและสร้างผลกำไรมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำพูดของเจ้าอาวาสที่กล่าวว่า “การทำสินค้าพวกนี้มันดีที่เราไม่มีค่าแรง เราไม่ต้องเสียค่าแรงไง ก็จะได้กำไรจากสบู่ จากยาหม่อง”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเจ้าอาวาสไม่ได้จ่ายค่าตอบแทนแก่แรงงานอาสาสมัครเหล่านี้ในรูปของเงิน แต่ได้ตอบแทนในลักษณะของการให้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยน และทำให้กิจกรรมการผลิตเป็นการเข้าสังคมรูปแบบหนึ่ง โดยจะเห็นได้จากคำพูดของ “ป้าศรี” หนึ่งในอาสาสมัครที่มาช่วยงานวัดเป็นประจำที่กล่าวว่า “...ป้าก็มาช่วยเค้ากวนยาหม่องกวนสบู่ มาเข้าสังคม อยู่บ้านเฉยๆ ให้ลูกหลานเลี้ยงก็เบื่อ มาช่วยทำก็ได้เจอเพื่อนเจอฝูง ทำเสร็จพระอาจารย์เค้าก็เอายาหม่องให้ใช้ ใช้แล้วก็ดีนะ แก้วปวดเอว...”

ในขณะที่ “น้ำเสริม” ผู้เป็นทั้งอาสาสมัครและมัคทายกของวัดให้ความเห็นว่า การทำงานของอาสาสมัครให้ความรู้สึกได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปรียบเทียบกิจกรรมของวัดว่าเป็น “ศูนย์รวมจิตใจ” ของชาวบ้านโดยกล่าวว่า “ชาวบ้านไม่มีอะไรทำก็จะมาถาม หลวงพี่ เข้ามึงงานอะไรไหม วันนี้มีงานอะไรทำไหม คือเค้าพร้อมที่จะมาช่วยเราเต็มที่ เพราะว่าตรงนี้คล้ายๆ ศูนย์รวมจิตใจชาวบ้าน คือพระอาจารย์มาอยู่เนี่ย พอเข้ามา เค้าก็จะเข้ามาถามละ อาจารย์มีไรทำ”

อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าในกระบวนการแปรรูปกัญชาเป็นสินค้านั้นเป็นงานที่ใช้แรงงานมาก (labor intensive) และอาศัยเวลาในการผลิตยาวนาน กล่าวคือ แต่ละเดือนจะมีการผลิตสินค้าหลากหลายชนิดทั้งสบู่แบบเหลวและแบบก้อน ยาหม่องทั้งแบบเหลวและแบบขี้ผึ้ง โดยจะผลิตในจำนวน 100 - 200 ชิ้นต่อชนิด ในการผลิตแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 3 - 5 วันและแรงงานกว่า 10 - 15 คน กล่าวคือ ในวันแรกอาสาสมัครกลุ่มหนึ่งจะล้างทำความสะอาดไพลและขมิ้นเตรียมไว้ก่อนที่อีกกลุ่มจะนำมาหั่นและจัดใส่กระเจาดเพื่อตากแดดให้แห้ง ระหว่างที่รอให้สมุนไพรดังกล่าวแห้งอาสาสมัครบางส่วนก็จะทำสบู่ไปพร้อมกันด้วยการตั้งหม้อเคี่ยวกลีเซอรินซึ่งเป็นสารตั้งต้นในการทำสบู่ให้ละลายจนหมด แล้วผสมน้ำมันกัญชาและกากกัญชาลงไปแล้วกวนผสมวัตถุดิบทั้งหมดให้เข้ากันก่อนจะเทใส่แม่พิมพ์ทิ้งไว้ให้แห้ง

เมื่อไพลและขมิ้นตากแดดจนแห้งดีแล้ว วันต่อมา อาสาสมัครส่วนหนึ่งจะนำสมุนไพรดังกล่าวไปเคี่ยวในกระทะ ก่อนจะเทวัตถุดิบต่างๆ เช่น พาราฟิน น้ำมันกัญชา และกากกัญชาลงไปแล้วกวนให้เข้ากัน ในขั้นตอนนี้ใช้เวลาทำนานประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง พวกเขาทั้งชายและหญิงจะผลัดกันเคี่ยวจนได้ยาหม่องที่หนืดตัวเพื่อนำไปบรรจุลงในขวดยาหม่องต่อไป ในขณะที่อาสาสมัครบางส่วนจะหันไปแกะสบู่ที่แห้งแล้วออกจากแม่พิมพ์เพื่อใส่บรรจุภัณฑ์ ซึ่งบางครั้งในขั้นตอนการติดฉลากและบรรจุภัณฑ์อาจกินเวลากว่า 2 วันหากว่ามีอาสาสมัครมาที่วัดจำนวนน้อย

เจ้าอาวาสตอบแทนแรงงานผลิตเหล่านี้ด้วยการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (sense of belonging) ในหมู่คนทำงาน และทำให้เป็นกิจกรรมชุมนุมสังสรรค์ โดยจะเห็นได้จากเหตุการณ์เย็นวันหนึ่งที่มีการผลิตสินค้าไม่เสร็จสิ้น อาสาสมัครบางส่วนได้พาลูกๆ ของพวกเขาไปที่วัดด้วย เจ้าอาวาสได้บอกให้อาสาสมัครโทรศัพท์สั่งอาหารจากร้านตามสั่งใกล้ๆ ให้มาส่งอาหาร โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้สนับสนุนค่าอาหารเหล่านี้ทั้งหมด พื้นที่การทำงานดังกล่าวได้กลายเป็นพื้นที่สังสรรค์ในงานชุมนุมเล็กๆ มีเด็กๆ วิ่งเล่นไปมาบริเวณลานกว้าง มีผู้ใหญ่ทำงานไปพลาง เมื่อตะวันเริ่มคล้อยต่ำลงความมืดเริ่มเข้าปกคลุม เจ้าอาวาสได้หยิบโหลสุราตองก้านกัญชาออกมาจากกุฏิ แล้วรินใส่แก้วเล็กๆ แบ่งปันให้กับอาสาสมัครดื่มกันไปรอบๆ ซึ่งทำให้บรรยากาศการทำงานครื้นเครงและเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะ

ภาพที่ 4 ภาพอาสาสมัครเด็กติดสติ๊กเกอร์ฉลากผลิตภัณฑ์อารมณดีของวัด

นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังได้ยึดโยงแรงงานอาสาสมัครเหล่านี้ให้เป็นกลุ่มก้อนที่เหนียวแน่นด้วยการจัดตั้งกลุ่มที่เรียกว่า “ทีมงานอารมณดี” โดยเจ้าอาวาสได้จัดทำเสื้อยืดและแจกจ่ายให้กับอาสาสมัครที่มาเป็นประจำซึ่งมีราว 15 คน เสื้อยืดดังกล่าวเป็นเสื้อยืดคอกลมแขนสั้น สีเขียวอ่อน สะท้อนแสง ด้านหลังพิมพ์ภาพลิงยิ้มแย้มยกเขี้ยวถือบ่วงไม้ไผ่พร้อมข้อความที่ว่า “ทีมงานอารมณดี” อาสาสมัครที่ได้รับเสื้อเหล่านี้จะสวมใส่เป็นหมู่คณะในวันที่มีงานทำบุญหรือกิจกรรมชุมชนของวัด รวมทั้งในระหว่างที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานต่างๆ ซึ่งพวกเขาให้ความสำคัญกับการสวมเสื้อดังกล่าวอย่างยิ่ง โดยจะกำชับและนัดแนะในหมู่อาสาสมัครเหล่านี้ทุกครั้งที่จะมีงานชุมชนขึ้น

เสื้อยืดดังกล่าวเปรียบเสมือน โทเท็ม (totem) ของกลุ่ม อิมิล เดอร์โคม์ เสนอว่าโทเท็มคือสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม เป็นภาพตัวแทนเชิงวัตถุที่ช่วยนำเสนอความจริงที่ซับซ้อนของกลุ่มที่ไม่สามารถนำเสนอได้อย่างชัดเจนในทุกแง่มุมในคราวเดียวกัน กลุ่มจึงได้สร้างโทเท็มขึ้นโดยอาศัยเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปสัตว์ต้นไม้ หรือรูปทรงเรขาคณิตต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการนำเสนอความสลับซับซ้อนของเผ่าตัวเอง นอกจากนี้ โทเท็มยังทำหน้าที่ในการสร้างและธำรงรักษาความรู้สึก

เป็นหมู่คณะ ทั้งยังเป็นที่สุดิตของอำนาจศีลธรรมของหมู่คณะที่กระจุกตัวรวมเข้าด้วยกัน (วอล์คเกอร์ แอนดรู, 2559)

ในกรณีของวัดบางยี่ม่นั้น อาจกล่าวได้ว่า เสื้อยืด “ทีมงานอารมณดี” มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนให้กับอาสาสมัครที่มาผลิตและจำหน่ายสินค้า ทั้งยังนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้สวมใส่ใหม่ จากกลุ่มผู้ครอบครองยาเสพติดเพื่อแปรรูปที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมายกลายเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มี “จิตอาสา” ทำงานสาธารณประโยชน์ของชุมชน ทั้งจากมุมมองของบุคคลผู้พบเห็นและต่อตัวอาสาสมัคร ดังจะเห็นได้จากคำพูดของหนึ่งในอาสาสมัครที่ได้รับเสื้อยืดที่กล่าวว่า “ข้าก็ไม่ได้คิดว่าที่ทำมันผิดกฎหมายนะ เพราะเราทำยาหม่อง ทำสบู่ ขายหาเงินช่วยวัด เราไม่ได้เป็นแบบพ่อค้ายาบ้า หรือว่าเอามาเสพมันมาแบบนี้...เนี่ยเดี๋ยวหลานกลับมาก็จะชวนมันมาช่วยทำด้วย”

เมื่อกัญชาถูกแปรรูปให้เป็นสบู่เหลว สบู่ก้อน ยาหม่องน้ำ และยาหม่องขี้ผึ้งแล้ว ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะเข้าสู่การส่งเสริมการขายในลักษณะต่างๆ ทั้งการบรรจุในหีบห่อที่มีชื่อและภาพน่าดึงดูดบนฉลาก โดยมีการกำหนดมูลค่าของสินค้าแต่ละชนิดอย่างชัดเจน กระบวนการดังกล่าวแตกต่างไปจากกัญชาในรูปของน้ำมันกัญชาที่เป็นแคปซูลสีเหลืองบรรจุในซองพลาสติกสีใสปราศจากการออกแบบหีบห่อใดๆ ให้น่าดึงดูด และไม่มีมีการกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนดังเช่น สินค้าอารมณดีเหล่านี้

ภาพที่ 5 ภาพสบู่สินค้าแปรรูปจากกัญชาของวัด ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ภาพตู้จำหน่ายสินค้าที่แปรรูปจากกัญชาของวัดบางยี่ม

การแลกเปลี่ยนสินค้าอารมณีสักยงเหล่านี้ไม่ได้แลกเปลี่ยนด้วยการบริจาคเหมือนกับน้ำมันกัญชา แต่ด้วยการซื้อขายไม่ต่างจากสินค้าอื่นทั่วไป ทางวัดได้เปิดช่องทางจำหน่ายที่หลากหลาย ทั้งผู้สนใจสามารถสั่งซื้อได้จากทั้งห้องสนทนากลุ่มของวัดในแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) หรือส่งข้อความไปยังเฟซบุ๊กของวัดบางยี่ม รวมทั้งการจำหน่ายที่หน้ากุฏิเจ้าอาวาสในวันที่มีการแจกน้ำมันกัญชาของวัด รวมทั้งในงานทำบุญสำคัญของวัด เช่น งานทอดกฐิน งานทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือ งานทำบุญประจำเดือน โดยทีมงานอารมณีสักยงจะตั้งจุดจำหน่ายสินค้าและดูแลกระบวนการจำหน่ายและการจัดส่ง

ไม่เพียงแต่กัญชาจะถูกแปรรูปและให้ความหมายใหม่เป็นสินค้าสามัญธรรมดาในมิติของผู้ผลิตแล้ว ในมิติของผู้บริโภคอุปโภคก็ให้ความหมายแก่กัญชาในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ในแต่ละเดือนมียอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหล่านี้ไม่ต่ำกว่า 50 ยอดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ โดยสร้างผลกำไรสุทธิแก่วัดประมาณ 5,000 - 20,000 บาท ลูกค้านี้มีทั้งคนในชุมชนที่มักจะซื้อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกในเทศกาลต่างๆ และผู้ป่วยที่มารับน้ำมันกัญชาของวัดที่ต้องการจะตอบแทนวัดที่แจกจ่ายน้ำมันกัญชาด้วยการรับบริจาค พวกเขาแลกเปลี่ยนและเคลื่อนย้ายสินค้าเหล่านี้อย่างสามัญธรรมดาและเปิดเผย ทั้งที่กฎหมายจะกำหนดให้วัตถุที่มีส่วนผสมของกัญชาเหล่านี้เป็นยาเสพติดให้โทษ

ประเภทที่ 5 ในมาตรา 26/3 ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ (อัศวิน เอี้ยวรัตน์, 2560) แต่พวกเขากลับครอบครองและเคลื่อนย้ายวัตถุเหล่านี้ อย่างปกติสามัญโดยจะเห็นได้จากคำพูดของผู้ซื้อสินค้าคนหนึ่งที่ว่า

“พี่ซื้อไปฝากญาติ พี่ก็ส่งไปรษณีย์ไปนะเป็นลิบๆ กระปุก ก็ไม่มีปัญหา
อะไร บางทีพี่ก็เอายาหม่องพกใส่กระเป๋าไปด้วย ขึ้นเครื่องบินอะไรก็ไม่มีปัญหา
นะ...มันก็คือยาหม่องไงคือคุณจะมาอะไรกับเราอีก”

อาจกล่าวได้ว่า กัญชาที่ถูกเปลี่ยนรูปโฉมเหล่านี้ได้ปรากฏความหมายใหม่ขึ้น ในมุมมองของผู้ซื้อ นั่น มันไม่ใช่วัตถุผิดกฎหมายอีกต่อไป แต่เป็นวัตถุสามัญธรรมดาที่สามารถครอบครองและเคลื่อนย้ายได้ โดยจะเห็นได้จากการพกพาครอบครองสินค้าดังกล่าวกระทั้งในสนามบิน พื้นที่ที่มีการตรวจตราสอดส่องวัตถุผิดกฎหมายอย่างเข้มงวด ทั้งการตรวจค้นสัมภาระและร่างกายด้วยระบบคอมพิวเตอร์และมนุษย์

จะเห็นได้ว่า ขนานกันไปกับการแปรรูปกัญชาเป็นน้ำมันกัญชานั้น ยังมีกระบวนการแปรรูปกัญชาเป็นสบู่และยาหม่องซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายในวัด ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการทำให้กัญชาเป็นสินค้าอย่างสามัญธรรมดาสามารถแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ในระบบตลาด สถานะการเป็นสินค้าดังกล่าวเผยแสดงให้เห็นทั้งในมิติของการผลิตที่ก่อตัวขึ้นบนการคิดคำนวณเพื่อแสวงหาผลกำไรของเจ้าอาวาส ทั้งการใช้กากกัญชาอันเป็นวัตถุเหลือทิ้งมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งการใช้แรงงานอาสาสมัครที่ไม่ต้องจ่ายค่าแรงในรูปของเงิน ซึ่งเจ้าอาวาสได้รักษากลุ่มแรงงานอาสาสมัครเหล่านี้ไว้ด้วยการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนผ่านการจัดตั้งเป็น “ทีมงานอารมณดี” ซึ่งเปลี่ยนความหมายของการทำงานผิดกฎหมายให้กลายเป็นกิจกรรมชุมชน นอกจากนี้ สถานะการเป็นสินค้าของกัญชายังเห็นได้จากการถูกกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนที่ชัดเจน มีการบรรจุในหีบห่อที่ผ่านการออกแบบเพื่อส่งเสริมการขาย และการแลกเปลี่ยนด้วยการซื้อขาย ซึ่งในมุมมองของผู้บริโภคได้เห็นว่ากัญชาเหล่านี้เป็นสินค้าทั่วไปเช่นเดียวกัน โดยมีการครอบครองและเคลื่อนย้ายวัตถุดังกล่าวอย่างไม่เกรงกลัวว่าจะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างน้ำมันกัญชาและผลิตภัณฑ์อารมณดีแล้วพบว่าวัตถุทั้งสองดำรงอยู่ในลักษณะวัตถุศักดิ์สิทธิ์และวัตถุสามัญที่หลอ่เลียงกันไว้ในกระบวนการผลิตกัญชาทั้งหมดของวัด น้ำมันกัญชาในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้นส่องสะท้อนให้เห็นได้ผ่านเรื่องราวการคิดค้นสูตรน้ำมันกัญชาที่เหนือ

ธรรมชาติ สรรพคุณครอบจักรวาลในการรักษาของมัน การแจกจ่ายโดยไม่แสวงหาผลกำไร และการผลิตสร้างแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมให้กับผู้ผลิตที่วัด ความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ได้รับการสถาปนาของวัดบางยี่มเอาไว้ให้ดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรมแม้จะกระทำการผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ความศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอจะค้ำจุนกิจกรรมผิดกฎหมายของวัดได้ทั้งหมด เนื่องจากการกระทำดังกล่าวนำมาซึ่งหนี้สินจำนวนมากแก่วัด ผลิตภัณฑ์อารมณดีได้เข้ามาอุดหนุนของกำนัลของกัญชาในฐานะวัดฤๅษีฤๅษีไว้ พระสงฆ์และอาสาสมัครของวัดได้ร่วมกันแปรรูปกัญชาเป็นสินค้าที่จำหน่ายเพื่อสร้างรายได้แก่วัด โดยสินค้าดังกล่าวถูกทำให้เป็นวัตถุธาสมัญธรรมดาเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางแรงเสียดทานของกฎหมาย การคงอยู่ของกระบวนการทั้งสองนี้ได้ส่งผลให้วัดบางยี่มสามารถดำเนินการผลิตกัญชาได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี

โดยสรุป กัญชาไม่ได้เป็นตัวแสดงที่แน่ชัดตายตัว ไม่สามารถกำหนดนิยามออกได้เป็น ยาเสพติดและยารักษาโรค ตามที่กฎหมายป้องปรามยาเสพติด พ.ศ. 2562 ให้ไว้เท่านั้น แต่กัญชาเป็นตัวอย่างที่มีความเลื่อนไหล เมื่อมันเข้าสู่กระบวนการทางสังคมและปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงที่หลากหลายภายใต้เงื่อนไขที่จำเพาะนั้น มันได้เกิดการเปลี่ยนรูปและความหมายขึ้น

กรณีการจัดหากัญชาของวัดบางยี่มที่เกิดขึ้นได้ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดที่ปิดกั้นประชาชนไม่ให้เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากกัญชาอย่างเสรี และการผูกขาดการใช้ประโยชน์และครอบครองกัญชาไว้ยังหน่วยงานรัฐ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ประชาชนลักลอบเข้าถึงกัญชาจากแหล่งผลิตใต้ดินที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อพระสงฆ์ที่วัดบางยี่มครอบครองกัญชาเหล่านี้แล้ว ได้มีการแปรรูปกัญชาออกเป็นวัตถุธาสัญลักษณ์ที่ส่องสะท้อนรูปลักษณ์และความหมายใหม่ขึ้นได้แก่ วัดฤๅษีฤๅษีและวัดฤๅษีธรรม กระบวนการดังกล่าวชี้ให้เห็นความพยายามและการดิ้นรนของประชาชนที่จะใช้ประโยชน์จากกัญชาที่ต่างออกไปจากนโยบายยาเสพติดของรัฐที่แบ่งแยกกัญชาออกเป็นยาเสพติดที่ใช้เพื่อสันตนาการ หรือยาเพื่อการรักษาโรคเท่านั้น สำหรับวัดบางยี่มนั้น การดำรงอยู่ของกัญชาในฐานะวัดฤๅษีฤๅษีได้ผลิตสร้างแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมให้ผู้คนและพระสงฆ์ที่วัด ในขณะที่กัญชาในฐานะวัตถุธาสมัญได้ผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายหารายได้มาจุนเจือกิจกรรมดังกล่าวและสร้างความเป็นกลุ่มก้อนในชุมชน

บทที่ 4

ความศักดิ์สิทธิ์ที่หลากหลาย: การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์และ พิธีกรรมศาสนา

ในบทที่แล้ว ผู้วิจัยได้สำรวจธรรมชาติของกัญชาและกระบวนการจัดหาและผลิตกัญชาที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่มบนสมมุติฐานที่ว่า กัญชาเป็นวัตถุที่มีความเลื่อนไหล (fluid entity) ไม่สามารถจำแนกและนิยามได้โดยง่ายว่าเป็นยาเสพติดให้โทษหรือยารักษาโรค เมื่อกัญชาเข้าสู่กระบวนการทางสังคมที่มีความซับซ้อน มันได้เปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์และความหมายใหม่ ซึ่งผู้วิจัยจำแนกได้ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ (sacred entity) และสินค้า (commodity) โดยการดำรงอยู่ของวัตถุทั้งสองลักษณะได้ค้ำจุนและหล่อเลี้ยงกิจกรรมการผลิตและแปรรูปของวัดไว้

ในบทนี้ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางสังคมของกัญชายังไม่สิ้นสุดเพียงเท่านั้น กัญชาที่ถูกผลิตและแปรรูปออกเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์และสินค้านั้น กล่าว เมื่อเข้าสู่อีกกระบวนการทางสังคมอีก กระบวนการหนึ่ง มันได้ผันแปรไปอีก โดยผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการแจกจ่าย (distribution) กัญชาที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่ม โดยมุ่งสำรวจกัญชาในฐานะที่วัตถุศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก เนื่องจากกัญชาที่เป็นสินค้านั้นเมื่อเข้าสู่กระบวนการแจกจ่ายมันได้ดำเนินไปตามกลไกของตลาดที่มีการแลกเปลี่ยนไม่ต่างจากสินค้าโดยทั่วไป ในขณะที่กัญชาที่เป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้นถูกแจกจ่ายผ่านรูปแบบความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนที่มีความเฉพาะตัว

ผู้วิจัยเสนอว่า กัญชาในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเข้าสู่กระบวนการแจกจ่ายนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ของมันได้เผยแสดงตัวในมิติที่แตกต่างออกไป มันไม่ได้เป็นคุณสมบัติที่มาจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวแสดงและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวแสดงที่เหนือธรรมชาติ (supernatural entities) ในปริณิถนของศาสนาและความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับวัตถุสามัญ (profane) แต่ความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวกลายเป็นกระบวนการสร้างความชอบธรรม (sanctification) ที่มีลักษณะของการตั้งและถักร้อยตัวแสดงที่มีอำนาจในท้องถิ่น ปฏิบัติการเชิงศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนปฏิบัติการเชิงเทคนิค เพื่อทำให้กิจกรรมผลิตกัญชาดังกล่าวให้เป็นกิจกรรมที่ถูกยอมรับจากผู้มีอำนาจในท้องถิ่นและเป็นสาธารณประโยชน์ โดยกระบวนการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นมีทั้งลักษณะที่ยังเกี่ยวข้องกับสารประกอบ (substance) ของกัญชาและไม่เกี่ยวข้องกับสารประกอบของกัญชา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเสนอว่าความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีหลายรูปแบบ โดยผู้วิจัยจำแนกออกเป็นสองลักษณะ กล่าวคือ ความศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะผูกขาด (exclusive) ที่ปรากฏขึ้นใน

พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ และความศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะรวบรวม (inclusive) ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงศาสนาและความเชื่อ

4.1 ความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด: การแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมเชิงการแพทย์

ปัจจุบันกิจกรรมแจกจ่ายกัญชาเพื่อใช้ในการบำบัดรักษาสุขภาพที่ดำเนินการโดยประชาชนทั่วไปนั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในหลายประเทศอาทิ แคนาดา เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สเปน และอูรุกวัย กิจกรรมดังกล่าวถูกเรียกว่า ร้านกัญชาชุมชนเพื่อการแพทย์ (community-based medical cannabis dispensary) หรือ ชมรมกัญชา (cannabis social club) ซึ่งมักดำเนินการโดยไม่แสวงหาผลกำไรและมุ่งเน้นการบริโภคเพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ ซึ่งนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มีการประเมินการว่ากิจกรรมดังกล่าวมีจำนวนกว่า 1,000 แห่งทั่วโลก (Mafalda Parda, 2020)

ชมรมกัญชา หรือร้านกัญชาชุมชนเพื่อการแพทย์ ถูกศึกษาว่าเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติสุขภาพ (health social movement) ของกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ร่วมในฐานะผู้ป่วยที่ต้องการเข้าถึงกัญชาเพื่อใช้ในการรักษาโรคของตน โดยได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลการแพทย์ทางเลือกที่พบว่ากัญชามีประสิทธิภาพในการรักษาอาการเจ็บป่วยเรื้อรังบางชนิดได้ เช่น โรคเอดส์ มะเร็ง โรคปลอกประสาทเสื่อมแข็ง โรคต้อหิน โดยปรากฏหลักฐานพบชมรมกัญชาแห่งแรกที่รัฐซานฟรานซิสโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในทศวรรษที่ 1980 ชมรมดังกล่าวมีลักษณะของการแจกจ่ายกัญชา ให้กำลังใจ รวมทั้งให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพในกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ที่ถูกเลือกปฏิบัติ (discriminate) ในสังคมขณะนั้น (Penn, 2014)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังคงมีการเกิดขึ้นของชมรมกัญชาและร้านกัญชาชุมชนเพื่อการแพทย์อย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกเสนอว่าเป็นการทำทลายและค้ำจุนของกลุ่มผู้ป่วยต่ออำนาจและสถาบันรัฐที่ผูกขาดการสั่งจ่ายกัญชาไว้ยังผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์และองค์ความรู้การแพทย์วิทยาศาสตร์ การบังคับใช้กฎหมายและนโยบายอนุรักษ์นิยมที่ป้องปรามการใช้กัญชา ตลอดจนการทำให้การใช้กัญชาของผู้ป่วยเป็นอาชญากรรม (criminalize) ทั้งจากอคติทางสังคมและกฎหมาย (Penn, 2014)

ภายใต้การบังคับใช้อำนาจกฎหมายเชิงป้องปรามกัญชานั้น ชมรมกัญชาและร้านกัญชาชุมชนเพื่อการแพทย์เหล่านี้ดำรงอยู่ได้ด้วยกระบวนการสร้างความชอบธรรมที่แตกต่างกันออกไป ในกรณีของชมรมกัญชาในสหพันธรัฐยุโรปส่วนใหญ่ดำรงอยู่ได้โดยอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมาย กล่าวคือ รัฐอนุญาตให้ประชาชนสามารถปลูกกัญชาได้อย่างถูกกฎหมายคนละ 1 ต้น ในพื้นที่ส่วนตัว โดยชมรม

กัญชาดังกล่าวก่อตัวขึ้นจากการรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อปลูกกัญชาในจำนวนต้นที่มากขึ้นและเก็บเกี่ยวผลผลิตร่วมกัน (shared production) ซึ่งจะทำให้สมาชิกได้รับกัญชาปริมาณมากกว่าการปลูกส่วนตัวและได้รับผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ (The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2016)

ในขณะที่ชมรมกัญชาแห่งหนึ่งในประเทศเช็กีร์พักค้ำดำรงอยู่ได้จากการยึดในหลักการปฏิบัติที่จำเพาะเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรม อาทิ การจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบการเงินภายในชมรมได้ การแจกจ่ายกัญชาเพื่อจุดประสงค์ทางการแพทย์ให้แก่สมาชิกในชมรมเท่านั้น การมีนายความหรือผู้รู้กฎหมายประจำชมรมเพื่อใช้ในการต่อรอง ท้าหรือกับผู้มีอำนาจ และการสร้างเครือข่ายกับชมรมกัญชาอื่นๆ เป็นต้น (Oomen, 2014)

ไม่เพียงเท่านั้น ร้านกัญชาชุมชนแห่งหนึ่งในประเทศแคนาดาได้สร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมที่ต่างออกไป กล่าวคือ สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างนักกิจกรรม ผู้ป่วย ชุมชน นักวิทยาศาสตร์ และนักวิชาการ ให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และมีการเพิ่มเติมกิจกรรมวิจัยและการให้ความรู้เรื่องการใช้กัญชาอีกด้วย งานวิจัยที่มาจากร้านกัญชาดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์และนำเสนอยังเวทีสัมมนาในระดับประเทศหลายแห่ง ส่งผลให้เกิดการยกระดับและสถาปนาความรู้แบบบ้านๆ (establishing lay knowledge) ให้กลายเป็นความรู้ที่ได้รับการยอมรับและกลายเป็นความเชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ ซึ่งส่งผลให้เกิดการทบทวนนโยบายและกฎหมายกัญชาในประเทศ (Penn, 2014)

ในกรณีของวัดบางยี่ม กิจกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ที่ผิดกฎหมายนั้นดำรงอยู่ในพื้นที่ศาสนาและดำเนินการโดยสมณเพศและศาสนิกชนโดยมีลักษณะเป็นพิธีกรรม ผู้วิจัยเสนอว่ากระบวนการสร้างความชอบธรรมให้แก่พิธีกรรมดังกล่าวมีลักษณะของการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ที่จำเพาะขึ้น โดยมีการยึดโยงทั้งปฏิบัติการเชิงเทคนิคและความเชื่อ การหีบย้อมเทคนิควิธีการจัดการของรัฐเข้ามาใช้ การผนวกรวมปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยโรคแบบการแพทย์แผนปัจจุบันและองค์ความรู้การแพทย์ทางเลือก ผู้วิจัยเรียกกระบวนการดังกล่าวว่าเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด โดยจะอธิบายให้เห็นผ่านประเด็นศึกษา 3 ประเด็น กล่าวคือ ประการแรก การสร้างเงื่อนไขและเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้รับน้ำมันกัญชา ประการที่สอง การประกอบสร้างการส่งจ่ายน้ำมันกัญชาให้เป็นปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่อาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะ และประการที่สาม การยึดโยงการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาเข้ากับพิธีทางความเชื่อและศาสนาและพื้นที่ของวัด

“วันแจกยา” คือชื่อที่ผู้คนที่วัดใช้เรียกพิธีกรรมการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาเชิงการแพทย์ วันดังกล่าวถูกจัดขึ้นในทุกๆ วันอังคาร พุธ สבת และอาทิตย์เป็นประจำ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา

8.30 - 14.30 น. โดยจะถูกแบ่งออกเป็น 2 รอบต่อวันคือ รอบเช้าและรอบบ่าย ในแต่ครั้งมีผู้คนจากหลากหลายทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดมารับน้ำมันกัญชาราว 20 - 30 คนต่อรอบ หรือ 40 - 60 คนต่อวัน

วันที่มีพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ พื้นที่ของวัดบางยี่มจะถูกเปลี่ยนไปไม่เหมือนเคย ลานซีเมนต์ใต้ต้นท่อน้ำกุฏิเจ้าอาวาส จากที่เคยใช้เป็นพื้นที่ปั้นพระเครื่องของพระสงฆ์และสามเณร และที่จอดรถของลูกศิษย์วัดจะถูกจัดขึ้นใหม่ที่คูคล้ายสถานพยาบาลขนาดย่อม ข้าวของและพื้นที่บริเวณดังกล่าวถูกจัดออกเป็นฐาน (station) ต่างๆ เพื่อให้ผู้คนที่มารับน้ำมันกัญชาสามารถไหลเวียนไปตามขั้นตอนได้อย่างสะดวก โดยผู้ที่ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนตามลำดับอย่างเคร่งครัด ไม่สามารถลัดหรือข้ามได้ โดยฐานดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 5 ฐานตามลำดับดังนี้ จุดลงทะเบียน จุดนั่งรอ จุดให้คำปรึกษาและรับคำตรวจวินิจฉัย จุดรับน้ำมันกัญชาในกุฏิเจ้าอาวาส จุดรับบริจาคและจำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน และ ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์⁴ อันเป็นจุดทำพิธีสะเดาะเคราะห์

ฐานทั้ง 5 ฐานนั้นจะมีอาสาสมัครของวัดหรือ “ทีมงานอภิมณีดี” คอยประจำการอยู่ แม้ว่าพวกเขาจะเป็นอาสาสมัคร แต่ในพื้นที่นี้พวกเขาได้กลายเป็น “เจ้าหน้าที่” ซึ่งเป็นชื่อที่เจ้าอาวาสเรียกพวกเขา ที่ทำหน้าที่เชิงเทคนิคต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส อาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะเริ่มทยอยมาที่วัดตั้งแต่เจ็ดโมงเช้า สำหรับฐานลงทะเบียนนั้นจะมี “น้าน้อย” แม่ของสามเณรรูปหนึ่งที่วัดและมัคทายกประจำการ พวกเขาจะเตรียมกล่องใส่เอกสาร แฟ้มข้อมูลต่างๆ และเครื่องพิมพ์เพื่อรอรับการลงทะเบียนและสมัครสมาชิกของผู้คน

ถัดไปจากจุดลงทะเบียนมี “ป้าเจี๊ยบ” อาสาสมัครที่มาอาศัยอยู่ที่วัด เธอได้รับมอบหมายให้ดูแลจุดจำหน่ายสินค้าและจุดรับบริจาคและจำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน เธอจะจัดสินค้าสมุนไพรชนิดต่างๆ ที่วัดรับมาจำหน่าย เช่น แคปซูลสาหร่ายทะเล เกลือสีชมพูและเกลือดำ รวมทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกัญชาและเตรียมกระสวยดอกไม้บนพานทองเพื่อจำหน่ายในพิธีสะเดาะเคราะห์ที่มีความเฉพาะตัว

⁴ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระราชโอรสองค์ที่ 28 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และเจ้าจอมมารดาโหมด พระองค์ได้รับสมัญญานามว่าเป็น “องค์บิดาของทหารเรือไทย” นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องว่ามีความเชี่ยวชาญในเรื่องไสยศาสตร์และอาคมต่างๆ โดยพระองค์ได้ศึกษากับพระเกจิอาจารย์จำนวนมาก เมื่อสิ้นพระชนม์ลง มีผู้คนเคารพนับถือสร้างศาลหรือเรือนกว่า 127 แห่งทั่วประเทศ โดยได้รับการเชิดชูในหมู่ทหารเรือและผู้นิยมไสยศาสตร์และเรียกขานพระองค์ว่า “เสด็จเตี้ย” หรือ “หมอพร” (รวมคณาจารย์ของเสด็จเตี้ย กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์)

ในขณะที่จุดนั่งรอนั้น จะมี “*ลุงสม*” “*ลุงใส*” และ “*น้ำสาม*” คอยจัดเรียงเก้าอี้พลาสติกเป็นแถวแนวประมาณ 40 ตัวและตั้งหม้อต้มสมุนไพรหลังกุฏิเพื่อใช้แช่เท้าให้กับผู้มารับน้ำมันกัญชา อันเป็นกิจกรรมผ่อนคลายเพิ่มเติมของวัด

ส่วนจุดให้คำปรึกษาและรับคำตรวจวินิจฉัยจะมี “*พี่ภา*” คอยประจำการอยู่ เธอเปรียบเสมือนแพทย์ของพิธีกรรมดังกล่าว โดยเธอมักจะนั่งพูดคุยกับเจ้าอาวาสบริเวณใกล้ๆ กับโต๊ะประจำการของเธอซึ่งเป็นโต๊ะเหล็กปูกระจกด้านบนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของเก้าอี้นั่งรอ ในขณะที่เจ้าอาวาสผู้เปรียบเสมือนเภสัชกรในจุดรับยานั้น มักจะนั่งเล่นอยู่บริเวณหน้ากุฏิ ใกล้ๆ กับจุดลงทะเบียนและโต๊ะตรวจโรค ด้านบนของโต๊ะมีป้ายไว้นิลิตเอาไว้ แสดงข้อความบอก “*นโยบาย 4 ข*” ของวัดที่ว่า “*ไม่เชียว ไม่ชม ไม่ขาย ข้อมูล*”

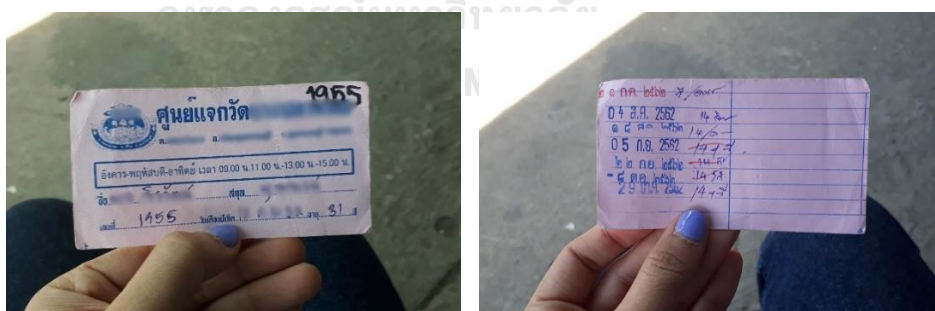
ป้ายนโยบาย 4 ข ดังกล่าวคือหลักการและจุดยืนของพิธีกรรมแจกกัญชาเชิงการแพทย์ของวัดบางยี่ม โดย “*ไม่เชียว*” และ “*ไม่ชม*” นั้นหมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของน้ำมันกัญชาตำรับวัดที่เจ้าอาวาสกล่าวว่าด้วยกรรมวิธีการสกัดที่เฉพาะของวัดทำให้น้ำมันกัญชามีสีเหลืองใสและไม่มีรสขม หากผิดแปลกไปจากลักษณะดังกล่าวถือว่า “*ไม่ใช่ของวัด*” ในขณะที่ “*ไม่ขาย*” และ “*ข้อมูล*” หมายถึงแนวทางในการแจกน้ำมันกัญชาที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการจำหน่ายหรือแสวงหาผลกำไร แต่แลกเปลี่ยนด้วยเงินบริจาคตามกำลังทรัพย์และจิตศรัทธาของผู้มารับหรือทานบุญ รวมทั้งแลกเปลี่ยนด้วยข้อมูลต่าง ๆ ของผู้ที่มารับน้ำมันกัญชาของวัด

ภาพที่ 7 ภาพป้าย “นโยบาย 4 ข” และโต๊ะประจำการของอาสาสมัครที่ส่งจ่ายน้ำมันกัญชา
ถ่ายโดยผู้วิจัย

4.2 การสมัครสมาชิกและการลงทะเบียน: การแปลงผู้คนที่เป็พื้นฐานข้อมูลและการหิยิวิธีกรจัดการจากรัฐ

ปฏิบัติการเชิงเทคนิคเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนแรก กล่าวคือ เมื่อผู้ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชามาถึงวัดพวกเขาจะต้องสมัครสมาชิกและลงทะเบียนก่อน ขั้นตอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นทางการที่วัดสร้างขึ้น ผ่านการสร้างเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ในการคัดกรองผู้ที่มีคุณสมบัติในการรับน้ำมันกัญชา รวมทั้งการอาศัยเอกสารของรัฐในการใช้ในสมัครสมาชิก กล่าวคือ ไม่ใช่ผู้ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาทุกคนจะสามารถเข้ารับน้ำมันกัญชาได้ในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ ผู้ที่สามารถรับได้นั้นจะต้องป่วยด้วยโรคมะเร็งและโรคไตเท่านั้น และในการสมัครสมาชิกต้องนำเอกสารที่วัดกำหนดมาด้วยอันได้แก่ สำเนาบัตรประชาชนของผู้สมัคร ใบรับรองแพทย์ที่ออกโดยโรงพยาบาลของรัฐเท่านั้น ในกรณีที่ผู้สมัครไม่ได้มาด้วยตนเอง ตัวแทนจะต้องนำรูปถ่ายเซลฟี่ (selfie) ของตนและผู้สมัครพิมพ์แนบมาด้วย โดยการสมัครสมาชิกนั้นถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ที่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย 4 ข “ข้อมูล” ที่วัดต้องได้รับจากผู้คนเหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยน เมื่อสมัครสมาชิกแล้วผู้คนเหล่านี้จะได้รับบัตรสมาชิกมีลักษณะเป็นบัตรสีชมพู ด้านหน้าของบัตรจะลำดับเลขที่สมาชิก ชื่อ นามสกุล อายุ วันเดือนปีเกิด ซึ่งได้ข้อมูลจากสำเนาบัตรประชาชน ส่วนด้านหลังของบัตรจะเป็นตารางประทับวันที่มารับน้ำมันกัญชาและจำนวนแคปซูลน้ำมันกัญชาที่ได้รับในครั้งนั้น พร้อมลายเซ็นของผู้สั่งจ่าย

ภาพที่ 8 ภาพบัตรสมาชิกของผู้รับน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย

นอกจากกติกาการสมัครสมาชิกที่มีลักษณะทางการแล้ว พิธีกรรมเชิงการแพทย์ยังมีการสร้างระเบียบแบบแผนในการลงทะเบียนที่สมาชิกต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อสมาชิกมาถึงวัด พวกเขาจะต้องลงทะเบียนก่อนเข้ารับน้ำมันกัญชาเสมอ โดยการแสดงบัตรสมาชิกดังกล่าว ซึ่งการ

ลงทะเบียนนั้นจะเปิดในระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้นได้แก่ 8.30 - 9.00 น. สำหรับรอบเช้า และ 13.00 - 13.30 น. สำหรับรอบบ่าย หากไม่สามารถลงทะเบียนได้ตามช่วงเวลาดังกล่าวจะต้องรอลงทะเบียนและรับน้ำมันกัญชาในรอบต่อไปหรือในครั้งต่อไป โดยจะมีพื้นที่ที่เปรียบเสมือนเจ้าหน้าที่ห้องบัตรและพยาบาลหน้าห้องตรวจในโรงพยาบาลประจำอยู่ที่จุดลงทะเบียน พื้นที่นี้จะทำหน้าที่คัดกรอง ตรวจสอบว่าครบกำหนดที่สมาชิกผู้นั้นรับน้ำมันกัญชาหรือไม่ และทำบัตรให้กับสมาชิกใหม่ รวมทั้งจัดลำดับและเตรียมเพิ่มข้อมูลของผู้คนเหล่านี้ให้เข้าสู่ขั้นตอนการตรวจและให้คำปรึกษาเรื่องอาการเจ็บป่วยต่อไป

ภาพที่ 9 ภาพป้ายจุดลงทะเบียนและสมัครสมาชิกของวัดบางยี่มและเอกสารประกอบการลงทะเบียน
ถ่ายโดยผู้วิจัย

ขั้นตอนที่มีลักษณะความเป็นทางการดังกล่าวยังถูกบังคับใช้กับผู้มารับน้ำมันกัญชาอย่างถ้วนหน้าโดยไม่มีข้อยกเว้น โดยจะเห็นได้จากเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่มีผู้มาเยือนใหม่ที่ไม่คุ้นเคยกับกติกาดังกล่าวของวัด พวกเขาได้เข้ามาขอซื้อน้ำมันกัญชากับอาสาสมัครทั้งที่เวลาลงทะเบียนได้สิ้นสุดลงแล้ว ซึ่งขัดกับกติกาลงทะเบียนของวัด โดยเจ้าอาวาสเห็นเหตุการณ์ดังกล่าวได้ประกาศออกไปเสียงดังลั่นต่อหน้าผู้คนจำนวนมากว่า “ท่านจะใหญ่มาจากไหนไม่รู้ ท่านจะรวยจากไหน ท่านจะนั่งรถเบนซ์ วอลโว่ แต่ท่านมาในศาลาแห่งนี้ ท่านคือผู้ป่วย เรายินดีดูแลท่านด้วยความเสมอภาค”

ขั้นตอนของการสมัครสมาชิกและลงทะเบียนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมเชิงการแพทย์ดังกล่าวไม่ได้เปิดกว้างให้แก่ผู้คนโดยทั่วไป แต่จำกัดให้กับผู้คนเฉพาะกลุ่มเท่านั้นผ่านการสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกเฉพาะผู้ที่มีคุณสมบัติในการเข้ารับน้ำมันกัญชา นอกจากนี้ยังมีการสร้างระเบียบแบบแผนอย่างเป็นทางการในการลงทะเบียนที่ผู้ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อีกทั้งอาศัยเอกสารของรัฐในการประกอบกิจกรรมดังกล่าว

นอกจากนี้ขั้นตอนดังกล่าวยังเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญในการจัดการและควบคุมผู้คนและกระบวนการผลิตและแจกจ่ายกัญชาให้มีประสิทธิภาพ ที่สะท้อนให้เห็นการหิบบ่มมมองของรัฐมาใช้ที่ได้แปลงผู้คนให้เป็นข้อมูลหรือหน่วยที่อ่านได้ เจมส์ ซี สกอตต์ (James C. Scott) ได้เสนอไว้ในหนังสือเรื่อง *Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (1998) ว่ารัฐมีกระบวนการทำให้คนอยู่ติดที่ (sedentalization) ได้ด้วยกระบวนการแปลง (translate) คนเหล่านั้นให้กลายเป็นข้อมูลหรือหน่วยที่อ่านออก (legible) เพื่อที่จะสามารถควบคุม สอดส่อง ดูแล ผู้คนที่ไหลเวียน เคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลาได้ การแปลงนั้นอาศัยหน่วย หรือมาตรฐานรูปแบบต่างๆ ที่รัฐสร้างขึ้นมาเอง เป็นหน่วยที่ลดทอนความซับซ้อน (simplification) ของความจริงของคนและกิจกรรมของคนในรูปแบบต่างๆ โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นไปเพื่อได้เพื่อสั่งสมทรัพยากรและความมั่นคง เพิ่มพูนแสนยานุภาพให้กับรัฐในการควบคุมคน ทั้งนโยบายสาธารณสุข การควบคุมสอดส่องทางการเมือง และการช่วยเหลือเยียวยาคนยากจน ให้แก่รัฐซึ่งเห็นได้ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การสำรวจสำมะโนประชากร การการจัดเก็บภาษี การเกณฑ์ทหาร การทำแผนที่ เป็นต้น (Scott, 1998)

ในกรณีของวัดบางยี่มั่น การกำหนดขั้นตอนสมัครสมาชิกและการลงทะเบียนนั้นเป็นไปเพื่อนำข้อมูลส่วนตัวของผู้คนเหล่านี้ไปใช้สร้างฐานข้อมูลสมาชิกให้แก่วัดเพื่อใช้ในการจัดการควบคุมทั้งสมาชิก กระบวนการผลิต และประสิทธิภาพของน้ำมันกัญชา ตลอดจนเป็นตัวประกันขั้นดีให้กับวัดในกรณีที่ถูกจับกุมหรือปราบปรามจากรัฐขึ้น กล่าวคือ เอกสารและข้อมูลส่วนตัวต่างๆ ที่ผู้คนใช้สมัครสมาชิกนั้นจะถูกจัดเก็บเอาไว้ในรูปแบบของแฟ้มที่จะผูกโยงเข้ากับหมายเลขหน้าบัตรสีชมพู ภายในแฟ้มดังกล่าวจะมีสำเนาเอกสารต่างๆ ของสมาชิกที่วัดจะทำสำเนาและจัดเก็บไว้ ทั้งสำเนาบัตรประชาชน สำเนาใบรับรองแพทย์ บันทึกประวัติการได้รับน้ำมันกัญชาและอาการเจ็บป่วยและอาการที่เกิดขึ้นระหว่างบริโภคน้ำมันกัญชา

การสร้างฐานข้อมูลสมาชิกเป็นไปเพื่อดูแลและสอดส่องสมาชิกของวัด รวมทั้งประเมินคุณภาพของน้ำมันกัญชา โดยจะสำรวจผ่านข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในแฟ้ม ซึ่งจะมีบันทึกอาการของผู้ป่วยหลังจากที่รับประทานน้ำมันกัญชา ดังที่เจ้าอาวาสกล่าวว่า “เราไม่ได้แจกไปเรื่อย ๆ แต่เราดู

พัฒนาการด้วยว่ากินแล้วมันดีขึ้นไหม คุณกินแล้วเป็นยังไงคุณก็มาบอกเราสิ ค่ามะเร็งคุณลดไหม เราเก็บข้อมูลเพราะอะไร เพราะมันทำให้เราพิสูจน์ได้ว่าสิ่งที่เราทำมันได้ผลหรือไม่ได้ผล...”

ฐานข้อมูลดังกล่าวยังถูกใช้ในการควบคุมกระบวนการผลิตน้ำมันกัญชาของวัด โดยพระสงฆ์อาศัยบันทึกประวัติการบริโภคน้ำมันกัญชาของผู้ป่วยในการประเมินและคำนวณการผลิตน้ำมันกัญชาในแต่ละครั้ง โดยเจ้าอาวาสกล่าวว่าจำนวน “ผู้ป่วยของวัด” ทั้งหมดมีไม่ต่ำกว่า 500 คน ซึ่งแต่ละเดือนพระสงฆ์จะต้องซื้อกัญชาจากแหล่งจำหน่ายใต้ดินประมาณ 4 กิโลกรัมเพื่อสกัดเป็นน้ำมันกัญชาได้ประมาณ 8,000 แคปซูลต่อเดือนให้กับผู้ป่วยเหล่านี้

ไม่เพียงแต่เท่านั้น การสร้างฐานข้อมูลสมาชิกและการจัดเก็บข้อมูลยังเปรียบเสมือนการมีตัวประกันชั้นดีให้กับพิธีกรรมผิติกุญหมายของวัดดังกล่าวอีกด้วย กล่าวคือ เอกสารระบุตัวตนของผู้มารับน้ำมันกัญชาอย่างสำเนาบัตรประชาชน และสำเนาใบรับรองแพทย์ที่วัดจัดเก็บไว้ นั้น ได้สร้างความอุ่นใจและความปลอดภัยให้กับพระสงฆ์และอาสาสมัครที่ทีมงานอารมณ์ดีในกรณีที่พวกเขาถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยพวกเขาเชื่อว่าเอกสารเหล่านี้จะเป็นหลักฐานที่สามารถสืบสาวไปยังผู้กระทำผิดร่วมกับพวกเขา อันได้แก่สมาชิกของวัดที่มีไม่ต่ำกว่า 500 คน โดยเชื่อว่าจะสร้างแรงเสียดทานให้การดำเนินคดีแก่เจ้าหน้าที่รัฐได้ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของเจ้าอาวาสที่ครั้งหนึ่งโพล่งออกมาอย่างติดตลก ในระหว่างที่ทุกคนกำลังนั่งรอรับน้ำมันกัญชาว่า “...ถ้าโดนจับก็โดนกันหมดนี่แหละ เพราะฉันมีบัตรประชาชนทุกคนหมดแล้ว (หัวเราะ)”

ภาพที่ 10 ภาพ ขั้นตอนการสมัครสมาชิกเป็นผู้ป่วยวัดบางยี่ม และที่จัดเก็บข้อมูลผู้ป่วย
ถ่ายโดยผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ดังกล่าวจะเป็นปฏิบัติการต่ออำนาจรัฐ แต่มีการหยิบยืมวิธีการจัดการในแบบของรัฐมาใช้ ทั้งการสร้างแบบแผนการจัดการที่มีความเป็นทางการและอาศัยเอกสารของรัฐประกอบ การแปลงผู้คนที่ให้ข้อมูลเพื่อควบคุม สอดส่องและตรวจตราสมาชิกและคุณภาพของการผลิตและแจกจ่ายน้ำมันกัญชาของวัด ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูลดังกล่าวเพื่อสร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้กับผู้ผลิตและมีส่วนร่วมในกรณีที่ถูกปราบปรามจากเจ้าหน้าที่รัฐ ลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาดเพื่อคัดกรองผู้คนที่มีความเหมาะสมเท่านั้นที่จะรับน้ำมันกัญชาได้ โดยอาศัยการประกอบสร้างขั้นตอนที่มีความเป็นทางการมีโครงสร้างชัดเจนและเข้มงวดซึ่งเป็นปฏิบัติการที่หยิบยืมมาจากรัฐ

4.3 การเข้ารับคำปรึกษาในการใช้น้ำมันกัญชา: การทำให้การแจกจ่ายกัญชาเป็นความเชี่ยวชาญทางเทคนิค

เมื่อขั้นตอนลงทะเบียนและสมัครสมาชิกใหม่สิ้นสุดลง ขั้นตอนต่อไปคือการเข้ารับคำปรึกษากับ “พี่ภา” ขั้นตอนดังกล่าวเป็นการพูดคุยกันระหว่างพี่ภาและผู้มารับน้ำมันกัญชาเพื่อซักถามอาการ ความเจ็บป่วย ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญในกิจกรรมการแจกจ่ายกัญชาของวัดบางยี่ม ขั้นตอนดังกล่าวเปรียบเสมือนการตรวจวินิจฉัยโรคของแพทย์ก่อนที่จะสั่งจ่ายยาให้กับผู้ป่วย โดยขั้นตอนดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการทำให้พิธีกรรมดังกล่าวเป็นปฏิบัติการทางเทคนิคที่อาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยหยิบยืมวิธีการ ทำที่ และแนวคิดของการแพทย์หลายหลายรูปแบบมาผนวกไว้ด้วยกัน ทั้งการแพทย์วิทยาศาสตร์และการแพทย์ทางเลือก เพื่อผูกขาดอำนาจการแจกจ่ายกัญชาไว้ยังอาสาสมัครและพิธีกรรมของวัด

การเปลี่ยนพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาให้เป็นปฏิบัติการเชิงเทคนิคนั้น เห็นได้จากการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของพี่ภาให้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้กัญชาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยและให้คำแนะนำปรึกษาด้านสุขภาพ แม้ว่าจะไม่ได้ผ่านการศึกษาด้านการแพทย์หรือได้รับการรับรองจากสถาบันการแพทย์อย่างเป็นทางการก็ตาม กล่าวคือ พี่ภานั้นเป็นอาสาสมัครหญิงอายุประมาณ 40 ปี ในอดีตเธอเคยทำงานเป็นพนักงานธนาคารแห่งหนึ่ง ปัจจุบันเป็นแม่บ้านและทำธุรกิจส่วนตัว แรกเริ่มเธอมาที่วัดแห่งนี้ในฐานะผู้ป่วยด้วยอาการปวดศีรษะไมเกรนและต้องการทดลองใช้น้ำมันกัญชาในการรักษา ระหว่างนั้นเธอได้มีโอกาสช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มารับน้ำมันกัญชาเป็นบางครั้ง เช่น กรอกชื้อลงทะเบียนหรือให้คำแนะนำการรับน้ำมันกัญชาที่วัด เมื่ออาการเจ็บป่วยของเธอทุเลาลง เธอจึงตัดสินใจสมัครเป็นอาสาสมัครประจำโดยให้เหตุผลว่า เพื่อตอบแทนวัดบางยี่มที่ช่วยเหลือเธอให้หาย

จากโรคภัย เพื่อส่งสมบุญบารมีด้วยการรับใช้พระพุทธศาสนาและงานช่วยเหลือผู้คนที่ทำให้เธอรู้สึกเป็นสุข ในเวลาต่อมาเธอได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นเสมือนแพทย์ โดยหน้าที่หลักของเธอคือประเมินสุขภาพและสั่งจ่ายน้ำมันกัญชาให้กับผู้ป่วยที่วัด โดยความรู้ดังกล่าวได้รับการถ่ายทอดมาจาก “พีอู๋” อาสาสมัครอีกคนที่ทำงานประจำเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบลซึ่งจะมาช่วยงานที่วัดเฉพาะวันอาทิตย์เท่านั้น

ความรู้และปฏิบัติการวินิจฉัยและสั่งจ่ายน้ำมันกัญชานั้นถูกประกอบสร้างขึ้นจากการแพทย์หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งข้อมูลเรื่องสุขภาพ โดยถูกทำให้เป็นความเชี่ยวชาญทางเทคนิคเฉพาะตัวที่ไม่ใช่อาสาสมัครทุกคนจะทำได้ หน้าที่ดังกล่าวถูกสงวนไว้สำหรับพีภาเท่านั้น

ภาพที่ 11 ภาพ “พีภา” อาสาสมัครพูดคุยซักถามอาการเจ็บป่วยของผู้มารับน้ำมันกัญชาที่วัดบางยี่ม
ถ่ายโดยผู้วิจัย

ขั้นตอนแรกของการปฏิบัติการสั่งจ่ายน้ำมันกัญชานั้น สะท้อนให้เห็นถึงการหยิบยืมปฏิบัติการวินิจฉัยโรคของการแพทย์แผนปัจจุบันมาใช้ โดยจะเห็นได้จากที่พีภาจะขานชื่อผู้มารับน้ำมันกัญชาตามลำดับในการลงทะเบียน ผู้ที่ถูกเรียกจะเดินเข้าไปยังโต๊ะเหล็กด้านหน้า อากัปกิริยาดังกล่าวของพีภาคล้ายกับพยาบาลหน้าห้องตรวจที่ขานชื่อผู้ป่วยให้เข้าพบแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐ ผิดแต่ว่าที่นี่ พีภาสวมบทบาทเป็นทั้งพยาบาลและแพทย์ในคนเดียว และที่นี่ไม่มีห้องตรวจที่ปิดมิดชิดแยกจาก

พื้นที่นั่งรออย่างเป็นสัดส่วนเหมือนกับห้องตรวจในโรงพยาบาล โต๊ะของพีภาเปิดโล่งอยู่ในบริเวณเดียวกับผู้คนที่นั่งรอ 30 คนในศาลา พีภาและผู้มารับนั่งประจันหน้าคุยกันอย่างเปิดเผย โดยเก้าอี้ นั่งรอของคนอื่นห่างออกไปประมาณ 1 เมตรเท่านั้น แต่ถึงอย่างนั้นผู้คนที่นั่งรอก็ไม่ได้สนใจมองหรือเงี่ยหูฟังคนสองคนที่คุยกันอย่างเจิบเจียว

หลังจากที่เรียกผู้มารับน้ำมันกัญชาเข้าไปพบจะเข้าสู่การตรวจวินิจฉัยที่ยังเป็นการหยิบยืมจากการตรวจวินิจฉัยโรคของพยาบาลและแพทย์ในแพทย์แผนปัจจุบัน กล่าวคือ มีการซักถามอาการของโรคเบื้องต้นประกอบกับการอ่านประวัติการรักษาที่ผ่านมา โดยพีภาจะซักถามเรื่องสุขภาพและอาการเจ็บป่วยของคุณคนดังกล่าวประกอบกับการอ่านบันทึกประวัติการรับประทานน้ำมันกัญชาในแฟ้มข้อมูลที่วัดจัดเก็บไว้ รวมทั้งอาการเจ็บป่วยและสุขภาพหลังจากที่ได้รับประทานน้ำมันกัญชาของวัดไปแล้ว หากบุคคลดังกล่าวมารับน้ำมันกัญชาเป็นครั้งแรก เธอจะสอบถามเรื่องสุขภาพ ประวัติการรักษาที่ผ่านมาและยาชนิดต่างๆ ที่ใช้ของคุณคนผู้นั้นอย่างละเอียดก่อนจะบันทึกลงในแฟ้ม

นอกจากนี้ การวินิจฉัยและการส่งจ่ายน้ำมันกัญชาดังกล่าวยังมีการทำให้เป็นมาตรฐาน (standardization) โดยจะเห็นได้ผ่านขั้นตอนการทดสอบการแพ้ การค้นหาปริมาณน้ำมันกัญชาในการบริโภค และการสร้างตัวชี้วัดในการส่งจ่ายน้ำมันกัญชา กล่าวคือ สำหรับผู้ที่รับประทานน้ำมันกัญชาเป็นครั้งแรก พีภาจะให้บุคคลดังกล่าวทดลองรับประทานก่อน เพื่อทดสอบว่าเกิดอาการแพ้ น้ำมันกัญชาหรือไม่ โดยจะแนะนำให้รับประทานน้ำมันกัญชาวันละ 1 แคปซูลก่อนนอนเป็นเวลา 7 วันต่อเนื่องกันก่อนจะมาพบเธออีกครั้ง หากพบว่ามี “อาการแพ้” เช่น หัวใจเต้นเร็ว มีลมหายใจเวียนศีรษะ เธอจะห้ามให้บุคคลดังกล่าวใช้น้ำมันกัญชาในการรักษาโรค หากไม่มีอาการแพ้บุคคลดังกล่าวจะเข้าสู่ขั้นตอนทางเทคนิคต่อไปที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับปฏิบัติการส่งจ่ายยาในแพทย์แผนปัจจุบันคือการค้นหาปริมาณน้ำมันกัญชาที่เหมาะสมกับบุคคลนั้นๆ เพื่อจะใช้บริโภคอย่างต่อเนื่องในการบำบัดรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วย โดยพีภามองว่าแต่ละคนจะมีปริมาณน้ำมันกัญชาที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไป ดังที่เธอกล่าวว่า “...แต่ทุกคนจะมีโดสของเค้าที่เหมาะสมกับรักษา รายบุคคลอยู่แล้ว...”

ไม่เพียงเท่านั้น พีภากล่าวว่า ตัวชี้วัดการบริโภคน้ำมันกัญชาในปริมาณที่เหมาะสมสังเกตจากคุณภาพการนอนหลับของผู้บริโภค เมื่อบริโภคน้ำมันกัญชาในเวลาไม่เกิน 22.00 น.แล้ว ผู้บริโภคจะต้องรู้สึกง่วงนอน และนอนหลับลึก โดยจะต้องเป็นการนอนที่ไม่สะดุ้งตื่นกลางดึก ตื่นมาแล้วรู้สึกสดชื่นกระปรี้กระเปร่าและต่อเนื่องเป็นเวลา 6 ชั่วโมงขึ้นไปจึงจะถือว่าได้บริโภคน้ำมันกัญชาในปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งพีภาจะแนะนำให้ทดลองให้รับประทาน 1 แคปซูลก่อน

อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการดังกล่าวแม้จะคล้ายคลึงกับปฏิบัติการส่งจ่ายยาของการแพทย์ วิทยาศาสตร์และมีการทำให้เป็นมาตรฐาน แต่ทว่าปฏิบัติการดังกล่าวส่วนหนึ่งได้มาจากความรู้เหนือธรรมชาติ ไม่ได้มาจากการค้นพบหรือทดลองทางวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด กล่าวคือ ข้อมูลดังกล่าว ได้มาจากการอาศัยฉันทานของพระรูปหนึ่งที่ทำให้คำแนะนำแก่นายคำ ชายผู้ริเริ่มผลิตและบริโภคน้ำมัน กัญชาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเดียวกันกับวัดบางยี่ม ดังที่กล่าวไปในบทที่ 3 โดยแนะนำว่าให้รับประทาน น้ำมันกัญชาในปริมาณที่ทำให้นอนหลับได้อย่างสนิทเป็นหลัก นายคำได้นำวิธีดังกล่าวมาทดลองใช้ และเห็นว่าเกิดผลในการรักษาโรค จึงได้เผยแพร่วิธีการดังกล่าวและปัจจุบันกลายเป็นวิธีการบริโภค น้ำมันกัญชาของวัดบางยี่มด้วย

นอกจากการประยุกต์ใช้ปฏิบัติการส่งจ่ายยาแบบการแพทย์วิทยาศาสตร์และวิธีการบริโภคที่ได้มาจากความรู้เหนือธรรมชาติตามแนวทางของนายคำแล้ว ยังมีการอาศัยความรู้จากประสบการณ์ทำงาน (tacit knowledge) ที่อาสาสมัครทั้งที่ผู้และพี่ภาส่งสมขึ้นมาเป็นวิธีการส่งจ่ายยาเฉพาะตัวที่ วัด กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ป่วยรับประทานน้ำมันกัญชา 1 แคปซูลแล้วยังไม่หลับผลัดตามที่กำหนด พี่ ภาก็จะวินิจฉัยผ่านหลักการต่างๆ ที่ประกอบสร้างขึ้นเพื่อเพิ่ม-ลดขนาดการบริโภคน้ำมันกัญชา กล่าวคือ พี่ภาก็จะประเมินลักษณะทางกายภาพและอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น รวมทั้งประวัติการใช้ยาในอดีต เช่น ผู้ป่วยที่มีรูปร่างสูงใหญ่ หรือมีอาการเจ็บปวดทางกายมาก รวมทั้งเคยใช้ยานอนหลับมา พี่ ภาก็จะปรับให้รับประทานน้ำมันกัญชาเพิ่มเป็น 2 - 3 แคปซูลต่อครั้ง เป็นต้น

ไม่เพียงเท่านั้น หากผู้ป่วยรับประทานน้ำมันกัญชาในปริมาณที่เพิ่มขึ้นแล้ว แต่ยังมีปัญหา เรื่องการนอนหลับอยู่ พี่ภาก็จะวิเคราะห์หาสาเหตุดังกล่าวเพิ่มเติม โดยมีการอนุมานและสร้าง คำอธิบายให้อาการนอนไม่หลับโดยมีการผนวกคำศัพท์ของการแพทย์แผนปัจจุบัน กล่าวคือ พี่ภาก็ได้ จัดแบ่งอาการนอนไม่หลับของผู้ป่วยเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ อาการจากระบบประสาทและอาการ ทางกายภาพ โดยอาการจากระบบประสาทนั้น หากเป็นผู้สูงวัยพี่ภาก็จะเรียกว่า “อาการประสาทแข็ง” โดยเธอเห็นว่าเป็นอาการเริ่มต้นของผู้ที่เป็น “โรคอัลไซเมอร์” (Alzheimer) ในขณะที่อาการนอนไม่ หลับที่เกิดในคนวัยหนุ่มถูกอนุมานว่าเกิดภาวะเครียดและซึมเศร้า ส่วนอาการทางกายภาพนั้น หมายถึงพฤติกรรมกรนอนกลางวันของผู้ป่วยที่ส่งผลให้นอนหลับตอนกลางคืน

ในกรณีที่ผู้ป่วยมีอาการนอนหลับจากสาเหตุที่เรียกว่า “อาการประสาทแข็ง” นั้นพี่ภาก็เชื่อว่า มาจากที่ผู้ป่วยดังกล่าวมี “ปัญหาทางใจ” อันเป็นความเครียดเรื้อรังที่ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ในการใช้ น้ำมันกัญชารักษาโรค เธอจะใช้วิธีการที่เธอเรียกว่า “เจาะใจ” ในการช่วยเหลือผู้คนเหล่านี้ กล่าวคือ สอบถามความเครียด ความวิตกกังวล และความไม่สบายใจที่บุคคลดังกล่าวกำลังเผชิญอยู่อย่าง

ตรงไปตรงมา เพื่อให้พวกเขาได้ระบาย โดยพีภาก็รับฟังและให้กำลังใจแก่บุคคลเหล่านั้น เธอเห็นว่าวิธีการดังกล่าวมักจะไม่ค่อยมีในปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยโรคในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากคำพูดของพีภาก็กล่าวว่า

“...บางคนทำไม่ถึงนอนไม่หลับ ไม่ได้เกี่ยวกับอาการที่เป็นอยู่ เกี่ยวกับอาการเครียดอยู่ในสมอง เราสังเกตจากสีหน้าเค้าได้ เราเจาะใจเค้าไปเลยว่ามีเรื่องเครียดอะไรไหม ส่วนมากคนป่วยที่มาที่นี้เปิดใจค่ะ ค่อยได้ทุกอย่างเพราะว่าบางทีไปโรงพยาบาลไม่สามารถคุยกับหมอได้อย่างนี้ คุยเฉพาะอาการที่เป็นอยู่ แต่ว่าบางคนมีเรื่องเครียดในสภาวะครอบครัว สภาวะอะไรหลายๆ อย่างซึ่งเหมือนกับการปลดปล่อยความเครียดที่นี้ได้ แล้วแกก็จะมีความสุขที่ดีขึ้นด้วย สุขภาพกายจะดีสุขภาพจิตก็ต้องมาก่อน...”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพีภาก็เห็นว่าปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยและให้คำปรึกษาเรื่องความเจ็บป่วยตามแนวทางของการแพทย์แผนปัจจุบันที่ปรากฏในโรงพยาบาลรัฐจะขาดการรับฟังปัญหาความเครียดในมิติอื่นๆ ของผู้ป่วย แต่เธอยังคงยึดโยงและหยิบยืมคำศัพท์และหลักการของการแพทย์วิทยาศาสตร์มาใช้ในการอธิบายการทำงานของน้ำมันกัญชาในการรักษาโรค โดยเธออธิบายว่าจุดประสงค์ของการเจาะใจและการส่งจ่ายน้ำมันกัญชานั้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้นอนหลับลึกและต่อเนื่องซึ่งจะทำให้เกิดการหลั่งของโกรทฮอร์โมน (growth hormone) ที่จะช่วยเยียวยาซ่อมแซมร่างกายที่ทำให้อาการเจ็บป่วยต่างๆ หลุดลง ในทางตรงกันข้าม การนอนหลับที่ไม่ต่อเนื่องและไม่ลึกจะทำให้ไม่เกิดการหลั่งของโกรทฮอร์โมนซึ่งส่งผลให้ร่างกายที่เจ็บป่วยไม่ได้รับการฟื้นฟู ดังจะเห็นได้จากคำพูดของพีภาก็ว่า

“...พอร่างกายได้นอนหลับพักผ่อนที่ดีแล้ว มันจะซ่อมแซมตัวเองในทุกๆ อวัยวะ เพราะว่าโกรทฮอร์โมนจะหลั่งในช่วงเวลาที่เราได้พักผ่อนเต็มที่ โกรทฮอร์โมนจะไปกระตุ้นการซ่อมแซมตัวเองของเซลล์ต่างๆ ตรงไหนเจ็บป่วยมันก็จะช่วยซ่อมแซมได้ดีขึ้น แต่ถ้าเกิดคุณหลับยาก หลับๆ ตื่นๆ การทำงานของมันก็จะไม่ 100% ยิ่งอายุเยอะขึ้น โกรทฮอร์โมนจะออกมาได้น้อย การบำบัดตัวเองด้วยตัวเองก็จะเป็นไปได้ยากแล้วก็ช้า...”

โกรทฮอร์โมน หรือ ฮิวแมนโกรทฮอร์โมน (Human growth hormone, hGH) คือฮอร์โมนที่ถูกผลิตจากต่อมใต้สมองไฮโปธาลามัส (hypothalamus) โซมาโตสตาติน (somatostatin) และต่อมพิทูอิทารี (pituitary gland) ฮอร์โมนดังกล่าวทำหน้าที่ควบคุมการผลิตสร้างและซ่อมแซมเนื้อเยื่อในอวัยวะต่างๆ ของร่างกายโดยเฉพาะมวลกล้ามเนื้อและกระดูก ที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางกายในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น นอกจากนี้โกรทฮอร์โมนยังควบคุมระบบเผาผลาญของร่างกายโดยทำหน้าที่เปลี่ยนอาหารเป็นพลังงานและสารประกอบต่างๆ ที่ร่างกายต้องการ รวมทั้งสร้างมวลกล้ามเนื้อและเผาผลาญไขมัน โดยฮอร์โมนดังกล่าวจะลดการผลิตลงในวัยกลางคน ระดับโกรทฮอร์โมนที่ลดลงในผู้สูงวัยนั้นส่งผลให้เกิดมวลกระดูกที่ลดลง ระดับไขมันในร่างกายเพิ่มขึ้น อารมณ์แปรปรวน อ่อนเพลียง่าย เป็นต้น (Brinkman, Tariq, Leavitt, & Sharma, 2021)

ในบทความเรื่อง Physiology of growth hormone secretion during sleep (1996) ของวาน คอเทอร์ อี (Van Cauter E) และแพลท แอล (Plat L) ชี้ให้เห็นว่าการหลั่งของโกรทฮอร์โมนสัมพันธ์กับการนอนหลับลึก พวกเขาศึกษาผ่านกลุ่มตัวอย่างจากหลากหลายเพศและวัยและพบว่า ร้อยละ 70 ของกลุ่มตัวอย่างมีการหลั่งของโกรทฮอร์โมนในช่วงต้นของนอนหลับในระดับที่ 3 และ 4 ซึ่งจัดเป็นการนอนหลับที่ลึกที่สุดในวงจรการนอนหลับที่ถูกแบ่งออกเป็น 4 ระดับซึ่งเป็นการนอนที่มีการฝันและละเมอเกิดขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยังได้ทดลองฉีดฮอร์โมนที่กระตุ้นให้เกิดการหลั่งของโกรทฮอร์โมน (growth hormone-releasing hormone) ในหนูทดลองและพบว่าการฉีดฮอร์โมนดังกล่าวทำให้ลดการตื่นตัวของหนูและส่งผลให้หนูทดลองเกิดการนอนหลับลึกขึ้น (van der Geest et al., 1996)

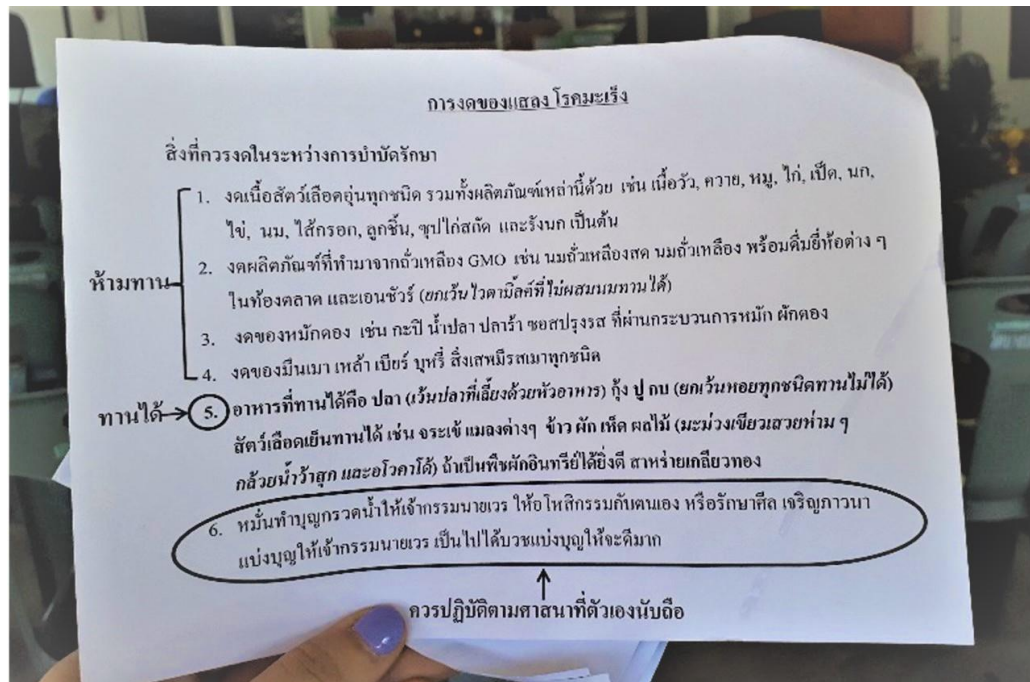
ในขณะที่พีภาเชื่อว่าโกรทฮอร์โมนสามารถบำบัดรักษาโรคต่างๆ ในร่างกายได้ บทความเรื่อง Growth Hormone and Aging: Updated Review (2019) ของอาร์เดรย์ บาร์ทกี (Andrzej Bartke) กลับเสนอว่า โกรทฮอร์โมนไม่สามารถรักษาโรคจากความแก่ (age-related diseases) หรือยืดอายุขัยมนุษย์ได้ บาร์ทกีชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีงานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าหนูทดลองที่ถูกตัดแต่งทางพันธุกรรมไม่ให้มีสัญญาณรับและหลั่งโกรทฮอร์โมน (growth hormone receptor and secretion) สามารถยืดอายุขัยและลดอัตราการป่วยจากโรคที่มาจากความเสื่อมของเซลล์อย่างมีนัยสำคัญ แต่สำหรับร่างกายมนุษย์แล้วไม่แสดงผลดังกล่าว ในทางตรงกันข้าม การใช้โกรทฮอร์โมนในการบำบัดรักษาในมนุษย์ก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่เป็นอันตราย ทั้งยังพบหลักฐานทางการแพทย์ที่สนับสนุนการใช้โกรทฮอร์โมนจำนวนน้อย (Bartke, 2019)

อย่างไรก็ตาม แม้ข้อมูลจากบทความข้างต้นจะระบุว่า โกรทฮอร์โมนไม่สามารถรักษาโรคที่เกิดจากความเสื่อมของร่างกายได้ แต่จากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้ที่รับประทานน้ำมันกัญชาของพีภากอย่างต่อเนื่องพบว่าร้อยละ 50 ของผู้ป่วยมีสุขภาพที่ “ดีขึ้น” โดยอาศัยจากคำบอกเล่าของผู้ป่วย เช่น อาการปวดเมื่อยตามร่างกายลดลง รู้สึกสดชื่นขึ้น นอนหลับได้สนิท เป็นต้น นอกจากนี้เธอยังอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากการตรวจโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งพีภาส่งเสริมให้ผู้ป่วยรับการรักษาทั้งจากแนวทางการแพทย์วิทยาศาสตร์และจากที่นี้ควบคู่กันไป ตัวอย่างของหลักฐานดังกล่าวได้แก่ ผลตรวจเลือด ผลตรวจค่ามะเร็ง ดังที่เธอกล่าวว่า

“...ส่วนมากคนป่วยเค้าจะมาให้ข้อมูลว่า หลังจากที่รับน้ำมันไปแล้ว เค้ามีการเปลี่ยนแปลงทางอาการยังไงบ้าง เกิน 50% ก็คืออาการจะดีขึ้น คำว่าดีขึ้นหลักๆ คือ การนอน อาการปวด จากที่นอนไม่ค่อยหลับแล้วก็ปวดมาก ก็จะนอนหลับได้ดีขึ้นแล้วก็ปวดลดน้อยลง ส่วนในอาการของบางโรค อย่างเช่น โรคไต ค่าไตก็กลับมาทำงานได้ดีขึ้น แล้วก็จำนวนผู้ป่วยที่ฟอกไตร่างกายสดชื่นขึ้น สดชื่นนี้หมายถึง มีกำลังมากกว่าก่อน คือเมื่อก่อนก็จะมีอาการอ่อนเพลียหลังจากที่ฟอกไตกลับมา โรคอื่นๆ ก็มีอย่างเช่น ปวดขา ปวดเข่า ปวดเมื่อยตามเนื้อตัวก็บรรเทาอาการปวดได้ดีขึ้น บางที่เราไม่ได้คุยกันเฉพาะปากจากปาก คนป่วยมักจะมีหลักฐานมาให้ดูยืนยันว่าตรวจเลือดแล้วเป็นไง ค่าเลือดดีขึ้น แตกต่างจากครั้งก่อน ส่วนพวกที่เป็นมะเร็งก็จะมีค่ามะเร็งมายืนยันว่ามันแตกต่างจากครั้งก่อน เปรียบเทียบให้เห็นเลย อย่างทั่วไป ปวดขา ปวดแขน ปวดเมื่อยจะบอกได้ว่าดีขึ้น หรือคนที่นอนหลับได้น้อยลงก็นอนหลับได้ดีขึ้น ยังก็คือบอกจากปาก...”

นอกจากนี้ ระหว่างที่ผู้ป่วยรับประทานน้ำมันกัญชาของวัด พีภาก็แนะนำให้ผู้ป่วยดูแลสุขภาพตามแนวทางที่ระบุไว้ในกระดาษที่เรียกว่า “ใบขาว” ซึ่งพีภาก็แจกให้กับผู้ป่วยที่มาที่วัดเป็นครั้งแรกทุกคน ในกระดาษดังกล่าวจะระบุรายละเอียดการปฏิบัติตัวเพื่อดูแลสุขภาพในมิติต่างๆ ทั้งอาหารที่ควรงดเว้น เช่น เนื้อสัตว์เลือดอุ่น อาหารที่ผ่านการตัดแต่งพันธุกรรม อาหารหมักดอง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อาหารที่รับประทานได้ เช่น แมลงต่างๆ เนื้อสัตว์เลือดอุ่น ผักอินทรีย์ ข้อกำหนดในการรับประทานน้ำมันกัญชา เช่น เวลารับประทานน้ำมันกัญชา การปฏิบัติตัวตามศาสนาที่นับถือ โดยได้ให้รายละเอียดการปฏิบัติตนในศาสนาพุทธไว้อย่างจำเพาะ เช่น ทำบุญ

กรวดน้ำอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร โอสถิกรรมให้ตนเอง รักษาศีล เจริญภาวนา รวมถึงการออกบวช เป็นต้น

ภาพที่ 12 ภาพ ใบขาวหรือ ข้อปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพต่างๆ ระหว่างรับประทานน้ำมันกัญชา ที่วัดบางยี่มจัดทำให้กับผู้บริโภค ถ่ายโดยผู้วิจัย

คำแนะนำในการดูแลสุขภาพระหว่างการบำบัตร์รักษาโรคใน “ใบขาว” ดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากแนวทางการดูแลสุขภาพของแพทย์ทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “แพทย์วิถีธรรม” ที่มี “ดร. ใจเพชร กล้าจน” หรือชื่อที่คนส่วนใหญ่เรียกว่า “หมอเขียว” เป็นผู้ก่อตั้งและริเริ่มเผยแพร่แนวทางดังกล่าว การแพทย์วิถีธรรมนั้นเชื่อว่า โรคและอาการเจ็บป่วยต่างๆ เกิดมาจากร่างกายที่ตกอยู่ในภาวะร้อน-เย็น ไม่สมดุลกัน โดยมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมรับประทานอาหารและการใช้ชีวิตประจำวัน โดยโรคมะเร็งและไตซึ่งเป็นโรคที่ผู้มารับน้ำมันกัญชาที่วัดป่วยนั้น ตามหลักการแพทย์วิถีธรรมเชื่อว่าเกิดมาจากร่างกายตกอยู่ในสภาวะ “ร้อนเกิน” เป็นระยะเวลาอันนานทั้งในมิติของร่างกายและจิตใจซึ่งส่งผลให้เกิดโรคดังกล่าว (ใจเพชร กล้าจน, 2552)

วิธีการบำบัตร์รักษาโรคตามหลักแพทย์วิถีธรรมนั้นจะอาศัยการปรับสมดุลร้อนเย็นให้เข้ากับสภาวะของร่างกาย หนึ่งในวิธีการดังกล่าวคือการรับประทานอาหารที่มีฤทธิ์เหมาะสมกับสภาวะของร่างกาย โดยมีการแบ่งอาหารออกเป็น 3 ชนิดได้แก่ อาหารฤทธิ์ร้อน อาหารฤทธิ์เย็น และอาหารฤทธิ์

กลาง ซึ่งตามคำแนะนำในใบขาวนั้นระบุให้เห็นว่าอาหารที่ผู้รับประทานน้ำมันกัญชาควรงดเว้นจะอยู่ในกลุ่มของอาหารฤทธิ์ร้อนทั้งสิ้น ในขณะที่อาหารที่รับประทานได้จะอยู่ในกลุ่มของอาหารฤทธิ์เย็น นอกจากการปรับเปลี่ยนอาหารที่รับประทานนั้น การแพทย์วิถีธรรมยังเชื่อว่าการปฏิบัติตัวตามหลักพุทธศาสนาอย่าง “สวนพลังกับหมूमิตรดี ลดกิเลส เครื่องกังวล เครื่องเบียดเบียน ช่วยเหลือผู้อื่น” จะช่วยส่งเสริมให้อาการเจ็บป่วยทุเลาลงได้ซึ่งอาสาสมัครของวัดบางยี่มได้นำมาใช้เป็นข้อมูลในการแนะนำผู้ป่วยที่วัด (ใจเพชร กล้าจน, 2552)

อย่างไรก็ตาม แนวทางในการบำบัดรักษาโรคที่ประกอบขึ้นจากการแพทย์หลากหลายรูปแบบดังกล่าวไม่ได้ทำให้ปฏิบัติการส่งจ่ายดังกล่าวลดทอนความน่าเชื่อถือลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามผู้ที่มารับน้ำมันกัญชาที่วัดกลับเชื่อถือและปฏิบัติตามแนวทางการรักษาสุขภาพดังกล่าวอย่างเคร่งครัด แม้จะเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลรักษาโรคอย่างเป็นทางการก็ตาม โดยจะเห็นได้จากกรณีของ “หน้อย”

หน้อยเป็นหญิงอายุ 35 ปี อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เธอทำงานเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพแห่งหนึ่ง เธอรับน้ำมันกัญชาที่วัดเป็นระยะเวลา 5 เดือนแล้ว เมื่อ 9 เดือนก่อน เธอได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคมะเร็งระยะที่สาม โดยตรวจพบก้อนเนื้อที่เต้านมและปอด เธอได้รับการรักษาด้วยวิธีเคมีบำบัดแล้วแต่อาการยังไม่ดีขึ้น ร่างกายของเธอทรุดโทรมจากการรักษาดังกล่าวจนอยู่ในสภาวะที่เธอเรียกว่า “ไม่ไหวแล้ว จะไปแล้ว” เพื่อนสามีของเธอได้แนะนำให้เธอรู้จักกับกิจกรรมแจกน้ำมันกัญชาของวัดบางยี่ม เธอจึงเดินทางมาที่นี่และกลายเป็นสมาชิกประจำของวัด

หน้อยเล่าว่า แม้เธอจะทำงานเป็นเจ้าหน้าที่รัฐในตำแหน่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แต่เธอเชื่อมั่นในแนวทางการรักษาของที่นี่ เนื่องจากการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์ไม่สามารถช่วยเธอได้ ทำให้เธอต้องแสวงหาการแพทย์ในแนวทางอื่น เธอปฏิบัติตามคำแนะนำของพี่ภาอย่างเคร่งครัด ทั้งการทดลองรับประทานน้ำมันกัญชาเพื่อทดสอบอาการแพ้ การรับคำปรึกษาในการดูแลสุขภาพและการใช้น้ำมันกัญชา โดยพี่ภาแนะนำให้เธอรับประทานน้ำมันกัญชาครั้งละ 2 แคปซูลต่อเนื่อง 28 วัน และดูแลสุขภาพตามคำแนะนำในใบขาว หน้อยเล่าว่าผลจากการปฏิบัติตามคำแนะนำของพี่ภานั้นทำให้ร่างกายของเธอเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน จากที่มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน รับประทานอาหารได้น้อย และนอนหลับเพียง 1 ชั่วโมงต่อคืนจนทำให้น้ำหนักตัวของเธอลดลงอย่างต่อเนื่อง ตอนนี้อาการคลื่นไส้ อาเจียนทุเลาลงแล้ว เธอสามารถรับประทานอาหารได้มากขึ้น และมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น จนกระทั่งกลับไปทำงานได้อีกครั้งหลังจากรับประทานน้ำมันกัญชาได้ 4 เดือน โดยเธอแนะนำให้ผู้

ที่มารับน้ำมันกัญชาที่วัดนั้นเข้ารับการรักษาจากการแพทย์ทั้งแผนปัจจุบันและที่นี้ควบคู่กันไป ไม่ควรเลือกเพียงอย่างหนึ่งอย่างใด

โดยสรุป ขั้นตอนในการส่งจ่ายน้ำมันกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นการหยิบยืมวิธีการและแนวคิดของการแพทย์หลากหลายรูปแบบมาผนวกเข้าไว้ด้วยกันอย่างจำเพาะเพื่อประกอบสร้างให้กลายเป็นปฏิบัติการเชิงเทคนิค ทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันที่เห็นได้จากการสร้างมาตรฐานในการส่งจ่ายต่างๆ ทั้งเกณฑ์ในการค้นหาปริมาณน้ำมันกัญชาที่เหมาะสมในการบริโภค ระเบียบแบบแผนในการประเมินร่างกายผู้รับน้ำมันกัญชา การวัดผลที่ได้หลังการรับประทานน้ำมันกัญชา รวมทั้งการอาศัยคำศัพท์ทางการแพทย์วิทยาศาสตร์ในการอธิบายการทำงานของน้ำมันกัญชา นอกจากนี้ยังมีการอาศัยการแพทย์ทางเลือกและความรู้เชิงประสบการณ์หลายประเภท โดยจะเห็นได้จากความรู้ในการบริโภคน้ำมันกัญชาจากพระสงฆ์ผู้มีฌาน การอาศัยความรู้จากประสบการณ์ทำงานในการประเมินการส่งจ่ายน้ำมันกัญชา และการประยุกต์หลักการของแพทย์วิถีธรรมมาใช้ในการแนะนำการดูแลสุขภาพ

ไม่เพียงเท่านั้นขั้นตอนดังกล่าวยังได้มีการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้อาสาสมัครเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะที่คอยควบคุมดูแลปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่มีอำนาจในการให้คำแนะนำและคำอธิบายต่างๆ ทั้งกลไกการทำงานของน้ำมันกัญชาในการรักษาโรค การวินิจฉัยอาการเจ็บป่วยเพื่อหาปริมาณน้ำมันกัญชาในการบริโภค รวมทั้งการแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพในแบบของวัดบางยิ้ม ในขณะที่ผู้มารับน้ำมันกัญชาแม้จะเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลรักษาโรคอย่างเป็นทางการ ถูกจัดวางให้เป็นผู้ป่วยที่ต้องรับฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำดังกล่าว กระบวนการที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด ที่จำกัดอำนาจการส่งจ่ายไว้ยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะของวัด และผ่านปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่วัดประกอบสร้างขึ้นอย่างเฉพาะตัว

4.3 การรับยาและการสะเดาะเคราะห์: การยึดโยงการรับกัญชาไว้ยังพื้นที่และตัวแสดงของวัด

หลังจากที่ผู้มารับน้ำมันกัญชาทุกคนได้ผ่านขั้นตอนรับคำปรึกษาจากพี่ภาแล้ว บุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับน้ำมันกัญชาได้โดยทันทีอย่างตรงไปตรงมาและเรียบง่าย แต่ต้องผ่านพิธีการที่เจ้าอาวาสกำหนดขึ้นซึ่งมีลักษณะเป็นพิธีการของความเชื่อและศาสนา ทั้งการสวดมนต์อาราธนาศีล การรับน้ำมันกัญชาจากเจ้าอาวาสโดยตรงในกุฏิพระ และการสะเดาะเคราะห์ที่ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

“มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะนัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ...”

มัคทายกนำสวดมนต์อาราธนาศีลให้กับเมื่อทุกคน หลังจากที่ได้เข้าพบพีภาแล้ว เสียงสวดมนต์ดังขึ้นเรื่อยๆ ไปทั่วลานวัด ในขณะที่ผู้ป่วยที่นับถือศาสนาอื่นจะนั่งสงบนิ่งแทน การสวดมนต์อาราธนาศีลดังกล่าวเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญที่เจ้าอาวาสกำหนดขึ้น โดยการอาราธนาศีลหมายถึงการให้คำมั่นสัญญาของผู้กล่าวว่าจะน้อมนำข้อปฏิบัติทางศีลธรรมห้าประการในทางพุทธศาสนาปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การไม่ลักทรัพย์ผู้อื่น การไม่ประพฤตินอกใจในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราหรือเสพของมึนเมา เจ้าอาวาสเชื่อว่าการรักษาศีลเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้การบำบัดรักษาโรคมะเร็งมีประสิทธิภาพมากขึ้นดังที่ระบุไว้ในใบขาว

เมื่อขั้นตอนการอาราธนาศีลสิ้นสุดลง เจ้าอาวาส มัคทายกหรืออาสาสมัครจะออกมากล่าวถึงสถานการณ์ต่างๆ ของวัด เช่น ประชาสัมพันธ์การระดมทุนสร้างศาลาวัด งานทำบุญประจำเดือนที่วัดจะจัดขึ้น รวมทั้งการย้ำถึงรายละเอียดต่างๆ ในการดูแลสุขภาพระหว่างบริโภคน้ำมันกัญชา ก่อนที่อาสาสมัครจะให้ผู้ป่วยเดินต่อแถวเข้าไปรับน้ำมันกัญชาในกุฏิพระ ผู้ป่วยเหล่านี้เมื่อเดินเข้าไปในกุฏิ เจ้าอาวาสจะค่อยๆ ค้อมตัวและคลานด้วยเข่าไปยังเจ้าอาวาสที่นั่งรออยู่ โดยมีของบรรจุน้ำมันกัญชวางอยู่บนพานสีทองอยู่ข้างหน้า พวกเขาจะมีโอหิ้วเจ้าอาวาสและรับน้ำมันกัญชาไปคนละ 1 ซองซึ่งจะบรรจุน้ำมันกัญชา 21 แคปซูล เมื่อรับก่อนจะก้มคลานกึ่งเดินออกมาจากกุฏิและบริจาคเงินทำบุญให้กับวัดด้วยการหยอดเงินในตู้รับบริจาคที่ตั้งอยู่บริเวณทางออกของกุฏิ

หลังจากนั้นผู้รับน้ำมันกัญชาจะเข้าสู่พิธีสะเดาะเคราะห์ โดยอาสาสมัครจะประกาศให้พวกเขาซื้อชูดอกไม้รูปเทียนและยันต์กระดาษที่ตั้งอยู่ทางออกของกุฏิเจ้าอาวาสเพื่อนำไปกราบไหว้บูชารูปเคารพของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลที่เจ้าอาวาสให้ความเคารพนับถือและจัดสร้างศาลประทับขึ้น ขั้นตอนดังกล่าวผู้มารับน้ำมันกัญชาทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากต้องเดินผ่านจุดจำหน่ายชูดอกไม้รูปเทียนทุกคน มัคทายกจะแนะนำให้ผู้คนเหล่านี้นำกระดาษยันต์ไปจุดเผาที่ตะเกียงไฟ และทิ้งลงในถังที่เตรียมไว้โดยกล่าวว่า การกระทำดังกล่าวเปรียบเสมือนการเผาเอาโรคภัย อากาเร็บไข้ต่างๆ ให้มอดไหม้ ไม่ให้ติดตัวกลับไปอีก ก่อนที่พิธีกรรมทั้งหมดจะเสร็จสิ้นลงและทุกคนแยกย้ายกลับบ้าน

ภาพที่ 13 ภาพ พิธีสะเดาะเคราะห์หลังจากรับน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย

จะเห็นว่าพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการรับยา ไม่ได้เป็นการรับโดยตรงไปตรงมาแต่ถูกประกอบสร้างให้เป็นพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่ออย่างเฉพาะตัว โดยประกอบสร้างให้เป็นระเบียบแบบแผนที่ยึดโยงเข้ากับพื้นที่และวัตถุที่จำเพาะของวัดบางยี่มที่ผู้มารับทุกคนต้องผ่านขั้นตอนเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วิธีการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างความคิดดีสิทธ์ในลักษณะที่ผูกขาดไว้ยังสถานที่ของวัด โดยจะเห็นได้จากการกำหนดให้ผู้มารับต้องเข้ารับกับเจ้าอาวาสโดยตรงในกฎ และ การสะเดาะเคราะห์ที่ต้องกระทำผ่านรูปเคารพที่เจ้าอาวาสกำหนด

โดยสรุป พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ได้สะท้อนให้เห็นว่า กัญชาเมื่อเข้าสู่พิธีกรรมแจกจ่ายดังกล่าวได้ถูกให้ความหมายและกลายเป็นยารักษาโรค พิธีกรรมที่เกิดขึ้นถูกประกอบสร้างผ่านการหยิบยืมเทคนิควิธีหลากหลายรูปแบบเข้ามาปรับใช้ในแต่ละขั้นตอนเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด ที่มุ่งเน้นรวมศูนย์อำนาจการจัดการและการส่งจ่ายไว้ที่อาสาสมัคร พระสงฆ์ พิธีกรรมและพื้นที่ของวัดเป็นหลัก เพื่อทำให้พิธีกรรมดังกล่าวมีระเบียบแบบแผนในการจัดการที่ชัดเจนตายตัว และรวมศูนย์อำนาจการส่งจ่ายไว้ยังวัดบางยี่ม เพื่อการควบคุม จัดการผู้คนที่มารับน้ำมันกัญชาและกิจกรรมการผลิตน้ำมันให้ได้ประสิทธิภาพ โดยจะเห็นได้ตั้งแต่การลงทะเบียนและการสมัครสมาชิก ที่หยิบยืมการจัดการผู้คนด้วยการแปลงเป็นข้อมูลแบบรัฐ การส่งจ่ายน้ำมันกัญชาที่ทำ

ให้เป็นปฏิบัติการเทคนิคที่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะคอยกำกับควบคุม และการสะเดาะเคราะห์ที่ยึดโยงพิธีการไว้ยังพระสงฆ์และพื้นที่ทางศาสนาและความเชื่อในวัด

ในส่วนตัวไป ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่า นอกจากวัดบางยี่มจะแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมเชิงการแพทย์แล้ว ยังมีการแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่ออีกด้วย พิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเป็นระเบียบแบบแผนที่แข็งทื่อดังเช่นพิธีกรรมเชิงการแพทย์ แต่มีลักษณะยืดหยุ่น เปิดกว้าง และอนุญาตให้ตัวแสดงที่หลากหลายเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวเพื่อสร้างความชอบธรรมโดยผู้วิจัยเรียกว่า ความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวม

4.4 ความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวม: การแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมความเชื่อและศาสนา

ตลอดช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นระยะเวลา 1 ปีนับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 - 2563 จำนวนการจับกุมแลกเปลี่ยนซื้อขายกัญชาของเจ้าหน้าที่รัฐยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งการลักลอบจำหน่ายเมล็ดพันธุ์กัญชา น้ำมันสกัดจากกัญชา และกัญชาแห้งจำนวนตั้งแต่หลักสิบล้านถึงหลักร้อยกิโลกรัมที่มีกว่า 6,211 คดีทั่วประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2562)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปราบปรามกัญชาดังกล่าวไม่ได้นำความรู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจมาสู่เจ้าอาวาสวัดบางยี่มสัก ไม่เพียงแต่เจ้าอาวาสจะแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์แล้ว ในช่วงเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2563 เจ้าอาวาสได้ริเริ่มพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาอีกรูปแบบหนึ่งขึ้น โดยเรียกพิธีกรรมดังกล่าวว่า “วันทำบุญประจำเดือน” ซึ่งจะถูกจัดขึ้นเดือนละครั้ง ในทุกๆ วันอาทิตย์สัปดาห์ที่สามหรือสี่ของแต่ละเดือน

การแจกจ่ายกัญชาในวันทำบุญประจำเดือนดังกล่าว มีลักษณะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ ที่อาศัยการทำบุญ (merit making) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งเจ้าอาวาสได้ตีความและดัดแปลงกิจของการทำบุญขึ้นใหม่อย่างเฉพาะตัว รวมทั้งอาศัยการแจกจ่ายกัญชาเป็นสิ่งดึงดูดผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วม ลักษณะดังกล่าวทำให้การแจกจ่ายน้ำมันกัญชาไม่ได้เกี่ยวพันกับสรรพคุณในการรักษาของกัญชาหรือสสารของกัญชา (substance) ดังที่ปรากฏในพิธีกรรมเชิงการแพทย์อีกต่อไป แต่ยึดโยงเกี่ยวพันเข้ากับปฏิบัติการความเชื่อและศาสนา

พิธีกรรมศาสนาและความเชื่อดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์รูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากพิธีกรรมเชิงการแพทย์ ความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวมีลักษณะที่ผู้วิจัยเรียกว่า ความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวม ซึ่งมีลักษณะของการถักทอขึ้นผ่านตัวแสดงและปฏิบัติการทางความเชื่อและศาสนาในการ

สร้างเครือข่ายความเชื่อที่ได้รวบรวมผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมผิดกฎหมายเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว โดยเผยแสดงให้เห็นผ่านการสร้างความชอบธรรมที่ผู้วิจัยจัดแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ ประการแรก การทำให้พิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมทำบุญที่เปิดกว้างให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก ประการที่สอง การทำให้พิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมมงคลที่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับการสนับสนุนและอนุญาตจากผู้มีอำนาจ และประการที่สาม การสร้างเครือข่ายความเชื่อเพื่อขยายการมีส่วนร่วมไปยังหน่วยงานของรัฐและบุคคลภายนอกวัดอย่างกว้างขวางเพื่อสร้างการรับรู้แก่สาธารณชนว่ากิจกรรมของวัดเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์

4.5 พิธีทำบุญแจกภัตตาหาร: การตีความกิจของการทำบุญใหม่

การทำบุญ (merit-making) ถือเป็นปฏิบัติการและสถาบันที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงศาสนาพุทธนิกายเถรวาท โดยถูกให้ความหมายว่าเป็นกิจแห่งความเอื้ออาทรและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รูปแบบหนึ่ง (an act of generosity) ที่นำมาสู่การตอบแทนผู้ทำบุญหลายลักษณะ เช่น ชีวิตในชาติหน้าที่สุขสบาย ชีวิตในชาตินี้ที่สงบสุขและสมปรารถนา การได้รับการปกป้องคุ้มครองจากอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความรู้สึกปีติสบายใจ เป็นต้น (Bowie, 1998)

ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาชี้ให้เห็นว่า การทำบุญเป็นปฏิบัติการทางศาสนาที่สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบทและถูกนิยามว่าเป็นการแลกเปลี่ยนของกำนัลรูปแบบหนึ่งในลักษณะของการกระจาย (redistribution) ทรัพยากรที่ขาดแคลนที่ยังดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่ โดยการให้ของกำนัลดังกล่าวมีลักษณะที่หลากหลาย ตั้งแต่การให้อาหารแก่ผู้ยากไร้ การถวายสังฆทานให้กับพระสงฆ์ การบริจาคเงินให้กับหน่วยงานต่างๆ การสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในวัด เป็นต้น ในการตีความแบบอนุรักษนิยมนั้นนิยามว่าคุณค่าของการทำบุญขึ้นอยู่กับทำบุญกับผู้รับที่เหมาะสมอันได้แก่ พระสงฆ์ หรือวัด ในขณะที่มุมมองเสรีนิยมมองว่า คุณค่าของการทำบุญไม่จำกัดอยู่เฉพาะการให้แก่สถาบันศาสนา แต่ยังคงครอบคลุมไปยังการให้แก่สถาบันอื่นๆ ในสังคม เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน รวมทั้งผู้ตกทุกข์ได้ยาก (Bowie, 1998)

อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาเรื่องการทำบุญในประเทศไทย ต่างชี้ให้เห็นว่าการทำบุญไม่ได้เป็นกิจของความเอื้ออาทรเท่านั้น แต่สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ชาร์ลส์ คายส์ (Charles Keyes) เสนอว่าการทำบุญสะท้อนให้เห็นวิธีการที่ผู้คนจัดการ

ความสัมพันธ์ระหว่างโลกนี้และโลกหน้า โดยคุณค่าที่ได้จากการทำบุญจะช่วยเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงความสัมพันธ์ในลำดับชั้นความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตในอนาคตได้ นอกจากนี้ค้ายังตั้งข้อสังเกตว่า การทำบุญเป็นวิธีการรักษาหน้าตาทางสังคม (social prestige) รูปแบบหนึ่ง โดยขณะที่ทำบุญนั้นผู้ทำบุญจะถูกจับจ้องจากผู้คนรอบ และได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีศีลธรรม (Keyes & C. F., 1990)

ในขณะที่แคทเธอริน โบวี (Bowie, 1998) เสนอว่า การทำบุญสะท้อนให้เห็นถึงการครองอำนาจและการต่อต้านในสังคมที่มีชนชั้นรูปแบบหนึ่ง โดยการทำบุญเป็นความสัมพันธ์ที่ผูกโยงคนรวย-คนจน คนให้-คนรับ เข้าไว้ด้วยกันผ่านการให้ของกำนัล ซึ่งของกำนัลเหล่านั้นถูกให้เพื่อรักษาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นไว้ โบวียกตัวอย่างให้เห็นผ่านการที่คนจนใช้การทำบุญเป็นแรงกดดันทางศีลธรรมเพื่อให้คนรวยช่วยเหลือคนจนในรูปแบบต่างๆ เช่น การลดหย่อนภาษี การบริจาคอาหาร และอาศัยศรัทธาเชื่อเรื่องผู้ร่ำรวยที่ตระหนี่ถี่เหนียว เมื่อตายไปแล้วจะกลายเป็น “ผีกะ” ในการกดดันคนรวยให้ทำบุญ ในขณะที่คนรวยใช้การทำบุญหรือการบริจาคข้าวของเป็นเครื่องมือในรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นไว้เพื่อไม่ให้คนจนเกิดความดิ้นรนที่อาจนำไปสู่การก่อกบฏ (Bowie, 1998)

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเรื่องการทำบุญเหล่านี้ ตัวแสดงของพระและพิธีกรรมทำบุญมักถูกมองข้าม โดยให้ความสนใจกับปฏิสัมพันธ์และตัวแสดงที่เป็นพุทธศาสนิกชนเป็นหลัก การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมทำบุญที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่มชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในสถาบันและปฏิบัติการทำบุญอย่างยิ่ง พระสงฆ์ไม่ได้เป็นตัวแสดงที่ปราศจากความเป็นผู้กระทำการที่ปฏิบัติตามหลักพิธีกรรมทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว พระสงฆ์สามารถดัดแปลง ตีความ รวมทั้งประกอบสร้างพิธีกรรมทำบุญขึ้นมาเพื่อรับใช้จุดประสงค์ของตัวเองได้ ในขณะเดียวกัน พิธีกรรมทำบุญไม่ได้เป็นปฏิบัติการทางศาสนาที่ตายตัว แต่มีความยืดหยุ่น เปิดต่อการเปลี่ยนแปลงและถูกประกอบสร้างใหม่ได้

ในกรณีของวัดบางยี่ม การทำบุญถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมผิดกฎหมาย โดยเจ้าอาวาสได้ใช้ตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นสงฆ์ในการประกอบสร้างกิจกรรมแจกจ่ายกัญชาให้กลายเป็นพิธีกรรมทำบุญ อันเป็นพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติและเข้าร่วมอย่างเปิดกว้าง

ในการประกอบสร้างกิจกรรมแจกจ่ายกัญชาให้กลายเป็นพิธีกรรมทำบุญนั้นสามารถเห็นได้จากการผ่อนปรนและลดทอนข้อกำหนดและขั้นตอนบางประการให้แก่ผู้คนที่ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชา เพื่อให้สามารถเข้าถึงพิธีกรรมได้มากขึ้นในฐานะที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ศานิกชนสามารถเข้าร่วมได้ โดยจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของการรับน้ำมันกัญชาที่อนุญาตให้ผู้รับได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์ กล่าวคือ ในพิธีกรรมทำบุญนั้นผู้ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาสามารถเข้ารับได้โดยไม่ถูกจำกัดเรื่องโรคและไม่ต้องสมัครเป็นสมาชิกของวัด รวมทั้งสามารถซื้อน้ำมันกัญชาเพิ่มได้อีกไม่จำกัดจำนวนในราคาชุดละ 100 บาทภายหลังจากพิธีทำบุญสิ้นสุดลง ในขณะที่พิธีกรรมเชิงการแพทย์ ผู้รับน้ำมันกัญชาต้องสมัครเป็นสมาชิกก่อน โดยต้องนำเอกสารอย่างรูปถ่ายและใบรับรองแพทย์มาใช้ในการสมัคร รวมทั้งต้องผ่านเงื่อนไขการป่วยที่กำหนดด้วยโรคมะเร็งและโรคไต และได้รับน้ำมันกัญชาคนละ 1 ชุดเท่านั้น โดยไม่สามารถรับเพิ่มได้

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบขั้นตอนการลงทะเบียนระหว่างพิธีทำบุญและพิธีกรรมเชิงการแพทย์แล้วจะพบว่าในพิธีกรรมทำบุญยังมีการตัดขั้นตอนการสมัครสมาชิกออกไป โดยทำให้กลายเป็นการรับบัตรคิวเท่านั้น ซึ่งส่งผลให้ผู้คนไหลเวียนเข้ามารับน้ำมันกัญชาได้รวดเร็วมากขึ้น เข้าถึงได้ง่ายขึ้นโดยไม่ต้องผ่านการคัดกรองด้วยเกณฑ์การสมัครสมาชิก กล่าวคือ ในการลงทะเบียนในพิธีทำบุญนั้นผู้ประสงค์รับน้ำมันกัญชาจะต้องแสดงบัตรประชาชน กรอกชื่อ นามสกุล และโรคที่ตนเจ็บป่วย เพื่อแลกกับใบคิวในการรับน้ำมันกัญชา 1 ชุด ซึ่งเป็นขั้นตอนที่อาสาสมัครไม่ได้เข้มงวดดังเช่นพิธีกรรมเชิงการแพทย์ โดยเอกสารราชการเหล่านี้จะไม่ถูกจัดเก็บดังเช่นการลงทะเบียนในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ แต่เป็นไปเพื่อแสดงเท่านั้น ผู้หญิงสูงอายุคนหนึ่งซึ่งบอกผู้วิจัยว่า เธอพาหลานๆ มางานในวันนี้ด้วย แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้ต้องการใช้กัญชา แต่บัตรประชาชนพวกเขาทำให้เธอได้รับน้ำมันกัญชาเพิ่มหลายชุด

ด้วยเงื่อนไขและกติกาที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างดังกล่าว ทำให้ผู้มารับน้ำมันกัญชาเหล่านี้ตั้งตารอพิธีกรรมทำบุญประจำเดือนเป็นอย่างมาก โดยพวกเขาจะสอบถามกำหนดการวันดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอในห้องสนทนาในกลุ่มในแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) ของวัดที่อนุญาตให้พวกเขาเข้าร่วมด้วยกับสมาชิกทั่วไป โดยอาสาสมัครจะแจ้งล่วงหน้าก่อนประมาณ 2 - 3 สัปดาห์

เมื่อพิธีกรรมทำบุญแจกจ่ายกัญชามาถึงผู้คนจำนวนไม่ต่ำกว่า 500 คนหลังไหลมายังวัด ลานวัดในวันดังกล่าวแน่นขนัดไปด้วยพาหนะนานาชนิดทั้ง รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ รถสองแถว รถตุ้และรถทัวร์ สองชั้นจากทั่วสารทิศ โดยสังเกตเห็นได้จากป้ายทะเบียนรถทั้งจากจังหวัดใกล้เคียงและจังหวัดที่

ห่างไกล ผู้คนที่มาเข้าร่วมต่างมีสถานะที่หลากหลาย ทั้งแม่ชี เด็ก หนุ่มสาวและผู้สูงอายุ โดยพวกเขาจะมุ่งไปลงทะเบียนและรับบัตรคิวเป็นอันดับแรก

หลังจากที่ลงทะเบียนเพื่อรับบัตรคิวแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือพิธีการทางศาสนาและความเชื่อที่วัดประกอบสร้างขึ้น ขั้นตอนดังกล่าวจะแตกต่างไปจากพิธีกรรมเชิงการแพทย์ เจ้าอาวาสได้ตัดขั้นตอนการรับคำปรึกษาและการตรวจวินิจฉัยเรื่องการรับประทานน้ำมันกัญชาออกไปและทดแทนด้วยการสวดมนต์และประพรมน้ำมันต์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการออกแบบพิธีการที่มุ่งเปิดให้ผู้คนที่เข้าร่วมได้จำนวนมาก โดยอาศัยแรงงานอาสาสมัครและพระสงฆ์ที่มีจำนวนน้อยกว่าในการจัดการได้ และทำให้ผู้คนสามารถไหลเวียนไปยังลำดับพิธีการต่างๆ ได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังสามารถผนวกเข้ากับพิธีการในปริมนทลของศาสนาและความเชื่อตามกิจของสงฆ์ได้ กล่าวคือ เมื่อลงทะเบียนรับบัตรคิวแล้ว ผู้คนนับร้อยเหล่านี้จะถูกจัดให้นั่งตามลำดับบัตรคิวใต้หอสวดมนต์ที่ยังสร้างไม่เสร็จ แต่ทว่าถูกตกแต่งประดับประดาไปด้วยผ้าหลากสีและสายสิญจน์ ด้านหน้าสุดมีแท่นไม้ยกสูงเป็นอาสนะของพระสงฆ์ และมีต้นกล้วยจัดวางอยู่ ระหว่างที่รอเข้าสู่พิธีสวดมนต์และฟังเทศน์ มัคทายกจะบรรยายถึงข่าวสารต่างๆ ของวัด เช่น กิจกรรมการสร้าง “ถาวรวัตถุ” หรือสิ่งปลูกสร้างของวัดที่กำลังดำเนินการอยู่ พร้อมกับเชิญชวนให้ผู้คนที่สมทบทุนบริจาค บางครั้งเจ้าอาวาสเปิดพื้นที่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาเรียไรเงินบริจาค เช่น เด็กนักเรียนมาร้องเพลงเพื่อขอรับทุนการศึกษา จนกระทั่งพระสงฆ์ฉันเพลเสร็จ พิธีสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยและอาราธนาศีลก็จะเริ่มขึ้น ก่อนจะลงท้ายด้วยการประพรมน้ำมันต์จากเจ้าอาวาสให้แก่ผู้คนเหล่านี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากนั้นจะเข้าสู่ขั้นตอนสะเดาะเคราะห์กับศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เจ้าอาวาสยังคงกำหนดให้มีเช่นเดียวกับพิธีกรรมเชิงการแพทย์ กล่าวคือ หลังจากพิธีสวดมนต์และประพรมน้ำมันต์สิ้นสุดลง อาสาสมัครจะประกาศให้ผู้คนที่ลี้ภัยไปต่อแถวตามลำดับบัตรคิวและทยอยกันเข้าไปรับน้ำมันกัญชาจากเจ้าอาวาสในกุฏิพระ ก่อนที่จะซื้อชุดดอกไม้ ธูปเทียนรวมทั้งใบสะเดาะเคราะห์เพื่อนำไปบูชากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่ศาล ซึ่งในกรณีผู้ที่ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาเพิ่มจะต้องรอให้พิธีดังกล่าวสิ้นสุดลงก่อน และเข้าต่อแถวรับน้ำมันกัญชาอีกครั้งโดยจ่ายเงินให้อาสาสมัครชุดละ 100 บาทเพื่อแลกกับบัตรคิวตามจำนวนชุดน้ำมันกัญชาที่ซื้อ

การอนุญาตให้ผู้มารับน้ำมันกัญชาสามารถซื้อเพิ่มได้นั้น เป็นขั้นตอนที่ได้รับความนิยมจากผู้คนจำนวนมาก โดยแต่ละครั้งมีผู้รับเพิ่มไม่น้อยกว่า 50 คนซึ่งมีทั้งผู้ที่มารับแทนผู้ป่วย ผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งหรือโรคไตที่พักอาศัยห่างไกลจากวัดและผู้ที่ต้องการทดลองใช้น้ำมันกัญชารักษาในโรคอื่นๆ

ด้วยตนเอง โดยจะเห็นได้จากกรณีของ “ลุงใจ” ชายวัย 65 ปีที่มีภูมิลำเนาเดียวกับวัด เขาทดลองรักษาโรคความดันและไขมันสูง ด้วยการรับประทานยาตามที่แพทย์สั่งจ่ายควบคู่ไปกับการรับประทานน้ำมันกัญชา โดยเห็นว่าได้ผลดี ค่าความดันของเขาลดลงอย่างต่อเนื่อง ลุงใจได้บอกต่อให้กับเพื่อนและอาสาเป็นตัวแทนซื้อน้ำมันกัญชาไปฝากคนเหล่านั้นที่อาศัยอยู่ไกลจากวัด หรือกรณีของ “พี่ฟ้า” หญิงจากกรุงเทพ วัย 45 ปีที่มารับน้ำมันกัญชาให้แม่และตนเองที่มีอาการนอนไม่หลับ โดยเธอได้ซื้อเพิ่มไปจำนวนมากเพื่อกักตุนไว้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเดินทางมารับที่วัดบ่อยครั้ง

จะเห็นได้ว่า การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมดังกล่าวได้ถูกทำให้เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เปิดกว้างให้ผู้คนสามารถมาเข้าร่วมได้ในฐานะพุทธศาสนิกชน พิธีกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการทำงานของความคิดดีลึทธิแบบรวบรวมนที่อนุญาตให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างหลากหลายและจำนวนมาก โดยประกอบสร้างด้วยลำดับพิธีการทางศาสนาที่อนุญาตให้ผู้คนสามารถไหลเวียนไปยังลำดับต่างๆ ได้สะดวกและทั่วถึง ผ่านการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขและขั้นตอนในการเข้ารับน้ำมันกัญชาให้ยืดหยุ่นขึ้นซึ่งแตกต่างไปจากพิธีกรรมเชิงการแพทย์ การตัดขั้นตอนที่อาศัยเวลามากออกไป อย่างการสอบถามวินิจฉัยเรื่องโรคและทดแทนด้วยขั้นตอนทางความเชื่อและศาสนา อย่างการสวดมนต์อาราธนาศีล การประพรมน้ำมันต์ ที่อาศัยเวลาน้อยและทำให้ผู้คนไหลเวียนเข้ารับน้ำมันกัญชาได้มากขึ้น ตลอดจนสร้างข้อกำหนดเรื่องการอนุญาตให้ซื้อน้ำมันกัญชาเพิ่มที่ดึงดูดให้ผู้คนที่เป็นผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยมาที่วัด นอกจากนี้วิธีการออกแบบลำดับขั้นตอนดังกล่าวยังนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ศรัทธาต่อวัดบางวัด

ภาพที่ 14 ภาพบัตรคิวในการรับน้ำมันกัญชาของผู้วิจัย ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 15 ภาพ ผู้คนนั่งรอรับน้ำมันกัญชาใต้ถุนหอสวดมนต์ของวัด ถ่ายโดยผู้วิจัย

4.6 พิธีสร้างเรือนครู ปู่ยังหาญทะเล: การดึงบุคคลภายนอก เจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมผดึกฎหมาย

นอกจากแจกจ่ายกัญชาในวันทำบุญจะถูกทำให้เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และมีขั้นตอนทางศาสนาที่อนุญาตให้ผู้คนที่ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชาสามารถไหลเวียนได้อย่างสะดวกในฐานะพิธีกรรมทำบุญตามศาสนาพุทธ นิิกายเถรวาทแล้ว เจ้าอาวาสยังได้ขยายขยายการมีส่วนร่วมไปยังผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปและผู้มีอำนาจในท้องถิ่น วิธีการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการทำงานของความคิดสร้างสรรค์แบบรวบรวมที่ดึงตัวแสดงที่มีอำนาจจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งบุคคลภายนอกเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมผดึกฎหมายได้อย่างเฉพาะตัวด้วยการจัดพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือ “เรือนครูปู่ยัง หาญทะเล”

ในวันทำบุญประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 เจ้าอาวาสไม่เพียงแต่จัดพิธีกรรมทำบุญแจกกัญชาโดยทั่วไป แต่ยังสามารถจัดให้มีพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ อันเป็นศาลสักการะบูชาและจุดไฟเผายันต์ที่ผู้มารับน้ำมันกัญชาใช้ในขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์ กล่าวคือ พิธีวางศิลาฤกษ์ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากความต้องการของเจ้าอาวาสที่ต้องการปรับปรุงศาลให้แข็งแรงคงทนและสวยงามสมกับแรงศรัทธาของทุกฝ่าย จากเรือนไม้ขนาดเล็กไปสู่เรือนซีเมนต์ขนาดใหญ่ ภายหลังจากที่พิธีกรรมทำบุญแจกกัญชาดำเนินไปได้ประมาณ 1 ปี โดยการจะสร้างเรือนใหม่นั้นจะต้องมีพิธีวางศิลาฤกษ์ตามวันและเวลายามงคล ตามหลักพิธีกรรมของพราหมณ์ ซึ่งตรงกับวันทำบุญแจกกัญชาประจำเดือนตุลาคม

ในพิธีทำบุญแจกกัญชาประจำเดือนตุลาคมดังกล่าวจึงไม่ได้มีแต่ผู้ประสงค์จะรับน้ำมันกัญชามาเข้าร่วม แต่ยังมีพุทธศาสนิกชนและคณะศรัทธาหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าภาพโรทานับ 20 แห่ง คณะภคินี เจ้าคณะตำบล นักการเมืองในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งยังมีพิธีการวางศิลาฤกษ์ โดยตัวแสดงเหล่านี้ถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมผดึกฎหมายได้อย่างแยบยลและเป็นธรรมชาติ ภายใต้การประกอบสร้างผ่านพิธีกรรมมงคลดังกล่าว โดยจะเห็นได้จากบันทึกข้อมูลภาคสนามต่อไปนี้

บรรยากาศของวัดในวันนี้คึกคักและมีชีวิตชีวาเป็นพิเศษกว่าพิธีกรรมทำบุญแจกกัญชาโดยทั่วไป ลานวัดกลายเป็นที่ตั้งของช่อภคินีนับสิบที่คลี่กาง ธนบัตรระยิบระยับกระทบแดด ที่มีทั้งเจ้าภาพภคินีซึ่งเป็นคณะลูกหลานที่สืบเชื้อสายจากกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์เป็นเจ้าภาพ ถัดออกไปเป็นโรทานที่มีพ่อค้าแม่ค้าจากในเมืองร่วมเป็นเจ้าภาพนับยี่สิบแห่ง มีผู้คนแวะเวียนเข้าออก

เต็นท์โรงทานเหล่านั้นไม่หยุดหย่อนทั้งคนที่มารับน้ำมันกัญชาและคนที่พักอาศัย ในชุมชนใกล้เคียง อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนโบกรถจำนวนมากที่ หลังไหลเข้ามาในวัดไม่ขาดสาย ในขณะที่เดียวกันมัคทายกเปิดเพลงเสียงเพลงดัง สรรเสริญกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์จนไม่ได้ศัพท์ และประกาศตำหนิคนที่มารับอาหารโรงทานผ่านเครื่องขยายเสียงเป็นพักๆ ว่า "พวกแซ่สูงแซ่ห่อทั้งหลาย กินแต่พอดี อย่าห่อกลับบ้านเยอะ เหลือให้คนอื่นด้วย"

ลานหน้ากุฏิเจ้าอาวาสในวันนี้ต่างไปจากที่เคย จากที่ถูกใช้เป็นพื้นที่แจก น้ำมันกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ บัดนี้ได้กลายเป็นปะรำพิธีบวงสรวงที่ประดับประดาไปด้วยดอกไม้และผ้าหลากสี แก้วอัญมณีหลากสี ห่อหุ้มด้วยผ้าสีขาว กลายเป็นพื้นที่รับรองผู้ร่วมงานคนสำคัญของวัด อย่างนักการเมืองและข้าราชการท้องถิ่น อาทิ นายอำเภอ สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด นายกเทศมนตรี และนายทหาร ด้านข้างมีทหารเรือยืนเรียงแถวอยู่ใกล้ๆ ด้านหน้ามีพระสงฆ์นั่งเรียงกันเป็นแถวที่ล้วนแต่มาจากวัดอื่นๆ ถัดออกไปประมาณ 3 เมตร มีโต๊ะขนาดใหญ่ที่จัดวางสำหรับอาหารจำนวนมาก ทั้งหัวหมู ไก่ต้ม ผลไม้หลากหลายชนิด เช่น มะพร้าว กล้วย แอปเปิ้ล ส้ม รวมทั้งบายศรีดอกไม้ โดยมีเจ้าคณะตำบลมาร่วมสวดมนต์ในพิธีบวงสรวงด้วย

ในขณะที่เดียวกัน อีกฟากหนึ่งของวัดมีคนมารอรับน้ำมันกัญชานับ 500 คนนั่งอยู่บริเวณใต้หอสวดมนต์ พวกเขาขอให้พิธีการวางศิลาฤกษ์เสร็จตามกำหนดพิธี เพื่อที่จะได้เข้ารับน้ำมันกัญชาที่ศาลใหม่ตามที่มัคทายกประกาศ ซึ่งล่าช้าไปกว่าเวลาปกติราว 3 ชั่วโมง จากที่รับน้ำมันกัญชาในเวลาประมาณ 11 โมง วันนี้ถูกแทรกด้วยรายการอื่นๆ ทั้งพิธีบวงสรวงและพิธีวางศิลาฤกษ์จนล่วงเลยเวลามาถึงบ่ายโมงแล้ว

เมื่อถึงเวลาประมาณ 13:30 นาฬิกา พราหมณ์ท่านหนึ่งในชุดสีขาวสวดอันเชิญเทพยดาต่างๆ ให้มาปกป้องรักษาและดูแลพิธีกรรมให้ผ่านพ้นไปด้วยดี เสียงฆ้องและแตรสังข์ดังระงมตามท้ายบทสวดเป็นระยะๆ ทหารเรือในชุดเครื่องแบบสีขาวเต็มยศ 5 - 6 นาย ยืนในท่าตามสบายพักอยู่ใกล้ๆ หลังจากนั้น

เจ้าอาวาสออกมาทำพิธีเช่นไหว้เทพดาทั้งหลายด้วยอาหารบวงสรวงต่างๆ บนโต๊ะ ด้วยการประพรมน้ำบางอย่างลงบนอาหารเหล่านั้น

หลังจากนั้น เมื่อเซ็มนาฬิกาจรดเวลาอันเป็นมงคลแล้ว เจ้าคณะตำบลได้รับการนิมนต์ให้ขึ้นไปเจิมศิลาฤกษ์บนเรือนครูปู๋ยง หาญทะเล ก่อนที่จะบุคคลอื่นๆ จะขึ้นไปสมทบ อันได้แก่ นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาจังหวัด นายอำเภอ และอาสาสมัครวัดบางยี่ม ด้านหลังมีนายทหารในชุดเครื่องแบบสีเขียว 2 นายถือพานกลีบดอกไม้ตามหลัง พวกเขาบรรจงวางผ่านศิลาฤกษ์สี่ขาวขนาดประมาณ 10 x 10 นิ้วลงไปพร้อมกัน แล้วโปรยดอกไม้ตามลงไป เสียงเพลงแตรวงดังกระหึ่มขึ้นจากเครื่องขยายเสียง พร้อมกันนั้นก็มีการจุดประทัดจีนหลายแผง ไม่นานนัก เสียงสวดมนต์ของพระสงฆ์ก็ดังขึ้น ทุกคนในปะรำพิธีพนมมือโดยพร้อมเพรียงกัน ก่อนที่นักการเมืองท้องถิ่นผู้เป็นประธานในพิธีจะกรวดน้ำ เมื่อพิธีดังกล่าวสิ้นสุดลง เจ้าอาวาสเดินไปยังนักการเมืองและข้าราชการท้องถิ่นเหล่านั้นแล้วมอบวัตถุมงคลที่วัดจัดทำขึ้นเป็นของที่ระลึกด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม

หลังจากที่พิธีวางศิลาฤกษ์สิ้นสุดลง การรับน้ำมันกัญชาของผู้คนที่เฝ้ารอได้เริ่มต้นขึ้นในเวลาบ่ายสองโมงเศษ แยกหรือหลายคน ทั้งบุคคลทั่วไปเจ้าหน้าที่รัฐ และนักการเมืองยังคงอยู่ในงานดังกล่าว แต่อาสาสมัครของวัดกลับไม่รือร้อ พวกเขาเริ่มต้นขั้นตอนแจกน้ำมันกัญชาทันที มัคทายกประกาศผ่านเครื่องกระจายเสียงให้คนที่ถือบัตรคิวในลำดับต่างๆ ออกมารับ “ยา” ผู้คนค่อยๆ ททยอยกันเดินมาต่อแถวโดยมีอาสาสมัครคอยจัดเรียงให้ ก่อนที่จะเดินมุ่งหน้าสู่กุฏิเจ้าอาวาสซึ่งตัดปะรำพิธีออกเป็นสองส่วน ผู้มาร่วมพิธีวางศิลาฤกษ์บางส่วนยื่นมองกิจกรรมรับน้ำมันกัญชาด้วยความสนใจ บางส่วนได้รับคำแนะนำจากผู้รับน้ำมันกัญชาว่าสามารถซื้อน้ำมันกัญชาเหล่านี้ได้ในรอบที่จำหน่ายชุดละ 100 บาท บางส่วนยกโทรศัพท์ขึ้นมาถ่ายภาพอย่างตื่นเต้น และบางส่วนทยอยกลับบ้าน

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมทำบุญแจกกัญชาที่เกิดขึ้นร่วมกับพิธีกรรมวางศิลาฤกษ์เรือนครูปูยังหาญทะเลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการดึงและรวบรวมเอาบุคคลภายนอกและผู้มีอำนาจเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมผดกภูหมายมาไว้ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเปรียบเสมือนการได้รับตราประทับจากสาธารณชนและผู้มีอำนาจว่ารับรู้และอนุญาตให้กิจกรรมดังกล่าวดำรงอยู่ได้ โดยจะเห็นได้จากการอนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาตั้งโรงทานแจกอาหาร หรือการร่วมทอดกฐิน รวมทั้งการขอความอนุเคราะห์ทหาร หน่วยกู้ภัย หรืออาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มาอำนวยความสะดวกให้แก่วัด

นอกจากนี้ พิธีกรรมดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนย้ายตำแหน่งแห่งที่และสถานะทางสังคมของผู้มีอำนาจในการรักษากฎหมายของรัฐเหล่านี้ไปสู่การเป็นผู้สนับสนุนกิจกรรมที่ผดกภูหมายและเพิกเฉยต่อการรักษาภาวะเบียดทางสังคม โดยจะเห็นได้จากการเชิญนักการเมืองท้องถิ่นอย่างนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาจังหวัด และข้าราชการอย่างนายอำเภอมาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ และการขอความอนุเคราะห์ทหาร หน่วยกู้ภัย และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มาอำนวยความสะดวกให้แก่วัด ทั้งหมดนี้อาจกล่าวได้ว่า เจ้าอาวาสได้อาศัยความเป็นสงฆ์ในการประกอบสร้างพิธีกรรมทำบุญที่มีลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวมที่ได้เปลี่ยนกิจกรรมผดกภูหมายให้กลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อได้อย่างเฉพาะตัว

ภาพที่ 16 ภาพผู้คนเข้าต่อแถวเข้ารับน้ำมันกัญชาในกุฏิเจ้าอาวาสในพิธีทำบุญประจำเดือน

ภาพที่ 17 ภาพผู้คนมาทอดกฐินในงานทำบุญแจกกัณฐาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม
ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 18 ภาพผู้คนต่อแถวรับอาหารโรงทาน ในงานทำบุญแจกกัณฐาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของ
วัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 19 ภาพบรรยากาศงานทำบุญแจกกัณฐาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 20 ภาพพิธีบวงสรวงวางศิลาฤกษ์ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่จัดขึ้น ณ วัดบางยี่ม
ในวันทำบุญแจกน้ำมันกัณฐา ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 21 ภาพพิธีบวงสรวงวางศิลาฤกษ์เรือนครูปู่ยัง หาญทะเลที่จัดขึ้น ณ วัดบางยี่มในวันทำบุญ
แจกน้ำมันกัญชา ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 22 ภาพทหารเรือที่มาร่วมในงานทำบุญแจกกัญชาและพิธีวางศิลาฤกษ์ของวัดบางยี่ม
บริเวณปะรำพิธี ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 23 ภาพศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือ เรือนครปฐมึง หาญทะเล ที่สร้างใหม่

ถ่ายโดยผู้วิจัย

4.7 บุญต่อบุญ: การสร้างเครือข่ายความศรัทธาเพื่อสร้างพันธมิตรสนับสนุนวัด

ความศรัทธาแบบรวบรวมนั้นปรากฏขึ้นในพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงศาสนาดังกล่าวยังไม่สิ้นสุดเพียงเท่านั้น มันยังเผยแสดงให้เห็นผ่านการสร้างเครือข่ายความเชื่อของเจ้าอาวาสที่นำมาใช้เพื่อผนวกผู้คนและหน่วยงานต่างๆ ภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมกับวัดอีกด้วย กล่าวคือ ในช่วงที่วัดไม่ได้จัดพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาทั้งในพิธีกรรมเชิงการแพทย์และพิธีกรรมทำบุญ เจ้าอาวาสจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการสร้างเครือข่าย ที่เจ้าอาวาสเรียกว่า “การต่อบุญ”

การต่อบุญ คือการสร้างเครือข่ายความเชื่อโดยอาศัยเงินบริจาคที่ได้จากพิธีกรรมทำบุญแจกจ่ายกัญชา ในการบริจาคให้กับบุคคลภายนอกและหน่วยงานต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน ที่ได้รวบรวมบุคคลและหน่วยงานเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายและความเป็นพันธมิตรกับหน่วยงานเหล่านี้ โดยจะอยู่ในรูปแบบทั้งการบริจาคเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องและการบริจาคสมทบการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในรายครั้ง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของเจ้าอาวาสที่กล่าวว่า

“...มัน (เงินบริจาค) ไม่ได้ทำประโยชน์เฉพาะคนป่วยในการทำกิจกรรมแต่ละอย่าง ไหนมันจะโรงเรียนที่เราอุปถัมภ์ไว้ เราอุปถัมภ์โรงเรียนไว้ตั้ง 6 - 7 ที่อย่างโรงเรียน ก. ให้เดือนละห้าพัน ลิบเดือนก็ห้าหมื่น โรงเรียน ข. รับทำเวทิวีกี้

หมดไปหกหมื่น โรงเรียน ค. คณะกิจกรรมชมรมดุริยางค์ขอไว้สามหมื่น ยังไม่ได้ให้มันเลย ผัดมันไว้ก่อน โรงเรียน ง. นั้นทำห้องดนตรีไปสามหมื่น โรงเรียน ค. ทำห้องนำไปหมื่นหนึ่ง นี่ยังติดของโรงเรียน ค. ไว้สามหมื่นยังไม่ได้ให้เลย ของวัด ส. ก็ให้ไปหกหมื่น สำรองทุนไปแล้ว เราต้องเร่งให้เสร็จใจ แล้วเราหยุดโควิด มันบริจาคให้เขาไม่ได้ใจ...”

การสร้างเครือข่ายความเชื่อดังกล่าว นอกจากจะอาศัยเงินบริจาคที่มาจากผู้รับน้ำมันกัญชาแล้ว ยังอาศัยฐานสมาชิกและผู้รับน้ำมันกัญชาในการแตกแขนงเครือข่ายความเชื่ออีกด้วย กล่าวคือ เจ้าอาวาสได้ก่อตั้ง “กองทุนลูกหม้ออภการ”⁵ โดยระดมทุนจากสมาชิกและผู้รับน้ำมันกัญชาของวัดเป็นหลัก ผ่านห้องสนทนากลุ่มในแอปพลิเคชันไลน์ กองทุนดังกล่าวมุ่งช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากในท้องถิ่น เมื่อมีวาระการทำบุญขึ้นอาสาสมัครของวัดจะโพสต์เอกสารระดมทุนไว้ในห้องสนทนาดังกล่าว ซึ่งแต่ละครั้งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีโดยจะเห็นได้จากการโพสต์ภาพสลิปการโอนเงินจากสมาชิกไปยังบัญชีธนาคารของวัดที่มีไม่ต่ำกว่า 2,000 บาทในแต่ละครั้ง

วาระการทำบุญช่วยเหลือของกองทุนลูกหม้ออภการนั้นได้รวบรวมบุคคลภายนอกและหน่วยงานเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งสร้างแรงเสียดทานให้กับอำนาจรัฐในการปราบปรามและจับกุมพระสงฆ์และอาสาสมัครเหล่านี้ โดยจะเห็นได้จากกิจกรรมการจัดซื้อรถพยาบาลและอุปกรณ์กู้ชีพเพื่อใช้ในการรับส่งผู้ป่วยและศพผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุในสแคววัดบางยิ้มร่วมกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การซื้ออาหารเพื่อบริจาคให้ผู้ประสบภัยจากโรคระบาดโควิด-19 ที่ร่วมมือกับนักการเมืองในท้องถิ่น และ การดำเนินกิจกรรมฌาปนกิจให้แก่ผู้เสียชีวิตด้วยโรคโควิด-19 ที่ได้รับการติดต่อประสานจากโรงพยาบาลในท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสยังเผยแพร่การทำงานของกองทุนลูกหม้ออภการดังกล่าวให้สาธารณชนรับรู้ในวงกว้าง ที่สะท้อนให้เห็นการสร้างการรับรู้ของผู้คนต่อวัดบางยิ้มและพระสงฆ์ว่าดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ แม้จะมีการจัดกิจกรรมที่ผิดกฎหมายภายในวัดก็ตาม โดยจะเห็นได้จากการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการช่วยเหลือผู้คนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัวของเจ้าอาวาสและเพจวัดบางยิ้ม ที่มีผู้คนทั่วไปให้การตอบรับและชื่นชมในแต่ละครั้ง

จะเห็นได้ว่า การอาศัยเงินบริจาคและฐานสมาชิกจากพิธีกรรมแจกจ่ายน้ำมันกัญชาในการสร้างเครือข่ายความเชื่อดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวมที่แตก

⁵ อภการ เป็นชื่อราชสกุลที่สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภการเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

แขนงออกไปเกาะเกี่ยวกับบุคคลภายนอกและหน่วยงานอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิธีกรรมผิดกฎหมายของวัด วิธีการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการสร้าง ความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมผิดกฎหมายที่เฉพาะตัว ที่มาจากการตีความกิจของการทำบุญใหม่ซึ่งช่วยลดแรงเสียดทานทางกฎหมายให้แก่วัดบางยี่มได้

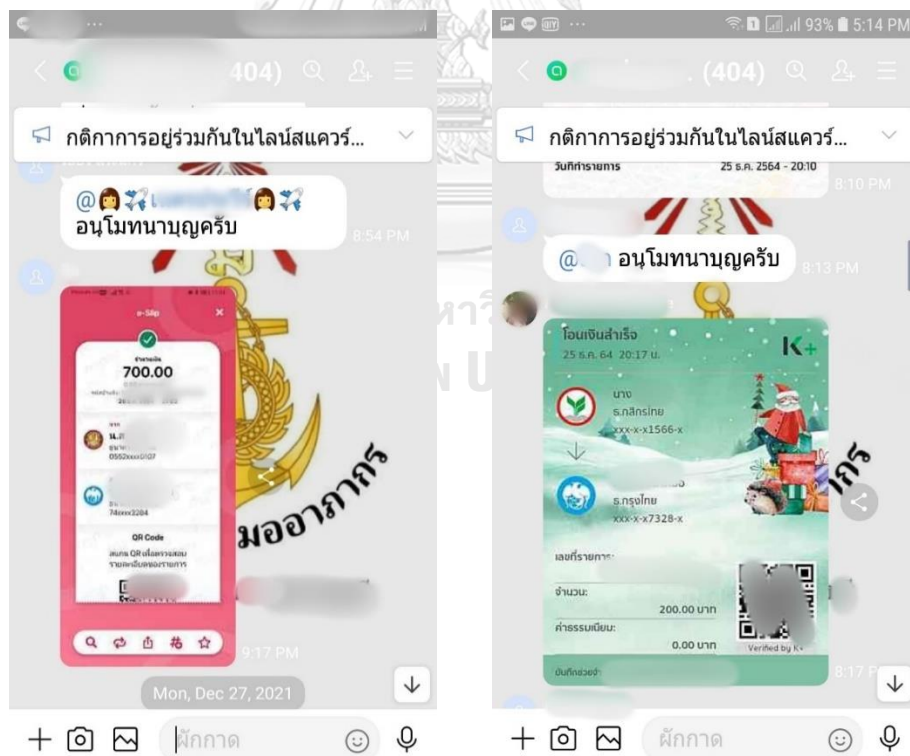
โดยสรุป การปรากฏขึ้นของพิธีกรรมและเครือข่ายความเชื่อและศาสนาในการแจกจ่ายน้ำมันกัญชาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปฏิบัติการทำบุญไม่ได้เป็นกิจของศาสนาที่แน่นิ่ง ตายตัว แต่เปิดต่อการตีความและประกอบสร้างใหม่จากพระสงฆ์ได้ ในกรณีของวัดบางยี่ม การทำบุญกลายเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับกิจกรรมแจกจ่ายกัญชา โดยอาศัยการสร้างความคิดดีลึทธิแบบรวบรวมภายในศาสนพิธีและเครือข่ายความเชื่อเหล่านี้ ทั้งการออกแบบเงื่อนไขและขั้นตอนการเข้ารับน้ำมันกัญชาให้เปิดกว้างและไหลเวียนผู้คนได้สะดวก การดึงบุคคลภายนอกและผู้มีอำนาจในการให้ความชอบธรรมแก่กิจกรรม ตลอดจนการอาศัยเงินและฐานสมาชิกในการสร้างเครือข่ายความเชื่อเพื่อรวบรวมผู้คนภายนอกวัดและหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับวัดผ่านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง ซึ่งช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับกิจกรรมผิดกฎหมายที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 24 ภาพวัดบางยี่มนำรถตู้สีฟ้าประจำกองทุนลูกหม้ออากาศไปรับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่รักษาตัวจากโรงพยาบาลกลับบ้าน ภาพจากเฟซบุ๊กส่วนตัวเจ้าอาวาส

ภาพที่ 25 ภาพเจ้าอาวาสบริจาคอาหาร น้ำดื่มและเงินช่วยเหลือให้กับผู้ประสบไฟไหม้บ้าน
ในนามกองทุนลูกหม้ออากาศ ภาพจากเฟซบุ๊กเจ้าอาวาส

ภาพที่ 26 ภาพการระดมทุนกองทุนลูกหม้ออากาศจากสมาชิกและผู้รับน้ำมันกัญชาวัดบางยี่ม
ถ่ายโดยผู้วิจัย

4.8 บทสรุป

เมื่อเปรียบเทียบการแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมเชิงการแพทย์และผ่านพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อที่เกิดขึ้น จะพบว่าพิธีกรรมทั้งสองแม้จะดำรงอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่กลับมีลักษณะแตกต่างกันทั้งในมิติของขั้นตอนและแบบแผนในการแจกจ่ายกัญชา รวมทั้งลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏขึ้น

การแจกจ่ายกัญชาในพิธีกรรมเชิงการแพทย์นั้นสะท้อนให้เห็นการระดมตัวแสดงที่หลากหลายในการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาด โดยความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวก่อรูปขึ้นจากความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างการแพทย์สมัยใหม่ การแพทย์ทางเลือกและความรู้เชิงประสบการณ์ รวมทั้งคุณสมบัติของสารประกอบในพืชกัญชา ที่ประกอบสร้างเป็นปฏิบัติการเชิงเทคนิคของวัดที่กระทั้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขปฏิบัติตามกติกาศาสนาและความรู้เหล่านี้ ไม่เพียงเท่านั้นความศักดิ์สิทธิ์แบบผูกขาดดังกล่าวยังเผยแสดงให้เห็นผ่านการประกอบสร้างให้พิธีกรรมมีลักษณะของแบบแผนที่ชัดเจนตายตัว และมีระเบียบกฎเกณฑ์จำเพาะที่ใช้รวมศูนย์อำนาจการแจกจ่ายกัญชาไว้กับวัดเป็นหลัก เพื่อควบคุมจัดการผู้คนและกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยจะเห็นได้จากวิธีการจัดการผู้คนและกิจกรรมโดยการแปลงเป็นข้อมูลแบบรัฐ การหยาบยืมการแพทย์รูปแบบต่างๆ ทั้งการแพทย์สมัยใหม่และทางเลือกเพื่อทำให้การสั่งจ่ายในลักษณะของปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะจากวัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาสาสมัครวัดบางยี่มและผู้มารับน้ำมันกัญชา ให้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพและผู้ป่วย ตลอดจนการทำให้พื้นที่ของวัดบางยี่มกลายเป็นสถานบำบัดรักษาสุขภาพ ทั้งนี้กระบวนการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวพันกับสารประกอบของกัญชา โดยจะเห็นได้จากการกลายเป็น “ยา” ของกัญชาจากทั้งการเรียกชื่อกัญชาว่ายา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัญชากับปฏิบัติการสั่งจ่ายของอาสาสมัครที่มีลักษณะคล้ายการสั่งจ่ายยาของแพทย์ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของผู้มารับที่คาดหวังว่ากัญชาดังกล่าวช่วยเยียวยารักษาสุขภาพของตนได้

ในขณะที่ การแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมความเชื่อและศาสนาสะท้อนให้เห็นการระดมตัวแสดงที่หลากหลายทั้งศาสนิกชนทั่วไป ผู้มีอำนาจในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประสงค์มารับน้ำมันกัญชา โดยทั่วไป อย่างไม่มีการจำกัดเงื่อนไขการเข้ารับดังเช่นพิธีกรรมเชิงการแพทย์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์แบบรวบรวม ที่มุ่งเน้นผนวกเอาผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยเผยแสดงผ่านการประกอบสร้างให้พิธีกรรมดังกล่าวกลายเป็นพิธีกรรมทำบุญตามหลักพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพื่อให้ผู้ประสงค์จะรับกัญชาเข้าร่วมได้อย่างเปิดกว้าง การทำให้เป็นพิธีกรรมมงคลเพื่อเชิญผู้มีอำนาจในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกเข้ามาสนับสนุนและเห็นชอบ รวมทั้งการสร้างเครือข่าย

ความเชื่อที่แตกแขนงออกไปนอกพิธีกรรมของวัด เพื่อเกาะเกี่ยวบุคคลภายนอกและหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างการรับรู้ให้เป็นที่ประจักษ์ว่า กิจของวัดบางยี่มั้นั้น แม้จะผิดกฎหมาย แต่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์

ทั้งนี้ความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวถูกประกอบสร้างขึ้นโดยไม่ยึดโยงกับสารประกอบของกัญชา กัญชากลายเป็นเพียงหน่วยในการแลกเปลี่ยนบุญ ที่เชื่อมโยงผู้คนและวัดบางยี่มั้นเข้ามาสัมพันธ์กันผ่าน กิจของการบริจาคเงินทั้งให้แก่วัด การเข้าร่วมงานมงคล และผู้สนับสนุนและได้รับการสนับสนุนจาก กองทุนที่จัดตั้งด้วยเงินบริจาคของวัด

ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายเชิงป้องปรามยาเสพติดนี้ พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาของวัดยังคง ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปจนกระทั่งช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2565 โดยมีความศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองลักษณะก่อตัวขึ้นจากตัวแสดงและปฏิบัติการดังกล่าวที่ เปรียบเสมือนเกราะกำบังที่คอยปกป้องและคุ้มครองกิจกรรมของวัดเอาไว้

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอ

จากการศึกษากัญชาและกระบวนการทางสังคมของกัญชาทั้งหมด โดยอาศัยแนวทางการวิเคราะห์เชิงวิฤต-สัญญา และกรอบคิดเรื่องวัฒนธรรมชาติ ได้นำมาสู่บทสรุปและข้อเสนอ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก กัญชามีวัฒนธรรมชาติที่หลากหลายและครอบคลุมขั้วมกรอบทวีลัษณ์ที่ตายตัว ประการที่สอง กระบวนการทางสังคมของกัญชาเผยแสดงให้เห็นเลือนทะเลายของปริมณฑลและกรอบคิดทวีลัษณ์ต่าง ๆ และประการที่สาม การสั่งจ่ายยา (prescribing) มีลักษณะเป็นกระบวนการวัฒนธรรมชาติ

ในการศึกษาปรากฏการณ์ผลิตและแจกจ่ายกัญชานั้น ผู้วิจัยอาศัยแนวทางการวิเคราะห์เชิงวิฤต-สัญญาในการศึกษาบนสมมุติฐานที่ว่ากัญชาเป็นตัวแสดงที่เลือนไหล ไม่มีสารัตถะตายตัว และเปลี่ยนแปลงได้แตกต่างไปตามชุดความสัมพันธ์ที่ปฏิสังสรรค์ร่วม เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวและกัญชาที่พ้นไปจากกรอบนิยามที่มีถูกกำหนดไว้ในงานศึกษาโดยทั่วไป ทั้งการเป็นยาเสพติด/ยารักษาโรค หรือ การเป็นสิ่งถูกกฎหมาย/สิ่งผิดกฎหมาย รวมทั้งการเป็นสิ่งเสพติด/สิ่งไม่เสพติด (พีรพจน์ ปิ่นทองดี, 2561; มานพ คณะโต และ พูนรัตน์ ลียติกุล, 2563; ราชกิจจานุเบกษา, 2562, 18 กุมภาพันธ์; อัครพนธ์ เอี้ยวรัตน์, 2560, 2562)

ในกระบวนการผลิตและแปรรูปกัญชาที่เกิดขึ้นได้ชี้ให้เห็นว่ากัญชาเปลี่ยนแปลงความหมายและรูปลักษณะในหลายลักษณะที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมชาติของกัญชาที่หลากหลายและเลือนไหล ตั้งแต่กัญชาอัดแท่งที่เป็นพืชแห้งแข็งสีเขียวที่เดินทางมาจากประเทศเพื่อนบ้านในฐานะวัตถุดิบกฎหมายไปสู่วัตถุกึ่งสิทธิ์ที่อยู่ในรูปแคปซูลน้ำมันสีเหลืองใส รูปโฉมใหม่ของกัญชาดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้การปฏิสังสรรค์กันระหว่างตัวแสดงและชุดความสัมพันธ์จำนวนมาก ทั้งการคิดค้นสูตรการสกัดกัญชาของพระสงฆ์ผู้มีฌานวิเศษ การดำเนินการสกัดโดยนายดำ ปราชญ์ชาวบ้านผู้หวาดกลัวการเจ็บป่วยด้วยโรคร้าย การทดลองใช้น้ำมันกัญชากับผู้ป่วยจำนวนมาก จนเกิดความเชื่อว่ากัญชาเป็นยารักษาโรคครอบจักรวาล รวมทั้งการสกัดกัญชาตามแนวทางของเจ้าอาวาสวัดบางยี่มที่มีแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมให้เสี่ยงกระทำผิดกฎหมาย ตลอดจนการกำหนดให้น้ำมันกัญชาให้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแลกเปลี่ยนได้ด้วยการซื้อขาย ทั้งหมดนี้ได้สะท้อนให้เห็นประกอบสร้างวัฒนธรรมชาติของกัญชาอย่างซับซ้อน

ไม่เพียงเท่านั้น ในกระบวนการผลิตและแปรรูปที่เกิดขึ้น กัญชาในฐานะวัตถุดิบที่ดีก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงรูปโฉมและความหมายไปสู่การเป็นสินค้าที่วางจำหน่ายที่วัดในชื่อ “ผลิตภัณฑ์อารมณดี” กระบวนการกลายเป็นสินค้านี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเรียบง่าย แต่ถูกผลักดันขึ้นจากตัวแสดงและชุดความสัมพันธ์ที่มีการออกแบบวางแผนและจัดวางอย่างรัดกุมภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมาย ทั้งสถานการณ์รายรับและรายจ่ายที่ไม่สมดุลในกระบวนการผลิตน้ำมันกัญชา การสร้างมูลค่าให้กับกัญชาเหลือทิ้งของเจ้าอาวาส การแปรรูปกัญชาเป็นยาหม่อง และสบู่ โดยอาศัยการคิดคำนวณต้นทุนกำไรในการผลิตตามตรรกะของผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การลดต้นทุนการผลิตด้วยการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนให้แรงงานอาสาสมัครที่เรียกว่า “ทีมงานอารมณดี” เพื่อให้ทำงานโดยไม่ต้องจ่ายค่าแรงในรูปของเงินค่าจ้าง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ชื่อสินค้า และการกำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนอย่างชัดเจนตายตัว รวมทั้งการส่งเสริมการจำหน่ายด้วยการขยายช่องทางการจำหน่ายทั้งออนไลน์และในวัด

ไม่เพียงแต่กัญชาจะเผยแสดงวัฒนธรรมชาติในลักษณะวัตถุดิบที่ดีและสินค้าแล้ว กัญชายังปรากฏวัฒนธรรมชาติอีก 2 ลักษณะ กล่าวคือ ยารักษาโรคและสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนบุญ กล่าวคือ ในพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์นั้น กัญชาในฐานะที่เป็นวัตถุดิบที่ดีที่มีรูปปลักษณ์เป็นแคปซูลสีเหลืองใส ได้กลายเป็นยารักษาโรค ผ่านการผลักดันขึ้นระหว่างตัวแสดงและเงื่อนไขความสัมพันธ์รายล้อม อาทิ ปฏิบัติการเชิงเทคนิคที่ต่างๆ อย่างการสร้างเกณฑ์และเงื่อนไขในการคัดเลือกผู้ที่สามารถเป็น “ผู้ป่วย” ของวัด การผสมผสานแนวทางการแพทย์หลากชนิดของอาสาสมัครวัดในปฏิบัติการส่งจ่ายกัญชา ทั้งการแพทย์ทางเลือกและกระแสหลัก รวมทั้งชุดคำอธิบายตามหลักชีววิทยาต่าง ๆ ที่อาสาสมัครใช้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาสาสมัครและผู้รับน้ำมันกัญชาที่มีลักษณะของแพทย์และผู้ป่วย ความสามารถในทางเคมีของน้ำมันกัญชาที่สามารถทุเลาอาการเจ็บป่วยได้ รวมถึงความหวังของผู้บริโภคว่าน้ำมันกัญชาดังกล่าวจะบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย

ในขณะที่แคปซูลน้ำมันสีเหลืองใสบางส่วนที่เคลื่อนย้ายในพิธีกรรมเชิงศาสนานั้น วัฒนธรรมชาติของมันกลับผันแปรไปอีก มันได้ปรากฏตัวขึ้นในลักษณะของสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนบุญที่ไหลเวียนภายใต้พิธีกรรมศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ อาทิ การสวดมนต์อาราธนาศีล การสักการะรูปเคารพที่วัด และการสะเดาะเคราะห์ นอกจากนี้มันยังถูกแลกเปลี่ยนด้วยเงินทำบุญของผู้รับที่มาร่วมในฐานะศาสนิกชน โดยได้นำมาซึ่งเงินบริจาคจำนวนมากแก่วัด ทั้งนี้เงินทำบุญบางส่วนถูกนำไปใช้ในการสร้างกองทุนช่วยเหลือ “ผู้ยากไร้” ที่เชื่อมโยงสาธารณชนภายนอกมาสู่วัดในลักษณะของเครือข่ายความเชื่อซึ่งต่อกันให้เห็นลักษณะของการเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนบุญของกัญชา

ข้อเสนอประการที่สอง การคร่อมข้ามและเลื่อนทะเลาะของกรอบคิดทวิลักษณ์และปริณทล ขั้วตรงข้ามต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการทางสังคมของกัญชา กล่าวคือ เมื่อผู้วิจัยสำรวจ กระบวนการทางสังคมของกัญชาโดยอาศัยกัญชาเป็นจุดศูนย์กลางในการสำรวจ ผู้วิจัยพบว่า ปริณทลต่าง ๆ ที่กัญชาเคลื่อนย้ายไหลเวียนนั้นมีการคร่อมข้าม เลื่อนทะเลาะของกรอบคิดทวิลักษณ์ ต่าง ๆ ตั้งแต่กระบวนการผลิตกัญชาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปริณทลศักดิ์สิทธิ์/ สามีญ (sacred/profaned) ที่ไม่ได้เป็นด้านกลับหรือแยกขาดออกจากกันตามแนวคิดของอิมิล เดอ ไคม์ แต่พราเลือนและเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ ในการหล่อเลี้ยงรักษากิจกรรมจัดหาและแปรรูป กัญชาที่วัดให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้แรงเสียดทานของกฎหมาย เจ้าอาวาสและตัวแสดงที่เกี่ยวข้องได้ดึงเอา วิธีการจากทั้งปริณทลศักดิ์สิทธิ์และสามีญมาใช้ โดยจะเห็นได้จากการทำให้กัญชาเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ผ่านการไม่กำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนของกัญชา การรักษาสูตการศักดิ์นํ้ามันกัญชาที่มาจากปัญญา ญาณเหนือธรรมชาติของพระวัดป่า และการแสดงเจตนารมณ์มุ่งช่วยเหลือผู้ยากไร้ของพระสงฆ์และ อาสาสมัคร ในขณะที่เจ้าอาวาสก็ได้อาศัยความสามัญธรรมดาในทางโลกียวิสัยมาประยุกต์ใช้ เช่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์กัญชาในฐานะของสินค้า เพื่อสร้างรายได้มาจุนเจือการผลิตกัญชาต่อไป

นอกจากนี้กระบวนการทางสังคมของกัญชายังสะท้อนให้เห็นความพราเลือนและเลื่อนไหล ระหว่างกรอบคิดความเป็นสาธารณะ/ความเป็นส่วนตัว (public-private) กล่าวคือ กระบวนการสกัด นํ้ามันกัญชานั้นถูกสงวนไว้สำหรับผู้มีสมณเพศ โดยจะกระทำในกุฎิซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวของพระ แต่ ทว่าคุณค่าและเจตนารมณ์ในการผลิตกลับเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนให้สามารถเข้าถึงได้ ง่ายที่สุด โดยจะเห็นได้จากการไม่กำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนตายตัว แต่อาศัยการรับบริจาคเงินตาม กำลังทรัพย์ การอำนวยความสะดวกให้ผู้คนที่ยากจนด้วยการให้เงินค่าเดินทางมารับหรือส่งไปรษณีย์ ไปให้ที่บ้าน

ในทางกลับกันการแปรรูปกัญชาเป็นผลิตภัณฑ์อารมณดินนั้นกลับดำเนินการในพื้นที่สาธารณะ และโดยคนในชุมชนด้วยจุดมุ่งหมายในการทำประโยชน์แก่คนโดยส่วนรวม ซึ่งจะเห็นได้จากการ อนุญาตให้คนหลากหลายเพศและวัยเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตได้อย่างเปิดกว้าง และกระทำในสถาน วัดซึ่งพื้นที่สาธารณะ อีกทั้งผู้คนที่ร่วมผลิตต่างให้ความหมายของการทำงานดังกล่าวว่าเป็นไปเพื่อ สาธารณะประโยชน์และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ แต่ทว่ากิจของการจำหน่ายสินค้ากลับมุ่งไปที่การ แสวงหาผลกำไรให้ได้มากที่สุด เพื่อใช้ในการ “หมุน” หรือดำเนินโครงการต่างๆ ตามความประสงค์ ส่วนตัวและการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสเป็นหลัก

ไม่เพียงเท่านั้นในกระบวนการแจกจ่ายกัญชายังปรากฏให้เห็นการคร่อมข้ามระหว่าง ปริณทลชั่วตรงข้ามระหว่างวิทยาศาสตร์/เชิงศาสนา อีกด้วย กล่าวคือ เมื่อสำรวจการประกอบสร้าง ความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงการแพทย์พบว่าการระดมปฏิบัติการทั้งในเชิง เทคนิค และเชิงจริยธรรม (technique/ethics) เข้ามาใช้ร่วมกัน โดยจะเห็นได้จากการหยิบยืม ปฏิบัติการวินิจฉัยโรคของการแพทย์แผนวิทยาศาสตร์มาใช้ในการสั่งจ่ายยาของอาสาสมัคร ทั้งการ อาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ในการประเมินผู้ป่วย การทำให้เป็นมาตรฐาน (standardization) ด้วยการ สร้างขั้นตอนการทดสอบการแพ้ การกำหนดปริมาณน้ำมันกัญชาในการบริโภค และ การสร้างตัวชี้วัด ในการสั่งจ่ายน้ำมันกัญชา ตลอดจนการอ้างอิงคำศัพท์ของการแพทย์แผนปัจจุบันมาใช้ในการรักษา ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์และอาสาสมัครที่วัดบางยี่มก็อาศัยปฏิบัติการความเชื่อทางศาสนาและ จริยธรรมเข้ามาผนวกรวมในพิธีกรรม โดยจะเห็นได้จากข้อแนะนำในการดูแลสุขภาพที่มีลักษณะของ ศาสนา อย่าง การทำบุญกรวดน้ำอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร การอโหสิกรรมให้ตนเอง การรักษาศีล เจริญภavana รวมถึงการออกบวช อีกทั้งยังมีการอาศัยความรู้ในการสั่งจ่ายยาที่มาจากพระสงฆ์ผู้มี ฌานวิเศษ รวมทั้งการกำหนดให้มีขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์และจุดไฟเผายันต์เพื่อความเป็นสิริ มงคลแก่ผู้ป่วย

นอกจากนี้ ในพิธีกรรมแจกจ่ายกัญชายังสะท้อนให้เห็นการพัวเลือนของปริณทลรัฐ- ราชกรูร์ อีกด้วย กล่าวคือ ในการประกอบสร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมผิดกฎหมายนั้น เจ้า อาวาสได้อาศัยการดึงเอาตัวแสดงทั้งฝ่ายประชาชนที่ต้องการเข้าถึงกัญชาอย่างผิดกฎหมาย และ เจ้าหน้าที่รัฐในหลายภาคส่วน รวมทั้งนักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่แบ่งแยกเข้ามาไว้ด้วยกันใน พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชา นอกจากนี้ยังจะเห็นได้จากการอาศัยเงินเรียไร่ที่มาจากกิจกรรมผิดกฎหมาย ของประชาชนผู้รับกัญชาในการสร้างสาธารณประโยชน์ร่วมกับหน่วยงานรัฐ อย่างการสร้าง สาธารณูปโภคและมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในโรงเรียนประจำท้องถิ่น การประสานกับ โรงพยาบาลรัฐเพื่อรับส่งผู้ป่วย เป็นต้น อีกทั้งยังจะเห็นการพัวเลือนระหว่างพัวเลือนระหว่าง ปริณทลรัฐ-ราชกรูร์ไ้จากการอาศัยเอกสารจากหน่วยงานของรัฐเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมของวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างการใช้บัตรประชาชน ใบรับรองแพทย์ที่ออกโดยโรงพยาบาลรัฐใน การสร้างฐานข้อมูลผู้ป่วยซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่จัดตั้งและดำเนินการโดยประชาชนทั้งหมด

ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อพิจารณากระบวนการแจกจ่ายกัญชาในภาพกว้างจะพบว่าถูกประกอบขึ้น ด้วยข่ายใยความสัมพันธ์ชั่วตรงข้ามทั้งแบบผูกขาด/แบบรวบรวม (exclusive/inclusive) มีแบบแผน ตายตัว/ยืดหยุ่น (rigid/flexible) เพื่อทำให้กระบวนการแจกจ่ายกัญชาทั้งหมดดำเนินอยู่ได้ท่ามกลาง

แรงเสียดทานทางกฎหมาย โดยจะเห็นได้จากการก่อตัวของข่ายใยความสัมพันธ์ในพิธีกรรมเชิงการแพทย์ที่มีลักษณะผูกขาดอำนาจไว้ยังอาสาสมัครและพระสงฆ์ในวัดในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค การกำหนดเงื่อนไขการรับน้ำมันกัญชาเฉพาะสมาชิกที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งและโรคไตเท่านั้น และการสร้างแบบแผนขั้นตอนในการเข้ารับที่ชัดเจน ข่ายใยความสัมพันธ์เหล่านี้ได้เปลี่ยนพื้นที่วัดให้กลายเป็นสถานบำบัดรักษาและเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์จาก พระสงฆ์ อาสาสมัครและผู้มารับกัญชา ไปสู่บทบาทของแพทย์และผู้ป่วย โดยทั้งหมดนี้ได้สร้างความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมผิดกฎหมายของวัดในแง่ของการช่วยเหลือบำบัดผู้ป่วยซึ่งพ้องกับศีลธรรมเรื่อง การให้ทาน หรือการสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยากตามหลักศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท

อย่างไรก็ตาม ข่ายใยความสัมพันธ์แบบผูกขาดและมีแบบแผนตายตัวฝ่ายเดียว ก็ไม่อาจหล่อเลี้ยงกระบวนการแจกจ่ายกัญชาทั้งหมดให้ดำรงอยู่ได้ พิธีกรรมแจกจ่ายกัญชาเชิงศาสนาได้เผยแสดงให้เห็นการข่ายใยความสัมพันธ์แบบรวบรวมนและยึดหยุ่นที่เข้ามาสนับสนุนและเพิ่มพูนอำนาจต่อรองให้กับกระบวนการแจกจ่ายกัญชา โดยจะเห็นได้จากการแจกจ่ายกัญชาผ่านพิธีกรรมทำบุญและพิธีกรรมมงคลที่อนุญาตให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเปิดกว้าง ไม่มีข้อจำกัดใดใด และลดทอนขั้นตอนแจกจ่ายกัญชาให้น้อยที่สุด สามารถแลกเปลี่ยนได้ด้วยเงิน เพื่ออนุญาตให้ผู้คนเข้าถึงกัญชาได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด ลักษณะของข่ายใยความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้คนเข้ามาร่วมได้ประโยชน์และสนับสนุนกิจกรรมผิดกฎหมายของวัด นอกจากนี้ยังจะเห็นได้จากการจัดพิธีกรรมที่สามารถดึงตัวแสดงที่มีอำนาจอย่างนักการเมือง และเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาร่วมรับรู้ เพื่อให้ได้รับการอนุญาตอย่างไม่เป็นทางการจากตัวแสดงเหล่านี้ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ให้กับหน่วยงานของรัฐผ่านเงินเรียไรจากผู้รับกัญชาเพื่อสร้างพันธมิตรสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐไม่มากนักน้อย อาจกล่าวได้ว่าการเคลื่อนย้ายของกัญชาในกระบวนการทางสังคมทั้งหมดดำรงอยู่ได้จากการพุงของข่ายใยความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน หลากหลายลักษณะที่ตัดข้ามและเลือนทะลายกรอบคิดทวิลักษณ์หลายรูปแบบ

ข้อเสนอประการสุดท้าย การสั่งจ่ายยาในฐานะกระบวนการวัฒนธรรมชาติรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ นักมานุษยวิทยาการแพทย์และเภสัชภัณฑ์ให้ความสนใจประเด็นศึกษาเรื่องการสั่งจ่ายยา ในฐานะที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์รูปแบบหนึ่งที่เผยแสดงให้เห็นการควบคุมทางสังคม งานส่วนใหญ่มุ่งสำรวจและวิพากษ์การแพทย์วิทยาศาสตร์ที่มีต่อการสั่งจ่ายยาในโลกซีกใต้ผ่านวาทกรรมต่าง ๆ เช่น การจ่ายยาเกินขนาด (overprescribing) การจ่ายยาผิดพลาด (faulty prescribing) และทำ

ความเข้าใจความหมายเชิงสัญลักษณ์ของการจ่ายยาที่แตกต่างออกไปในแต่ละบริบทวัฒนธรรม (Geest, Whyte, & Hardon, 1996)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นศึกษาดังกล่าวมักจะมุ่งสนใจปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวคือ ระหว่างผู้สั่งจ่ายยา (prescriber) ที่มีทั้งแพทย์ พยาบาล เภสัชกร ตัวแทนจำหน่ายยา และแพทย์ พ้นบ้านกับผู้ป่วย (patient) โดยศึกษาการให้ความหมาย การสื่อสาร การใช้เหตุผล (rationality) รวมทั้งอิทธิพลต่อจิตใจ (psychological effects) ที่เกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว (Geest et al., 1996)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเสนอว่าไม่เพียงแต่ตัวแสดงที่เป็นมนุษย์ที่มีอิทธิพลในการประกอบสร้างความสัมพันธ์ในการสั่งจ่ายยาเท่านั้น แต่ยาหรือวัตถุที่ถูกสั่งจ่ายมีส่วนสำคัญในการกำหนดการสั่งจ่ายด้วย กล่าวคือ กระบวนการสั่งจ่ายกัญชาที่เกิดขึ้นในวัดบางยี่มได้ชี้ให้เห็นว่า กัญชามีอิทธิพลในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตัวแสดงทั้งผู้จ่ายยา ผู้รับยาในวัด วิธีการในการจ่ายยา ตลอดจนขยายความสัมพันธ์รายรอบการจ่ายยาดังกล่าว กล่าวคือ เมื่อพิจารณากัญชาในฐานะสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนบุญ ผู้มีอำนาจในการสั่งจ่ายไม่ใช่แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ หากแต่เป็นพระสงฆ์ โดยมีศาสนิกชนเป็นผู้รับไม่ใช่ผู้ป่วย โดยปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ ไม่ใช่การซักถามอาการเจ็บป่วยหรือการให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพแต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน หากพิจารณากัญชาในฐานะยารักษาโรคในบริบทของวัดบางยี่มจะพบว่า ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งจ่ายยาเป็นอาสาสมัครที่ต้องการช่วยเหลือผู้คนและรับใช้พุทธศาสนา โดยได้สร้างวิธีการและคำอธิบายเรื่องการใช้กัญชาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในเชิงศาสนา ความเชื่อ ประสบการณ์ส่วนตัวและวิทยาศาสตร์ เนื่องจากกัญชายังมีงานวิจัยสนับสนุนเรื่องสรรพคุณน้อย (วีรยา ธาอูปชิต และนุศราพร เกษสมบุรณ์, 2560) และประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงกัญชาได้อย่างเสรี ในขณะที่ผู้รับยา แม้จะมีตำแหน่งแห่งที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพที่ผ่านการรับรองจากสถาบันรัฐ เมื่อเข้ามารับยาที่วัดดังกล่าว จะถูกกำหนดให้อยู่ในบทบาทของผู้ป่วยที่ต้องปฏิบัติตามวิธีรับยาของวัดอย่างเคร่งครัด

อาจกล่าวได้ว่า การสั่งจ่ายยามีลักษณะเป็นกระบวนการวัฒนธรรมชาติ ที่ก่อตัวขึ้นได้จากอิทธิพลของตัวแสดงทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ ทั้งในมิติของธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ซึ่งในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่วัดบางยี่มได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ในการศึกษาลักษณะของปฏิบัติการจ่ายยาจะต้องพิจารณาร่วมกับตัวแสดงที่ไม่ใช่มนุษย์ ทั้งในแง่ของลักษณะชีวกายภาพ คุณค่าและการให้ความหมายของยา ตลอดจนเงื่อนไขการดำรงอยู่ของยาในทางกฎหมาย

โดยสรุป เมื่ออาศัยกรอบคิดวัฒนธรรมชาติและแนววิเคราะห์เชิงวัตถุ-สัญญะในการศึกษาปรากฏการณ์ผลิตและแจกจ่ายกัญชาที่เกิดขึ้น ได้นำไปสู่การมองเห็นความเลื่อนไหลและเลื่อนทะเลายของกรอบคิดและปริมณฑลทวิลักษณ์ต่างๆ ที่แน่นิ่งตายตัว ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจต่อกัญชาอย่างหลากหลายและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัญชาภายใต้บริบทหนึ่งๆ อย่างไม่กำหนดไว้ล่วงหน้าด้วยกรอบคิดที่คับแคบและตีตรา นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังได้ขยายความเข้าใจเรื่องการสั่งจ่ายยาในทางมานุษยวิทยาโดยตระหนักถึงอิทธิพลของตัวแสดงที่ไม่ใช่วัตถุอย่างยาที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างปฏิบัติการดังกล่าวโดยไม่อาจมองข้ามได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชนิษฐา ตันติศิริรินทร์. (2563). คู่มือการขอรับอนุญาตปลูกัญชาสำหรับเกษตรกร. นนทบุรี: อักษรกราฟฟิกแอนดดีไซน์
- จักรกริช สังขมณี. (2564). วิธีวิทยาใน STS. In ยุคิ มุกดาวิจิตร (Ed.), มานุษยวิทยาพื้นมนุษย์. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- จุมพล พงษ์สุวรรณ. (2530). การเมืองเรื่องกัญชา: การศึกษาในมิติของการใช้อำนาจและอิทธิพลในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ใจเพชร กล้าจน. (2552). การดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์วิถีธรรม. Retrieved from <https://morkeaw.net/health-care/>
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47), 173-197.
- พรรณราย โอสถาภิรัตน์. (2564). แนววิธีเชิงวัตถุ: จากวัตถุวัฒนธรรมศึกษา สู่วัตถุสภาวะ. In ยุคิ มุกดาวิจิตร (Ed.), มานุษยวิทยาพื้นมนุษย์ (pp. 129-182). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พีรพจน์ ปิ่นทองดี. (2561). กัญชา : กฎหมายยาเสพติดอันเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนา กัญชาทางการแพทย์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(3), 1182-1198.
- มานพ คณะโต และ พูนรัตน์ ลียติกุล. (2563). รายงานการศึกษา ผลกระทบจากกฎหมายกัญชาทางการแพทย์ในประเทศไทย. Retrieved from กรุงเทพฯ:
- รวมคณาจารย์ของเสด็จเตี้ย กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ 99 มีเดีย
- พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ. (2562, 18 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. 136 19ก.
- วอล์คเกอร์ แอนดรู. (2559). ชุมชน การทำให้อ่านออกง่ายและมีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์ (จักรกริช สังขมณี, Trans.). In ชวานาการเมือง : อำนาจในเศรษฐกิจชนบทสมัยใหม่ของไทย (pp. 235-236). นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.
- วีรยา ภาอุษิต และ นุศราพร เกษสมบุรณ์. (2560). การใช้กัญชาในทางการแพทย์. วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน, 13, 228-240.
- วีรยา ภาอุษิต และนุศราพร เกษสมบุรณ์. (2560). การใช้กัญชาในทางการแพทย์. วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน, 13, 228-240.

- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2562). ผลการปราบปรามยาเสพติดทั่วประเทศ ปี 2562. Retrieved from <https://www.oncb.go.th/DocLib/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%9E%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%20%E0%B8%9B%E0%B8%B5%202562.pdf>
- อรพินท์ นิรนาทกุล. (2563). การกำหนดความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ศึกษากรณียาเสพติด การเสพยาและการครอบครองกัญชา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อัศวิน เอี่ยมรัตน์. (2560). ปัญหาการพัฒนากฎหมายยาเสพติด: ศึกษากรณียาเสพติดเปิดเสรีกัญชา. วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 8(2), 93-104.
- อัศวิน เอี่ยมรัตน์. (2562). วาทกรรม “กัญชา” ในสังคมไทย : กัญชายาเสพติด หรือ กัญชาทางการแพทย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาษาอังกฤษ

- Baldwin, J. (2020, April 21). Brick Weed: What It Is and Why It's No Longer Popular. Retrieved from <https://www.weednews.co/brick-weed/>
- Bartke, A. (2019). Growth hormone and aging: updated review. *The World Journal of Men's Health*, 37(1), 19-30.
- Bowie, K. A. (1998). The Alchemy of Charity: Of Class and Buddhism in Northern Thailand. *American Anthropologist*, 100(2), 469-481. doi:<https://doi.org/10.1525/aa.1998.100.2.469>
- Brinkman, J. E., Tariq, M. A., Leavitt, L., & Sharma, S. (2021, May 8). Physiology, Growth Hormone. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK482141/>
- Cohen, P. T. (2013). Symbolic dimensions of the anti-opium campaign in Laos. *The Australian Journal of Anthropology*, 24(2), 177-192. doi:<https://doi.org/10.1111/taja.12037>

- Geest, S. v. d., Whyte, S. R., & Hardon, A. (1996). THE ANTHROPOLOGY OF PHARMACEUTICALS: A Biographical Approach. *Annual Review of Anthropology*, 25(1), 153-178. doi:10.1146/annurev.anthro.25.1.153
- Greenslit, N. (2005). Depression and consumption: psychopharmaceuticals, branding, and new identity practices. *Cult Med Psychiatry*, 29(4), 477-502. doi:10.1007/s11013-006-9005-3
- Haraway, D. J. (2003). *The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness* (Vol. 1): Prickly Paradigm Press Chicago.
- Hardon, A., & Sanabria, E. (2017). Fluid drugs: Revisiting the anthropology of pharmaceuticals. *Annual Review of Anthropology*, 46(1), 117-132. doi:10.1146/annurev-anthro-102116-041539
- Heid, M. (2020). Rick Simpson Oil (RSO) for Cancer: Does It Work? Retrieved from <https://www.webmd.com/cancer/rick-simpson-oil-for-cancer-overview>
- Keyes, & C. F. (1990). Buddhist Practical Morality in a Changing Agrarian World: A Case from Northeastern Thailand. In S. D. & Sizemore R. (Eds.), *Ethics, Wealth, and Salvation: A Study in Buddhist Social Ethics* (pp. 170-189). Columbia: University of South Carolina Press.
- Lasco, G. (2020, 30 January 2020). The Double Life of Coca. *SAPIENS*. Retrieved from <https://www.sapiens.org/culture/coca-cocaine-legality/>
- Linda Mayorga Miller, T. L. G. L. C. (2011). The Experience of Prayer With a Sacred Object Within the Context of Significant Life Stress. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 13(4), 250. doi:http://dx.doi.org/10.1080/19349637.2011.616101
- Mafalda Pardal, T. D. (2020). Mapping Cannabis Social Clubs in Europe. *European Journal of Criminology*, 24. doi:DOI: 10.1177/1477370820941392
- Nina Lykke. (2010). Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing. In (pp. 116). New York Routledge.
- Oomen, J. (2014). *How to Start a Cannabis Social Club*. Paper presented at the Cannafest 2014.
- Penn, R. A. (2014). Establishing expertise: Canadian community-based medical cannabis dispensaries as embodied health movement organisations. *International Journal of Drug Policy*, 25(3), 372-377. doi:https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.12.003

- Peter Maguire, M. R. (2014). *Thai Stick*. New York: Columbia University Press.
- Ratliff, S. (2020). What is a Trichome? : Inside Nature’s Cannabinoid and Terpene Factories. Retrieved from <https://www.cannabistech.com/articles/what-is-a-trichome/>
- Robert, L. (2021). Sacred and Profane. *New Dictionary of the History of Ideas*
Retrieved from <https://www.encyclopedia.com/history/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/sacred-and-profane>
- Salazar, C. (2019). Understanding Sacred Objects : Towards An Anthropological Theory of Religious Meaning *Journal of the Anthropological Society of Oxford-online*, XI(1), 53-68.
- Scott, J. C. (1998). Introduction. In *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (pp. 1-8). New Haven and London: Yale University Press.
- Smiley, M. (1989). Paternalism and democracy *The Journal of Value Inquiry*, 23, 299-318.
- The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2016, Tuesday, May 31, 2016). Cannabis social clubs: production without retail sale. *Models for the legal supply of cannabis: recent developments*. Retrieved from <https://www.emcdda.europa.eu/topics/pods/legal-supply-of-cannabis#intro>
- van der Geest, S., Whyte, S. R., & Hardon, A. (1996). The Anthropology of Pharmaceuticals: A Biographical Approach. *Annual Review of Anthropology*, 25, 153-178. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2155822>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ศุภรดา เฟื่องฟู
วัน เดือน ปี เกิด	4 มีนาคม 2535
สถานที่เกิด	พะเยา
วุฒิการศึกษา	Bachelor of Arts (English), Chiangmai University 2555-2559
ที่อยู่ปัจจุบัน	315 Moo 1 Hyuan sub-district, Chiang Kham District, Phayao 56110
ผลงานตีพิมพ์	“Transforming while Camouflaging: The Agency of ID card, Billboard, and Cannabis as the protectors of the Illegal Cannabis Club at a Temple in the Central Province of Thailand”, Thailand’s 2nd Annual Conference on Anthropology & Sociology, 2020. "Sacred entity and Commodity: the Fluidity of Ganja in its Processing and Interpretation", Graduate Student Network Seminar in Sociology and Anthropology, 2022